hepileri

Aylık Sosyalist Dergi Ekim-Kasım'98 Sayı: 17 Fiyatı: 700.000.TL (KDV Dahil)

Doğu Ortak Pazarı EKONOMİ ve BİRLİK

Yalçın Küçük

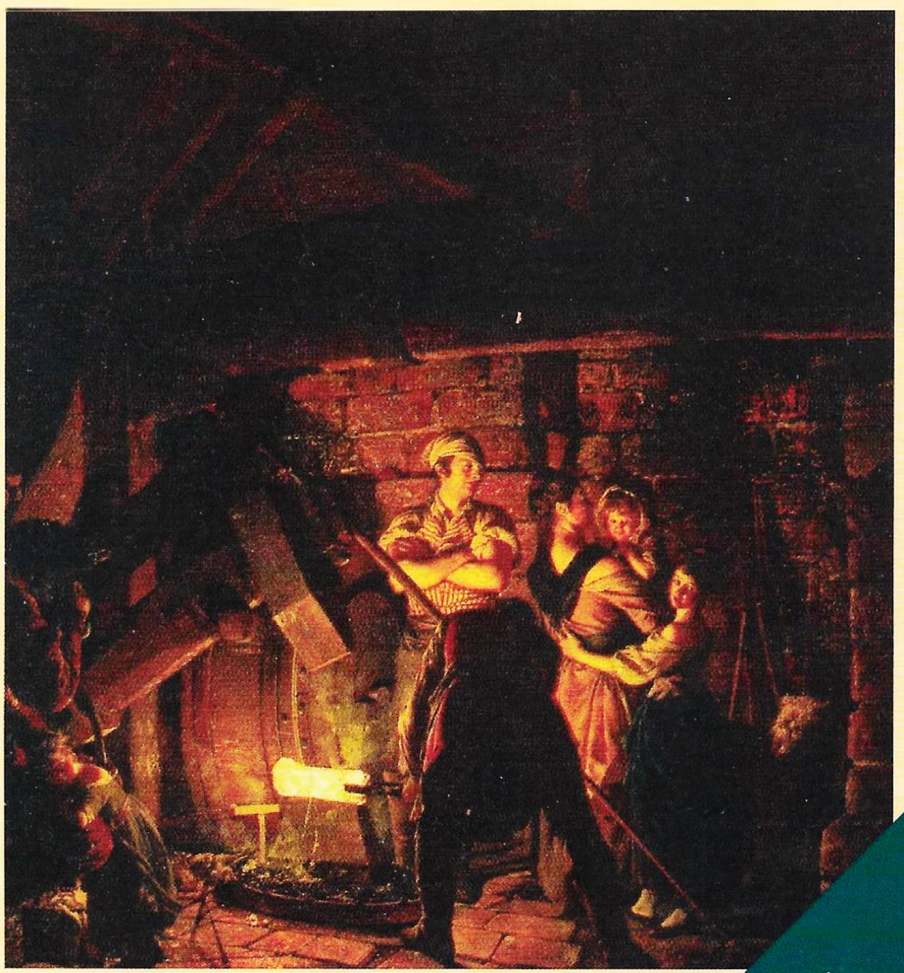

Türkiye'de Emekçi Sınıfların Durumu

Mesut Odman

"Sol Marksizm" Üstüne

Arslan Başer Kafaoğlu

Sınırda Yaşamak

Şevki Ömeroğlu

Yeni

İlker Maga

Cumhuriyetin Peşinde

F. Kamil Yüksel

Bir Kutlama ve Gerçeğe Yakın Bir Düş

Fulya Gürses

Kullarıyla Satılık Basına

Çelik Bilgin

hepileri

SAYI: 17
EKİM-KASIM
1998

YALÇIN KÜÇÜK
Ekonomi ve Birlik **3**

ŞEVKİ ÖMEROĞLU
Sınırda Yaşamak **13**

FULYA GÜRSES
Bir Kutlama ve Gerçeğe Yakın Bir Düş **18**

MESUT ODMAN
Türkiye'de Emekçi Sınıfların Durumu **21**

ÇELİK BİLGİN
Kullarıyla Satılık Basına **37**

ARSLAN BAŞER KAFAOĞLU
"Sol Marksizm" Üstüne **43**

GEORG FÜLBERTH
Sanayi Devriminde İşçi Hareketi **47**

İLKER MAGA
Yeni **51**

F. KAMİL YÜKSEL
Cumhuriyetin Peşinde **54**

SELÇUK GÜRSOY
Enver **58**

hepileri, aylık sosyalist dergi

Sahibi ve Yazı İşleri Müdürü:
Hüseyin ÇEVİRGEN
Genel Yayın Yönetmeni:
Doğan GÜÇLÜ
Koordinatör: Onur ERK
Avrupa Temsilcisi: Şevki ÖMEROĞLU
Tel&Fax:0049-221 641 685

Yönetim Yeri: Büyük Parmakkapı Sok. 20/4
Beyoğlu / İstanbul Tel&Fax:(0212) 292 29 45
Hesap Numarası:
Yapı Kredi Bankası Mark: 3004942-9
Dolar: 3004943-7 TL için 0303803-1
Baskı: Mart Matbaacılık
Kapak Resmi: Joseph Wright

Bu sayımız

Cumhuriyetin 75. yılının kutlandığı bir ekim ayını geride bıraktık. Nelere tanıklık etmedi ki bu ay: Önce sosyalistlerin yıllardır söylediği bir gerçek bir kez daha ortaya çıktı, devletin ve organlarının bizim tit diye tanımladığımız memleketin kan emicileriyle yaptıkları görüşmelerini anlatan –medya diliyle söylemek gerekirse– 'kasetler savaşı' yaşandı, daha sonra 'Suriye krizi'yle ulusal kin şaha kaldırıldı ve bu kinle birlikte burjuvaziyle el ele cumhuriyet kutlamalarına geçildi. Kutlamaların yoğun olarak yapıldığı büyük kentler, burjuvazinin tören geçidine tanıklık etti, devlet, bütün kurumlarına kutlamalara katılımı yüksek tutmaları için adeta terör estirdi.

Burjuvazi cumhuriyeti böyle kutlarken, Yalçın Küçük, beş yıl süren gönüllü sürgün hayatını daha önceden açıkladığı gibi aynı gün bitirdi ve ülkeye giriş yaparak,başka bir cumhuriyet kutlaması örneği verdi. Edirne'de basına dağıtılan ve dergimizin arka kapağında yer verdiğimiz açıklamasında belirttikleri çok önemlidir ve biz sosyalistlerin cumhuriyet kutlaması sayılmalıdır: "Ülkemiz bugün bir maceracı kliğin pençesindedir. Emir-eri Cavit'in, Enka'nın, Yiğit'in, Sabancı'nın üç kuruşluk ihracatını güvence altına alabilmek için, karaparacıların güvenini ve faizlerini bir santim artırabilmek için, ahtapotların hasis çıkarlarını gözetebilmek için, ülkemiz bu maceracı klik tarafından bütün sınırlarında savaş kışkırtıcısı haline getirilmiştir. Aziz Kürt halkımızın onurlu mücadelesi sonucunda 'Kürt' Davamız çözüme pek yaklaştığı halde, bu maceracı politikanın üstünü örtebilmek için, iki halkımızın kardeşliği dinamitlenmektedir.

Yönetici klik, en az, Birinci Dünya Savaşı öncesindeki kadar maceracıdır. Ancak bugün iki fark vardır; birincisi, o zaman hiç olmazsa bir muhalefet vardı ve bugün anlamlı bir muhalefet yoktur. İkincisi, Birinci Dünya Savaşı öncesi yöneticilerimizde engin bir yurtsevgisi vardı. Bugünkülerin ortak özelliği sevgisizliktir. Hizmetinde oldukları tekellerin hasis çıkarlarından başka hiçbir sevgileri yoktur. Demirel'den Ecevit'e, Çiller'den Yılmaz kanalıyla Baykal'a, hepsinin temel kişiliği sevgisizlik'tir. Bunlarda çocuk sevgisi, insan sevgisi ve halk sevgisi yoktur.

Bunun için de dönüyorum.

Her zaman ölürken dirilen aydınımızı ve her zaman mucizeler yaratan aziz emekçi halkımızı sevgi ve hasretle kucaklıyorum."

* * *

Yalçın Hoca, Şevki Ömeroğlu'nun "Sınırda Yaşamak" başlıklı yazısında anlattığı bir yolculuk sonrası Türkiye'ye döndü. Şevki, yolculuk anılarıyla birlikte bir Yalçın Küçük profili çiziyor. Her şey yerli yerinde; "Yol ilerledikçe ülkemizi anımsatan iklim ve ortamlar bizde fazla bir etki yaratmıyor. Ülkemizi tüm gerçekliği ve acılığı ile tanıyoruz. Göçmen garipliğinin bizde izleri yok. Yalçın Hoca, Nazım Hikmet'i hatırlıyor, hatırlatıyor: 'Hep şikayet etti, ama dönemedi.' Yalçın Küçük'ü salt bir aydın olarak görmek ve orada sınırlamak isteyenleri hatırlıyorum: 'İyi bir kafa' Ama o kafa hareket edince huzursuzlananlar, devrimci bir politikacının iradeciliği ve soğukkanlılığı üzerine birçok gözlem biriktirme şansına sahip olacaklar. Niye dönüyor? Türkiye'nin şartlarında ne değişti? Koşullar çok elverişsiz!.. Kendiliğindenci ve beklemeci, iradesiz ve Türkiye'den umutsuz mentalitelerin ürünü bu sorulara kendine ve ülkesine güvenli bir bakış açısının dönüşle vereceği yanıt bile başlı başına derslerle dolu. Hangi Türkiye'ye, kimin hazırladığı koşullarda dönülecek ki? Bu ülkenin, sahibi biziz. Bozulmuşsa da, çürümüşse de sorumlusu biziz ve sol mücadelemizin etkileri de artık üstü örtülecek, kapanacak gibi durmuyor."

Fulya Gürses, bu sayımızda, cumhuriyet kutlamalarında devletin ve tekellerin sergileyecekleri zavallılıkları sıralayarak gördüğü bir Yalçın Küçük düşü anlatıyor. "Bir Kutlama ve Gerçeğe Yakın Bir Düş" başlıklı çalışmasında Fulya'nın çizdiği ülke portresinde bir yürek acısını ve sıcaklığını bulacaksınız.

* * *

Yalçın Hoca, gönüllü sürgününde dergimiz için yazdığı "Ekonomi ve Birlik" başlıklı son çalışmasında bir Türkiye ve bölge profili çiziyor. Halklarımızın kırımına yol açan Avrupa Ortak Pazarı ve Avrupa Siyasi Birliği'ne karşı, halklarımızın acılarını dindirmek için bölge halklarıyla ekonomik ve siyasi birliğin bir zorunluluk haline geldiğini anlatan Yalçın Hoca, ülkemizi çıkmaza sürükleyen titçi ve kuvvete dayalı yayılmacılığı reddetmek gerektiğini de vurguluyor.

Yalçın Hoca'nın bulgularını Çelik Bilgin basını ekleyerek sürdürüyor. Son kaset savaşında da ortaya çıktığı gibi titçilerin karapara aklama merkezlerinden biri olan televizyon ve gazetelerin, her gün verdikleri vahşet haberleriyle insanlarımızı insanlıklarından çıkardıklarını, kalplerini nasırlaştırarak, beyinlerini keçeleştirdiklerini nere

deyse her yayınımızda vurguladık, vurguluyoruz. "Kullarıyla Satılık Basın" yazısında Çelik Bilgin, basının bu durumunun bir Amerikan stratejisi olduğunu ve daha önce Yalçın Küçük'ün bulgularıyla neredeyse sabitleştirdiğimiz, iha'nın görüntüleriyle hızla polisleştirilen basının, kör ve beyinsiz yöneticilerinin bunu görmezden geldiklerini, basındaki kirlenmeyi ve bunun kaçınılmazlığını ortaya koyuyor. Bölge halklarımızla kuracağımız bir ekonomik ve siyasi birliğin ilk adımları bu iki çalışmayla gözler önüne seriliyor, bir çalışma programı gibi okunması gerekiğini düşünüyoruz.

Bu Türkiye profilini Mesut Odman, "Türkiye'de Emekçi Sınıfların Durumu" başlıklı çalışmasıyla emekçiler cephesinden ele alıyor. İstatistikî verilerle ve bu verilere kattığı yorumlarıyla, emekçilerin bugün nasıl yaşadıklarıyla ilgili bir durum saptaması yaptığı çalışmasında Odman, Türkiye emekçilerinin, mücadele alanlarını genişletmeyip burjuvaziyle kimi zaman yaptıkları küçük anlaşmaların peşine takıldıkça, bu durumun önemli bir soruyu da beraberinde getireceğine dikkat çekiyor. Mesut Odman'ın yönelttiği "Daha ne kadar ve nereye kadar?" sorusu önemlidir ve biz sosyalistler tarafından verilecek cevabı beklemektedir.

Bu noktaya kadar çizilen profilin bir başka ayağını ise İlker Maga'nın "Yeni" başlıklı çalışması oluşturuyor. Kapitalist sistemde ve sınıflı toplumlarda, "yeni", insanda tüketim alışkanlıkları ve tutsak beyinler yaratmak üzere kullanılır. İnsanlığa layık sistem de ise bunun tam karşısında bir duruş içerisinde olunmalıdır. "Yeni" özgürleştirici, geliştirici ve eşitlikçi'dir, vurgusu çalışmasının temelini oluşturan İlker Maga, moda haline getirilen bu sözcüğün, güvensiz bireyler yaratmasının sebeplerini ve kendi düzenimizdeki "yeni"nin içeriğini ve sınırlarını çiziyor.

Daha önce bir söyleşiyle dergimize konuk olan Aslan Başer Kafaoğlu, bu sayımıza, "Sol Marksizm Üstüne" çalışmasıyla katılıyor. Kafaoğlu, Akış Yayıncılık tarafından yayınlanan ve büyük tartışmalara neden olan Yalçın Küçük'ün "Sol Marksizm" çalışmasını baz alarak, Marx'ı ve sistemini tartışıyor. Gelecek sayımızda da devamını bulacağınız çalışmasında Marx'ın bir filazof olarak değerinin abartılışının, onun ekonomi alanında yazdıklarının arka planda kalmasına neden olduğunu belirten Kafaoğlu, Marx'ın ekonomi çalışmalarını, önplana çıkarıyor.

Georg Fülberth'in "Karl Marx, Friedrich Engels ve Sanayi Devriminde İşçi Hareketi" isimli çalışması Şevki Yurdakuler çevirisiyle dergimize konuk oluyor. Fülberth, Marx'ın, siyasal iktisadın dört darboğazdan oluştuğunu, bu darboğazların açtığı krizlerin her zaman devrimlere yol açmadığını, hatta bu krizlerin kapitalist sistemi beslediğine dikkat çekiyor.

Tarihte yepyeni hülyalar peşinde koşanların son iki yüzyıldır adı değişmiş ve "sosyalist" olmuştur. Bugünkü zor durumda dahi yenilmeyip insanlığın problemlerine çözüm bulmaya çalışan insanların, çalışan sınıfa bakışını F. Kamil Yüksel'in "Cumhuriyetin Peşinde" başlıklı çalışmasında bulabilirsiniz. Ayrıca sosyalistlerin iki yüzyıldır peşinde koştukları toplum projesinin öneminin de vurgulandığı çalışma, bizim cumhuriyetimizi de betimlemektedir.

Dergimizin son sayılarında Yalçın Hoca devletin yeni eğilimlerini sıralarken enverist politikaların altını kalın çizgilerle çiziyordu. Selçuk Gürsoy, bir giriş yazısı olarak ele aldığı çalışmasında bu politikalara temel olan Enver Paşa'nın yaşamını odak alıyor; dönemin ve bölgenin tarihinde ve coğrafyasında dolaşan Enver'in düşüşünü ve yükselişini tartışıyor.

* * *

Yalçın Hoca, şu an daha önce de sözünü ettiğimiz açıklamasında "Ülkeme dönüyorum. Ülkem benim için her zaman büyüleyeci bir hapishane'dir. Dolayısıyla dönüşümde, kaç yıllık mahkumiyetim olduğu ve hangi koğuşta yatacağımı hiç merak etmiyorum. Bu hapishane müdürlerinin ve gardiyanların sorunudur." sözleriyle belirttiği gibi hapishanededir. Gerçekten de hangi hapishanede bulunacağı gardiyanların ve cezaevi müdürlerinin sorunu olmuştur, şu an bulunduğu ve başka bir yere nakledileceği Edirne Kapalı Cezaevi'ndedir ve cezaevi yönetimi, Yalçın Hoca ve bakanlık Edirne'de kalmasını istese dahi Hoca'yı orada tutamayacaklarını bildirmektedir.

Gündemimiz ülkenin gündemi gibi yoğun. Bir farkımız var, ülke gündemini belirleyenlerin hiç taşımadığı ve taşıyamayacağı, "Her zaman ölürken dirilen aydınımıza ve her zaman mucizeler yaratan aziz emekçi halkımız"a olan sevgi, güven ve sorumluluk duygusu.

Bu duygunun billurlaşmış hali olan Yalçın Hoca'ya "hoşgeldin" diyoruz.

Gelecek sayıda buluşmak üzere..

hepileri

Doğu Ortak Pazarı

EKONOMİ VE BİRLİK

Yalçın KÜÇÜK

Suriye'ye karşı ansızın üretilen gerginlik politikasının temel motifini teşhis etmek oldukça zor görünüyor; henüz bu konuda tatminkar bir hipotezin bile ortaya atılmamış olması da, bu zorluğun işaretleri arasındadır. Burada en az ikna edici olan, 'halkımızın sabrı taşmıştır' nazariyesidir; yeni komuta kademesinin adını ve üslubunu duyurmak istemesini daha ciddiye almak durumundayız.

Öte yandan, Mesut Yılmaz'ın ülkücü mafya ve mit'in ülkücü kesimi ile bağlantısının ortaya çıkması nedeniyle dikkatleri başka bir yöne çevirmek için veya Demirel'in kendisinden daha fazla söz ettirme imkanına kavuşması nedeniyle, bu askeri üslup vurgusundan yararlanmak istemeleri ve böylece tokmağı daha hızla sallamaları da ihtimal dahilindedir. Nitekim yeni komuta kademesinin politikacılardaki bu fırsatçı tutumu görür görmez, tansiyonu düşürücü demeçler vermeyi tercih ettiklerine tanık olduk; böyle düşünmek makuldür. Ancak böyle düşündüğümüzde gerginlik üretiminin konjonktürel olduğu sonucuna varıyoruz; burada gerçeğin payı bulunmakla birlikte, bunu, eksik görüyorum. Uzun dönemli bir anlamı da var, Suriye gerginliği, Türkiye'nin yetmişli yılların başından itibaren gelişen Arap Çizgisi'ni terk etmekte olduğunun davul sesleridir. Artık Türkiye, Arap dünyasına arkasını dönmektedir ve geçici gerginliğin tek kalıcı sonucu buradadır.

Bir: Petro-dolar veya arap-doları, önemini yitirmiştir.

İki: Türkiye'nin, Türkiye solunu durdurmak üzere, sunni-Arap-nakşibendi çizgisine ihtiyaç ve bağımlılığı bitmiştir.

Üç: Türkiye'nin tasavvuffi-Asyai türkik-kapitalist nurcu yönelişi başlamıştır.

Dört: Müslümanlar ve bu arada müslüman Türkler, bütün iddiaların aksine, inançlı olmaktan daha çok tüccardırlar. İslamı yayan Arap ve Türk komutanların, müslümanlığa geçenlerin haraç vergisinden kurtulmaları ve böylece vergi gelirlerinin azalması nedeniyle islamlaşmayı yavaşlattıklarını unutamayız; şimdi Türkler'de, "geçti Arap pazarı sür eşeğini İç Asya'ya" sözü egemendir.

Biz Türkiye aydınları, biz Türkiye solcuları ve biz Türkiye devrimcileri, bu politikaya şiddetle karşı çıkmak durumundayız. Biz, Suriye, Ürdün, Filistin ve Irak Arap halklarımızı içine alan, diğerlerini birazdan sayacağım, bir ortak pazarı ve birliği ve bir "Birleşik Doğu Devleti" projesini ısrarla savunmak özgürlük ve zorunluluğundayız. Batı Ortak Pazar'ı ve "Birleşik Avrupa Devleti" karşısına, kendi ortak pazarımızı ve kendi birliğimizi çıkarmak, artık bize, düşmektedir.

Bugün ülkemiz, Demirel'den Ecevit'e, Yılmaz'dan Baykal kanalıyla Çiller'e kadar, faşist ve mürtecileri saymıyorum, ancak onlar da dahil, yirminci yüzyılın en maceracı yöneticilerinin elindedir. Maceracı yöneticiler, ülkemizi bir gerginlik ve ateş çemberinin içine attılar. Bizler, buna karşı tutumumuzu geliştirmeye mecburuz; bizi çevreleyen, Arap, İrani, Kafkas, Azeri ve Ermeni, Elen halkları ile dostluk ve bu dostluk için önce ekonomik ve sonra siyasi birlik, bizim politikamız olmak durumundadır. Yiğit Kürt halkımız ile kenetlenmemiz, bu birlik içindedir.

Ülkemizin şansıyız. Kurtuluşumuz, buradadır.

Ülkemizi, ateş çemberinden, ancak biz kurtarabiliriz.

* * *

Yetmişli yılların ortası, Türkiye yönetiminde, enternasyonalist eğilimlerin fışkırmaya başladığı bir zaman kesitine denk düşmektedir. Bu, Türkiye yönetiminde yayılmacı, gerginlik üretici ve giderek emperyalist bir yönelişin de başlangıcıdır. Burada üç olguya işaret etmek durumundayız.

Bir: Yetmişli yılların ortasında ortaya çıkan petrol krizi, petrol üreticisi Arap ülkelerine büyük bir dolar transferine yol açıyordu; Arap ülkeleri bunu büyük bir inşaat aktivitesi için kullandılar ve Türk müteahhitleri ilk defa, sınır dışında, taahhüt işleri yapmaya başladılar. Türk tekelleri, ülke dışında iş alma, işçi çalıştırma, işçileri kışla disiplininde yönetme, mafya ile işbirliği yapma, yerel yöneticilere rüşvet verme türünden monopolist-emperyalist bilgi ve kabiliyetlerini, Arap mülkünde kazanmaya başladılar. Arap mülkü, Türk tekellerinin uluslararası piyasalara çıkmada, acemilik ve çocukluk dönemidir.

12 Eylül'ün, 24 Ocak'ı izlemesi bir zorunluluktur. Eylülist diktatör Evren'ın, "ben imam oğluyum" sözünde ifadesini bulan karanlık çizgisini de, nakşibendi Özal sürdürmüştür.

İki: Yetmişli yıllar otuz yıllık iç savaşın çok yoğunlaştığı bir dönem idi ve mülk sahibi sınıflar ve bazı büyük devletler de, Türkiye'nin, "komünizme düşmek üzere" olduğu vehmine kapıldılar. Bu, ülkeden çok büyük bir servet transferine yol açıyordu ve dünya finans dergileri buna şaşıyordu; Türk sermayedarlarının servetlerini İsviçre'ye aktarmaya ve Nice'de villa almaya başladıkları zaman budur. Nice'de, Türk mafyasının ve monopolistlerin villa komşuluğuna başladığını görüyoruz. Tekellerin mafya temasının başlangıcını da burada buluyoruz.

Üç: 1974 yılındaki Kıbrıs Çıkartması ve burada her türlü beklentiyi aşan "başarı", Türk yöneticilerinin iç güven kazanmalarında bir dönüm noktasıdır. Ada'da elde edilen toprakları kontrol edebilmek, tarihsel Türk yayılmacılığında bir tonik etkisine yol açıyordu.

* * *

Kennedy Kardeşleri öldüren Amerikan gericiliği, dünya ölçüsünde, bir ölümkalım savaşı başlatıyordu; 1973 yılındaki Şili Darbesi ve 1980 yılındaki Türk Darbesi, Amerika'nın bu yeni Haçlı Seferi'nde ilk iki büyük adımıdır. Bu darbeler, aynı zamanda, dünya ölçüsünde, vahşi kapitalist modeli deneme imkanı sağladılar; Şili ve Türkiye'de, Uluslararası Para Fonu'nun diktası ile, en ilkel ve acımasız kapitalist model deneniyordu. Dünya gericiliği, hain ve acımasız diktanın desteğinde olsa da, Şili ve Türkiye emekçi ve aydınlarının, bu insanlık dışı kapitalist rejimi kabul edişini, büyük bir memnuniyetle, tespit ediyordu. Bu tespitin dünya gericiliğini yüreklendirdiğinden kuşku duymamak gerekmektedir.

24 Ocak 1980 tarihinde, Amerikan kuklası müsteşar Turgut Özal ile ömrünü Amerikan reçetelerini Türkiye'de geçerli kılmaya düzenlemiş Başbakan "Morrison" Süleyman'ın ortaklaşa yürürlüğe koyduğu kararlar, dünyada geçerli "refah devleti" ve keynesyan ekonomik politikaların yıkılması kadar, Türkiye ekonomisinin istikrar parametrelerini de dinamitleme anlamına geliyordu. Bir: Türk parasının sürekli değersizleştirilmesi bir ilke haline getiriliyordu. İki: İş gücünün sürekli ucuzlaştırılması bir yönetim prensibi haline getiriliyordu ve sendika sistemi ortadan

kaldırılıyordu. Üç: Tarımsal kesimin korunması tarihe karışıyordu. Türkiye, acımasız bir tekel diktatoryasına dönüştürülüyordu. Ocak Kararları ile Eylül Darbesi, bir madalyonun ikiyüzü oluyordu.

12 Eylül'ün, 24 Ocak'ı izlemesi bir zorunluluktur.

Özalizm ve anap ise, bütün direnç tepeleri yerle bır edılmiş bir Türkiye'de eylülizmin devamıdır.

Devlet başkanlığında Evren-Özal-Demirel zinciri, Türk mülk sahibi sınıfların, 24 Ocak-12 Eylül zincirine bağlılıklarının sonucudur.

Özal'ın iç savaş aletlerini kendi etrafında toplaması bir rastlantı değildir; Albay Türkeş'in elini kandan çıkarmadığı zamandakı hempaları, Yaşar Okuyan, Agah Oktay, Mustafa Taşar, Aydın Doğan'ın bacanağı "Komando" Namık Kemal'in, Özal'ın etrafında konuşlanmaları, sadece, aysbergin ucudur. Ülkücü katillerden yaratılan mafyalar da, anap'ın parçası haline geliyordu.

"Dış" sektör, Türkiye'de özendirilmektedir ve teşvik alıyor; Türkiye'de teşvik sistemi, bir devlet maliyesini soyma mekanizması olarak çalışıyor ve bu alanda yapılmış pek çok araştırma bulunuyor. Bu yüksek enflasyon döneminde, bir de dış ticaret sorunlarıyla karşılaşmak istemeyen Türkiye, teşvik sisteminin yanında, yüksek faiz politikasıyla, dünyanın tüm kirli paralarını Türkiye'ye çekmeye çalışıyor.

Ülkücü katillerden ülkücü mafya üretme süreci, eylülizmin bir işıdir ve özalist aşamada ortaya çıkmıştır Bunda, istanbul Emniyet Müdürü, Amerikancı polis şefi Şükrü Balcı, Balcı'nın iki yardımcısı, Ünal Erkan ve Mehmet Ağar ile Hürriyet Gazetesi ve Çetin Emeç, başrolü oynuyorlardı. Burada ne yazık, Uğur Mumcu'nun da, olumsuz katkılarını görüyoruz; Uğur, mıt'ten ve Balcı'dan aldığı bılgilerle, Cumhuriyet Gazetesi'nde "sol mafya" denilen oluşumlara karşı, çoğu yalan bir kampanya açıyordu. Uğur'un kampanyası,(*) meydanı, özalist "ülkücü mafyalara" bırakmıştır ve ölümü de, ne yazık, bunlar eliyledir

Eylülist diktatör Evren'in, "ben imam oğluyum" sözünde ifadesini bulan karanlık çizgisini de, nakşibendi Özal sürdürmüştür; Ali Coşkun, Abdülkadir Aksu türünden nakşibendilerin, özalist örgütte toplanması bir tesadüf değildir.(**) Bazı aydınlarda "demokratik" illüzyon yaratabilmiş olan anap, aslında, bir iç savaş örgütü olarak ortaya çıkıyordu; Özal'ın, Ordu'ya karşı, "yüz bınlik polisım var" demesi de bu çerçeveye denk düşüyordu. İktidar partisinin bir iç savaş örgütü olarak şekıllenmesi, ekonominin de aynı niteliğe bürünmesi anlamındadır.

* * *

Mafya Devleti ile Tekelli Devleti birbirinden ayırmak zordur. Türkiye ekonomisinde, klasik kapıtalist dönem, sanıldığından kısa sürmüştür.

Ekonominin sanayi rengini kazanması, nerede ise, tekelleşmesi anlamına gelıyordu. Türkiye, sanayi kapitalizmini çok kısa yaşıyordu; sanayi oluşurken, tekeller ortaya çıkıyordu.

* * *

Türkiye bugün bir tekelli polis devleti olmakla birlikte, lokomotif sektörüne, "tit" adını veriyoruz "Türk İntikam Tugayı" işareti, yetmişli yıllarda,

(*) Ölümünden sonraki pek çok açıklama, bu arada Mehmet Eymür'ün Mumcu ile zaman zaman görüşmeler yaptığını açıklaması ve diğer bilgiler, Uğur'un öldürülmesine açıklıklar getirecek düzeydedir. Uğur'un "devlet içi çatışma" sırasında öldürüldüğünü düşünmek durumundayız; bütün hatalarıyla birlikte yine de sevgiyle andığımız bir arkadaşımız olan Uğur'un, eninde-sonunda, ülkücü katillerin devlet infazcıları olarak kullanılmasına karşı çıktığını görebiliyoruz. Ülkücü mafyanın mit içindeki kolunun, bunun üzerine, düğmeye bastığı ve harekete geçtiği anlaşılıyor; ölümü, mafyalaşmış devletin eliyledir.

(**) Özal'ın ölümünden sonra anap'ı eline geçiren Yılmaz'ın bir süre, ülkücü katillerden uzak durmak istediği ve bundan ürktüğü anlaşılıyor: Ağar-Erkan ekibinin, Dyp'ye gitmesi bununla ılgılidir. Ancak 1995 seçiminden sonra, Yılmaz, mafyasız ülkeyi yönetemeyeceği anlayışına gelmiştir ve zekasının imkan vermediği ölçüde mafya-polis oyunlarına girmiştir. 1995 seçimlerinden hemen önce Yılmaz'ın, mit'ın ülkücü kesimiyle organik bağlar kurduğunu ve mit içinde Çiller ekibinin, PKK Genel Başkanı Öcalan'a yönelik ilk suikast girişimini, Çiller'in seçim şansını artıracağı inancıyla, sabote ettiğini ve boşa çıkardığını biliyoruz.

Artık, Türkiye sağ'ının ıkı partisi de, mit, ülkücü mafya-cinayetler batağına gömülmüşlerdir. Dyp ile anap'ın ve Çiller ile Yılmaz'ın bu açıdan bir farkı kalmamıştır; fark sadece, mit içindeki ekipte ve mafyalardadır.

ülkemizin güzide aydınları, kontr-gerillanın para-militer örgütü olan ülkü ocakları katilleri tarafından katledildiklerinde aziz vücudlarının yanlarına bırakılan etiketlerde yer alıyordı; ben, daha önce yayınlanmış bir çalışmamda, daha sonra ülkücü mafya olan Tefik Ağansoy'un itiraflarına dayanarak, böyle bir örgütün olmadığını, bunun, Albay Türkeş ve hempaları, Aydın Doğan'ın bacanağı "Komando" Namık Kemal, Aydın Doğan'ın fıkracısı Taha Akyol, Agah Oktay, Mustafa Taşer ekibi tarafından uydurulduğunu göstermiş bulunuyorum. Uydurmadır ve uyduranlar şimdi iktidardadır.

Unutulmuştu; ancak, ülkücü katillerin son zamanlarda da cinayetlerini bu isimle reklam ettiklerini biliyoruz. Bu isim, kontr-gerilla'nın sorumluluğunu gizlemeye yaramaktadır. Benim analizlerimde ise, bugünkü tüm kirlenmenin lokomotifidir

Cinayet düzlemindeki "tit" ile ekonomideki "tit" birbirinden çok uzak durmuyorlar; her ikisi de kendi düzlemlerinde, aynı tahrip gücüne sahip bulunmaktadır. Türkiye'yi bugün tam bir ahlaki kırıma ve bütün komşularıyla savaş gerginliğine sürükleyen "tit" sektörüdür; tekstil, inşaat ve turizm sektörlerinden oluşmaktadır ve üçünü kara ve kirli para birleştiriyor. Kara ve kirli paranın olduğu yerde, mafya ortaya çıkıyor.

Bankalar, turizm, inşaat ve tekstil kanalıyla elde edilen kayıt dışı ve kirli paraların kanalizasyonu için gereklidir. Televizyon ve gazeteler ise, tit sektörünün pisliklerinin akıtıldığı kanallardır. Gazete ve televizyonlar, ayrıca titçilerin, şantaj ve lobi araçlarıdırlar; tekelci çıkar ve ihalelerini güvence altına alır, gelecek eleştirileri karşılar, politikacıları "tutarak" rüşvet ve eleştirerek "cezalandırırlarken" polis ve genelkurmay ile kurdukları özel bağlarla da dokunulmazlıklarını artırabiliyorlar. Banka ve medya, titçilerin, içinde pislik akan damarlarıdır.

Bir iktisatçının bu üç sektörü birleştirmeyi düşünebilmesi imkansızdır; ancak, Türkiye pratiğinde, ikisinin ve bazan da üçünün birleştiğini görüyoruz. Örnek olabilir, "bayındır" holding bir inşaat sektörü iken tatil köyleri kurup işleterek turizme girebilmektedir. Emir-eri Cavit ise tekstilde tekelci bir konumdan, Bursa'da imar izni olmadan inşaa ettirdiği modern mezarlık ile inşaat sektörüne el atmıştır. İnşaat sektörü, dışarda aldığı ihaleler ve Türkiye'deki inşaa ettiği konutları "alamancı" kütlelere pazarlayarak dövizle iş yapmaktadır. Turizm sektörü ise artık Türkiye'de iç turizmden daha çok dış turizmle ilgili olduğu için dövize el koymaktadır.

İnşaat sektörü ve turizm, yapısı gereği, sendikalaşmaya ve sosyal sigorta sistemine uzaktır; mevsimlik işçi çalıştırıyorlar. Ancak tekstil sektörünün de böyle olduğunu görüyoruz; çünkü, özellikle konfeksiyon artık "fason" imalat olarak, evlerde veya gizli atelyelerde, esaret ücreti ile sürdürülmektedir. "Üretim" gizli ve açık kanallardan, Avrupa'ya gönderiliyor; dolayısıyla, tekstil de artık Türkiye'de, bir "döviz" veya "dış" sektör niteliği kazanıyor.

"Dış" sektör, Türkiye'de özendirilmektedir ve teşvik alıyor; Türkiye'de teşvik sistemi, bir devlet maliyesini soyma mekanizması olarak çalışıyor ve bu alanda yapılmış pek çok araştırma bulunuyor. Bu yüksek enflasyon döneminde, bir de dış ticaret sorunlarıyla karşılaşmak istemeyen Türkiye, teşvik sisteminin yanında, yüksek faiz politikasıyla, dünyanın tüm kirli paralarını Türkiye'ye çekmeye çalışıyor.

Turizm Sektörünü aynı zamanda kumarhane ve fuhuş sektörü olarak da kabul etmek gerekiyor. Bu nedenle bu sektörün ileri gelenleri kafa yapıları açısından faşist ve akıl açısından da bölmeli olmak zorunda kalıyorlar; Besim Tibuk, bunun canlı örneğidir. Tam bir faşist ve bir söylediği diğerini tutmayan bir kafa yapısının sahibidir.

Fakat toplum bu faşistin, Türkiye'de bir kumarhaler kralı olduğunu bilmemektedir ve turizm sektöründen elde ettiği kirli paralarla bir partı finanse edebildiğinden de habersizdir. Bu nokta,

kumarhaneler kralı Tibuk'un, "Liberal" adında bir parti sahibi olması ve sadece, karanlık işlerini gizleyebilmek için bir partiyi beslemek gereğini duyması, son derece öğreticidir. Tibuk'un, kendisini kumarhaneler kralı olarak değil de bir parti başkanı biçiminde tanıtması, hem kazancının hacmine ve hem de bunu gizlemek gereğine ışık tutuyor. Aslında kumarhaneci olmasalar bile bugünün parti yöneticilerinin hepsinin titçi ve tit bağımlısı olduğunu biliyoruz.

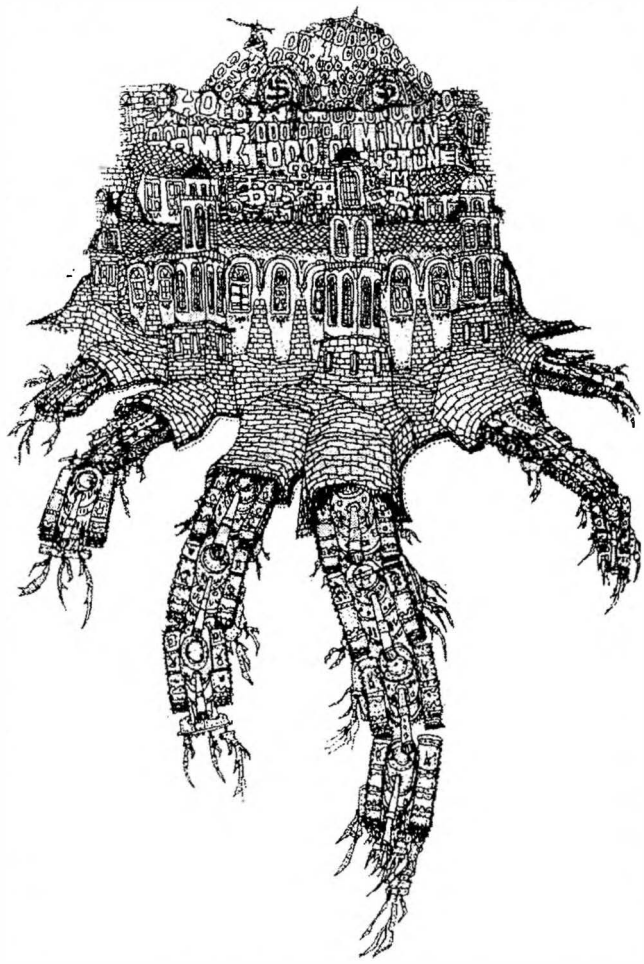

Örnek mi? Bir: Devlet Başkanı Demirel'in, inşaatçı ve "Morrison" Süleyman olarak tanındığını biliyoruz. Yeğeni Yahya, teşvik yolsuzluğundan dolayı yurtdışına kaçmıştır ve bu yolsuzluklar zamanında, "Amca" başbakandır. İki: Meclis Başkanı Çetin, inşaatçı Ali Özcan'ın yanında çalıştığı ve bir kez, Dışişleri Bakanlığı'nı boşaltmayınca, Demirel'in ricalarını bile reddederken inşaatçı Ali'nin sözünü ikiletmediğini de hatırlıyoruz. Üç: Başbakan Mesut Yılmaz'ın, tekstil ticaretiyle uğraştığı ve kardeşi Turgut'un tekstil ihracatından zenginleştiği ise günlük bilgidir. Dört: Çiller, arsa spekülasyonu ve inşaat işi yapıyordu ve sonunda, pansiyonculuk yoluyla turizm işine girmiştir; rivayete göre, Amerika'da da oteli bulunmaktadır. Beş: Deniz Baykal mı? Bayındır holding tarafından finanse edildiğine dair yaygın bir inanç bulunmaktadır; ancak, "akıl hocası" Erol Çevikçe'nin bayındır holding'in memuru olduğu kesindir. Aslında Deniz Baykal ve arkadaşlarının, shp'den ayrılmasının, inşaat lobisi ve karaparacılar tarafından düzenlendiğinden ben hiç kuşku duymuyorum. Bayındır ve Çarmıklı inşaat, Chp'yi anlatmaya yetmektedir. Baykal'ın, özel dersane ve özel hastanelere vergi bağışıklığı sağlama ve sigortacılığı özelleştirme çabaları da, karaparalarına mahreç arayanların önerisidir. İnşaatçı ve önde gelen chp'lileri finanse eden bayındır'ın bir da hastanesi olduğu herkesin malumudur. Altı: Güneş Taner adındaki düşük IQ'lu şişman, karaparacıların adamı olarak hükümette bulunmaktadır ve borsa tellallarına konulan sembolik verginin kaldırılması için Londra'dan demeç vermesi de bunun kanıtıdır. Yedi: Işın Çelebi adındaki düşük IQ'lu şişman da, inşaat lobisinin adamı olarak hükümettedir.

Moskova ekonomik krizle sarsılınca, Ankara'daki hükümetin ilk iş olarak, vergi gelirlerinden, banka sistemine ve karaparacılara, dokuz yüz trilyon hibe etmesi de, hükümetin ve destekcisi chp'nin tit yapısına uygun düşmektedir. Tit, bugün siyasetin dümenindedir. Türkiye'de şimdi politikanın tarafları sadece tit'dir.

Bu çerçevede, kumarhaneler kralı ve parazit dövizlerin sahibi Tibuk'un "Liberal" Partisi'nin, kayıt dışı servetleri kayda geçiren masum bir yasayı "servet düşmanı" ve ayrıca "komünist" sayarak, siyah çelenkli protestolar düzenlemesi de, öğreticidir. Kirli paranın ve kokuşmuş servetin yerini göstermektedir.

Kumarhaneler Kralı Tibuk'un bir de televizyon kanalına sahip olması, "tit" sektörünün temel kurallarından birisidir. Bunu, yine bir titçiye, Korkmaz Yiğit'e satması, kuralın sağlamlığını ortaya koyuyor; tit, sektörünün mutlaka televizyonlara ve gazetelere ihtiyacı vardır.

Mutlaka bankalara ihtiyacı vardır. Titçi emir-eri Cavit, tekstilden başlamış, inşaata girmiş, televizyon ve bankalar edinmiştir. Titçi Yiğit de bunu yapmıştır; hem banka ve hem de içlerinde

"Milliyet" dahil pek çok gazeteyi, içlerindeki sermaye ve aletleriyle birlikte satın almıştır. Bu banka alışlarını, hep ülkücü mafyalar düzenlemektedir; bir ara yaptığı hizmetler için emir-eri Cavit'i tehdit eden Çakıcı'nın, yakın zamanda, ardarda banka ve gazete ile televizyon toplayan inşaatçı ve titçi Yiğit'le telefon konuşmalarının bandlarının yayınlanması da, geliştirdiğimiz teorik modele pek uygun düşmektedir.

Çıkardığımız yasa çok kuvvetlidir.

Bankalar, turizm, inşaat ve tekstil kanalıyla elde edilen kayıt dışı ve kirli paraların kanalizasyonu için gereklidir.

Televizyon ve gazeteler ise, tit sektörünün pisliklerinin akıtıldığı kanallardır. Gazete ve televizyonlar, ayrıca titçilerin, şantaj ve lobi araçlarıdırlar; tekelci çıkar ve ihalelerini güvence altına alır, gelecek eleştirileri karşılar, politikacıları "tutarak" rüşvet ve eleştirerek "cezalandırırlarken" polis ve genelkurmay ile kurdukları özel bağlarla da dokunulmazlıklarını artırabiliyorlar. Banka ve medya, titçilerin, içinde pislik akan damarlarıdır.

Ülkemizde artık silahlanma yarışına karşı çıkan ve bu emekçi halkın imkanlarını, silah ve polis helikopteri almak için kullanmaya tepki göstermek bile unutulmuştur. Ülkemizde artık, polisin, bu kadar çok televizyon kamerasına neden para harcadığını bile soran yoktur. Titçi kanallar ve titçi politikalar, insanlarımızı, artık dünyanın her tarafında ve herkesle savaşmak isteyen bir Türkiye tanımına hazırlıyorlar.

Bu çerçevede bunların hepsinin mafya ile ilgileri vardır ve artık ortaya çıkmaya başlamıştır. Çakıcı'nın bir televizyon programında, emir-eri ve Morrison Süleyman'ı arada bir uçağa bindiren Cavit'le ve Cavit'in oğluyla ilişkilerini anlatması, Cavit'in banka toplamalarına katkıda bulunduğunu söylemesi ve Cavit'in bunun karşısında sessiz kalması boşuna değildir. Çakıcı'nın bantlarından sonra, pek kemalist Türkiye'de Atatürk'ün kurduğu İş Bankası Genel Müdürü'nün apar-topar istifa etmek zorunda kalması da boşuna olmamıştır. Bir bütünlük var. Diğer yazılarımda bu bütünlüğü oldukça geliştirmiş olduğum için burada daha fazla üzerinde durmak istemiyorum. Ayrıca mafyanın yalnızca Çakıcı'dan ibaret olmadığını da düşünmeliyiz; Çakıcı bandları piyasaya sürülmüştür ve diğerlerini henüz bilmiyoruz.

* * *

Ne yazgıdır? Değerli aydınlarımız katledildiğinde yanlarına "tit" işareti konuyordu ve şimdi "tit" ülkemizi büyük bir pislik ve ahlaksızlık batağına sürüklemektedir. Ancak bu kadar mı? 24 Ocak kararlarından sonra gelen Eylülist Darbe'nin şiddetinden kaçan solcuların da Avrupa'da tit'in pençesine düştüğünü görüyoruz. Şöyle oluyor, Avrupa'da sürgünlerin ne yaptığı sorulduğunda, belki yüzde doksanından, geçimini tit'den elde ettiği cevabı alınmaktadır. Ya inşaatlarda çalışmakta, ya tekstildedir veya da, bir seyahat acentasında bilet kesiyor ya da lokantada iş tutuyor, demek turizmdedir. Bu, bir yazgıdır.

Ancak bu yazgı, bize, yepyeni bir açıklık daha getirmektedir; öyle görünüyor, artık inşaat veya tekstil de ya da turizmde çalışmak için herhangi bir birikime ihtiyaç olmamaktadır. Gerçekten inşaat veya turizm bir yana, tekstil makinalarındaki gelişme, tekstil işini de, herhangi bir ön hazırlık olmadan icra edilen bir faaliyet alanı haline getirmiştir. Sürgüne düşmüş bir öğretmenin, bir süre inşaatlarda çalıştıktan sonra, bir tekstil atelyesinde iş tutması, arkasından, bir turizm acentasından geçimini sağlaması son derece öğretici olmaktadır. Tit sektörü, birikimsizlik anlamına da gelmektedir.

Ne demek? Bunun, Türkiye siyaset sosyolojisi ile bir ilgisi var mı? Burada şaşırtıcı bir ilgiyi görüyoruz ve şudur: Şimdi Türkiye'de temel ilke, birikimsizliktir. Titçi televizyonlarda, on dokuz yaşında bir bebek kız, "işte yirmi yıl önce, burada 1 Mayıs Katliamı oldu" diyebilmektedir; lise öğrencileri politik yorum yapıyorlar ve yeni sunucular arasında lise mezunları azınlıktadır. Bir

şarkısı beğenilen taşra delikanlısı, derhal film çevirebiliyor veya bir genç kıza, "göğüslerin güzel, hacmin yüksek, seni genel yayın yönetmeni yapalım" denebiliyor. Bugün ülkemizde, herhangi bir yere gelmek için hiçbir birikim gerekmemektedir; herkes her yere gelebililiyor. Ülkemiz, felsefi anlamda, tam köylüleşmiştir.

Ülkemizde Mesut Yılmaz başbakan olabilmektedir. Emir-eri Cavit, başbakan olabilmeyi aklına getirmektedir. Ahlaksız bir ilişkide bir insanı öldüren bir kadın başrole çıkabiliyor veya şarkıcı

"Sevres" edebiyatı, bugün Demirel'in ve Yılmaz'ın ağzındadır ve düşmemektedir. "Sevres" edebiyatı ile Kürt halkımızı yan yana getirme çabalarına hep itiraz ediyorum.

yapılıyor; topraklarımızı ve ormanlarımızı, oğlu gelini tarafından öldürülen bir tekstil tezgahtarına veya silahsızlanmayı, oğlu arkadaşları tarafından öldürülen otelci bir kadına bırakabiliyoruz. Türkiye'de bugün bir yere gelebilmek için en gereksiz olan bilgidir. Ülkemizde bugün, dünya ekonomik krizinin Türkiye'yi ne kadar etkileyebileceğini, devlet televizyonu, bir borsa muhabirine sormaktadır. İhracatımızın geleceğini ise, utanmaz eski solcuların yönettiği panellerde, Laleli esnaf dernekleri yöneticileri ile tekstil ihracatçıları derneği başkanı Okan'a soruyoruz; artık, katkısına hiç ihtiyaç duymadığımız, sadece uzmanlar ve profesörlerdir. Bilginin ve uzmanlığın bu kadar hor görüldüğü yerde, sadece cahiller egemendir.

İşte, felsefi planda tit lokomotifi budur.

* * *

Bu gözü dönmüş karaparacılar ve bu titçiler, ellerine geçirdikleri televizyon kanalları ve basın dedikleri satılık ve kirli iş evleriyle, ülkemizi, olağanüstü militarist ve polis edebiyatı ile besliyorlar. Ülkemizde artık silahlanma yarışına karşı çıkan ve bu emekçi halkın imkanlarını, silah ve polis helikopteri almak için kullanmaya tepki göstermek bile unutulmuştur.

Ülkemizde artık, polisin, bu kadar çok televizyon kamerasına neden para harcadığını bile soran yoktur. Titçi kanallar ve titçi politikalar, insanlarımızı, artık dünyanın her tarafında ve herkesle savaşmak isteyen bir Türkiye tanımına hazırlıyorlar.

İhale alabilmek, konut ve konfeksiyon satabilmek, kirli para kanalize edecek banka şubeleri açabilmek için, titçilere, saldırgan ve kan döken bir Türkiye gerekmektedir. Şimdi tek hazırlık bunun içindir.

Hobson-Lenin emperyalizm teorisi, özünde ekonomiktir.

Böyle olması da gerekmektedir. Ancak bu, emperyalizmin bir başka yanını görmemizi engellememelidir; bütün ekonomik üstünlük ve ekonomik ilişkiler ağına karşın, bir ülkenin emperyalist aşamaya girmesinde, bir sokak kabadayısı veya çağdaş sözcükle mafya babası ispatı da zorunludur.

Emperyalist, zaman zaman güç gösterisi yapmaya mecburdur; eğer bir kez gücünde

tereddütler olursa, ilk fırsatta bunu gidermek durumundadır.

Güç gösterisi olmazsa, emperyalist tanımını yitirmiş ve dolayısıyla tekel karlarından yoksun kalmış demektir; bu noktayı unutmamak durumundayız.

Amerika'nın akıl dışı Irak Savaşı'na ve bu savaştaki vuruş gücü propagandalarına bu açıdan bakmak zorunluluğu var; cnn denilen kanal, bu propaganda faaliyetinde önemli bir rol oynuyordu. Vietnam'da savaş gücünden ve Tahran'da onurundan kaybeden Washington, emperyalist otoritesini sürdürebilmek için, Irak'taki gösteriye muhtaçtı ve bunu yapmıştır. Washington, Irak Savaşı'nda bir sokak kabadayısı'dır.

Türkiye'deki titçi kanal ve bataklıklar şimdi benzer bir edebiyat içindedir.

* * *

Kuşkusuz, Türkiye Ordusu, Kıbrıs Çıkartması öncesinde değildir; Kıbrıs'ta kendi uçaklarıyla kendi savaş gemisini batıran bir ordu vardı. Kürt Savaşı ve özellikle Kuzey Irak'ta yapılan manevraların Türk Ordusu'nu yetkinleştirdiğinde kuşku bulunmuyor ve ayrıca, Kürt Davası, sistemin, silahlı kuvvetlerin modernizasyonuna, büyük kaynaklar ayırmasını da dirençsiz hale getiriyordu.

Yalnız bütün bunlara karşın ulaşılan mesafeyi de abartmamak gereği var; Kuzey Irak'ta helikopterin düşürülmesi, hem istihbarat ve hem de askerlik becerileri açısından, daha alınacak çok büyük mesafeler olduğunu göstermiştir.

* * *

"Sevres" edebiyatı, bugün Demirel'in ve Yılmaz'ın ağzındadır ve düşmemektedir.

Ben, Kürt halkımızdan, Türk halkımıza ve bu ülkeye hiçbir zarar gelebileceğine inananlardan değilim; "Sevres" edebıyatı ile Kürt halkımızı yan yana getirme çabalarına hep ıtiraz edıyorum. Ancak bir nokta daha var

Şu an da, ben de, bölge bir sıcak savaşa tutuştuğu zaman, bu savaştan, Türkiye'nin çıkabilmesi konusunda her gün biraz daha kaygılanıyorum.

Ülkemiz, bugün, İran'la, Kuzey Irak nedeniyle Irak'la, Suriye ile, Yunanistan ile ve Ermenistan ile diplomatik ilişkilerini kesmenin sınırındadır. Bunu anlamanın güçlüğü bir yana, Türkiye'nin, İran, Irak ve Yunanıstan ile bütün Soğuk Savaş boyunca dost ve zaman zaman da ortak antlaşmalar içinde olduğunu bıliyoruz; şimdi, Türkiye'nin dost saydıkları, sadece ve sadece, şimdiye kadar düşman bildiği, Sovyet artığı devletlerdir. Bu tehlikeli bir durumdur ve üstelik, titçi kanal ve politikacılar, buradaki tehlike ve gerginliği artırmaktan haz alan bır anlayışa yönelmiştir. Ülke, aklını yitirmiş ve maceracı bir yönetimin elindedir.

Yalnızca, yayılmacı ve kuvvete dayalı yöntemi reddetmemiz mümkün değildir; çünkü, sadece üslubu reddetmek, reddetmemektir. Biz, bugün izlenen ve ülkemizi büyük felaketlere sürükleyen titçilerin kirli paralarını artırmak için, emekçi halkımızın kırımına yol açacak bu emperyalist yönelişi kesinlikle reddederken, bir yandan, Avrupa Ortak Pazar'ına ve Avrupa Siyasi Birlik'ine katılmanın kesinlikle karşısına çıkmak ve diğer yandan da, çevreleyen komşularımızla, ekonomik ve siyasi birliği ortaya koymak durumundayız. Büyük İskender'in ülküsü önümüzdedir.

* * *

Türkiye'de son iki yıllık politik gelişmeler, islamcı sıyasetin doktrininde, siyasi ahlak ve tutarlılık çerçevesinde kavranması çok zor değişikliklere tanıklık etmiştir.

Bir: Refah-Fazilet, Ortak Pazar'ı bir hıristiyan klubü olarak görmekten vazgeçmiş ve Avrupa ile ortak pazar ve siyasi birlik savunucuları arasına gırmiştir. Bu, ülkemizdeki müslüman politikacıların hıçbır inançlarının olmadığını göstermesi açısından son derece öğretici bir gelişmedir.

İki: Rantiye gelirlerini hedef alan Refah-Fazilet, son olarak, borsa tellallarının kazançlarına konan verginin ertelenmesi için yasa önerisi hazırladığını açıklamıştır. Bu da, islamcı zenginlerin meşrebine uygundur; bir kez, Erbakan'ın karısı Nermin'in de açıkladığı gibi, Erbakan dahil bunların çoğu tefecidir ve kirli para deposudur.

Üç: Aynı Re-Faz, imtiyaz mukavelelerinin Danıştay denetimini kaldırmak için anayasa değişikliği hazırlığı içindedir; Türkiye'nin enerji imkanlarını, başta Amerikan olmak üzere, yabancı sermayeye peşkeş çekmeyi kolaylaştırmak istiyorlar. Bu da, ülkemizde, islamik politikacıların hiçbir inançlarının olmadığını, bir kez daha, ortaya koymaktadır.

Bunların hepsi, Re-faz'ın en adisinden bir büyük sermaye partisi olduğunu ortaya çıkarıyor. Re-faz da, diğerleri kadar "batıcıdır"; bunu netlikle görüyoruz. Ortaya çıkan durum, son derece açık ve açık olduğu için de sevindiricidir.

Refah-Fazilet, ülkemizin, en karanlık ve en sömürgen, en kökü dışarda, siyasi güruhudur. Bunu görmeyenin, bundan böyle, bütün dünyasının karanlık olduğuna hükmetmek gerekmektedir.

Geriye biz kalıyoruz.

Önümüzde iki yol var. Birisi, titçi ve kuvvete dayalı yayılmacı yoldur.

Bunu reddetmek durumundayız. Ancak yalnızca, yayılmacı ve kuvvete dayalı yöntemi reddetmemiz mümkün değildir; çünkü, sadece üslubu reddetmek, reddetmemektir.

Biz, bugün izlenen ve ülkemizi büyük felaketlere sürükleyen ve aynı anlamda, titçilerin kirli paralarını artırmak için, emekçi halkımızın kırımına yol açacak bu emperyalist yönelişi kesinlikle reddederken, bir yandan, Avrupa Ortak Pazar'na ve Avrupa Siyasi Birlik'ine katılmanın kesinlikle karşısına çıkmak ve diğer yandan da, çevreleyen komşularımızla, ekonomik ve siyasi birliği ortaya koymak durumundayız.

Büyük İskender'in ülküsü önümüzdedir.

* * *

Ermeni'lerin büyük trajedisi, 1915 tarihlidir.

Elen halkının, yaşadığı toprakları terk süreçlerinin tarihi, bundan birkaç yıl sonrasında başlamaktadır.

Hatay Sorunu'nun ortaya çıkışı ile ben yaşıtız.

Peki bugün bütün acı ve kayıplar neden ateşlenmekte ve tazelenmektedir? Bu soruya cevap ararken, sorumluluğun önemli bir bölümünü

kendimizde aramaya mecburuz. Ermeni Günleri'ni kabul eden ülkeler, Pontus ve Küçük Asya Günleri ve Kürtler'e Parlamento binalarını açanların sayısı her gün artmaktadır Çok şükür titçiler ve maceracı yöneticiler de bunu görmeye başladılar

Söylenecek şudur; Türkiye, bütün sorunlarını örtebilmek ve ülkeyi militarize ve polisiye bir hale sokabilmek için çözüme yaklaşmış Kürt Davası'nı çözümsüz bırakmaktadır

Bütün dünya, Türkiye'nin yayılmacı ve ateşle oynayan politikasından duyduğu rahatsızlığı, Kürtler ile formüle ve ifade etmektedir.

* * *

Maceracı Türk yönetiminin, Kürt Davası'nı anlamamakta ısrarı, bütün acıların yeniden ifade edilmesine yol açmıştır. Böyle giderse buna katılanların artmasını görmeye mahkumuz.

* * *

Acılara cevap vermenin tek yolu, Doğu Ortak Pazarı ve zaman içinde Doğu Birleşik Devleti'dir. Ortak Pazar ile Birleşik Devlet arasında pasaportların kalkması var.

* * *

Zaman mı? Bu bir idealdir ve bu ideali ilk ateşleyen İskender'dir. Zerdüştler hariç, İskender'in, bütün Doğulular tarafından benimsenmesi ve Batılılardan çok daha fazla sevilmesi üzerinde düşünmek durumundayız

* * *

Güçlükler yok mu? Önce şunu belirtmeyi gerekli görüyorum; bu proje yeni değildir. Ben en azından 1962 yılından beri ve Türkiye'nin Ortak Pazar'a başvurmasından itibaren bunu dillendiriyorum. Bizim için başlangıç ve temel ilke, Avrupa ile her türlü ortaklığı ve birliği reddetmektir. 1962 yılında, İsmet Paşa başkanlığındaki koalisyonlarda, Başbakanlık Planlama Teşkilatı'nda çalışırken, politik çevrelerle de ilişkim sürüyordu ve Chp yöneticisi acar Suphi Baykam, benden büyük olmakla birlikte, dostumdu Ressam Bedri Baykam'ın babasıdır; Chp adına, Millet Meclisi'nde konuşma yapacaktı ve benden yardım istiyordu.Ortak Pazar'ın reddini ve bölgemiz halklarıyla, Araplarla, ortak pazarı öneriyordum; Suphi benimsedi ve Chp adına, TBMM'nde dile getirdi, tutanaklarda vardır. Daha sonra, eylülist günlerde, 1 Mayıs 1987 kutlamalarında, aynı projeyi dillendirdim. Bugün daha ayrıntılı olarak yazmış bulunuyorum.

Güçlüklerin başında, İran'daki bağnazlık var; ancak benim eski önerilerimde, İran'ı hariç tutuyordum. Şimdi, henüz tam olmasa bile "İranolog" olma yolundayım, Farsça çalışmalarımı oldukça ilerlettim; mutlaka birlikte olmamız gerektiğini düşünüyorum.

Eskiden itirazım kültür uzaklığından kaynaklanıyordu; bizim ve Arapların önemli ölçüde elenize olmamıza karşın, İran, Batı etkisine en çok direnen iklimdir, bundan çekiniyordum. İran üzerinde çalışmalarım bunu daha da doğruladı; ancak bunun dışında çok büyük ortaklıkları da saptama imkanım olmuştur. İran çerçevesinde yaşayan Azeri Türkler ve Kürtler ile daha az Araplar bir yana, İran çok büyük bir uygarlık, mükemmel bir dil ve mümtaz bir halktır. Bağnazlığı yenmek durumundayız.

Elen halkı ise, Avrupa Birliği içindeki yerini almıştır ve bu bizim açımızdan büyük bir talihsizliktir. Benim önerimde, Kıbrıs ve Elen Ülkesi, mutlaka, Doğu içindedir; ancak, artık bunu kolay göremiyorum.

Burada yapılabilecek olan, Elenler ile özel anlaşmalarla, pasaportsuz gidip gelmelerin kapısını açabilmektir. Birliğimizin her toprak parçasını diğeri kadar sevmeli ve birbirimize açmalıyız; böylece acıları yenebileceğimizi ve sevgileri artırabileceğimizi düşünüyorum.Ermeni acılarını dindirebilmemizin tek yolu ise, ekonomik ve siyasi birliğimizi pekiştirmektir. Bu acıları dindirdiğimiz zaman ve böyle bir büyük birlik içinde, Nagorno Karabağ sorunu ve Azeri Türkler ile kardeşlik sorun olmaktan çıkabilecektir; zordur, ancak, en temelli çözüm olduğunu görüyoruz.

Birlik, çözümdür.

Ancak bunu görebilmek için, Arap halkının mümtaz evladı Albay Nasır'ın bir kez söylediği gibi, Asyalı ve Afrikalı olmaktan onur duyabilmek gerekiyor. Ben Avrupalı olmayı hiç istemedim ve hep Doğulu oldum.

Doğu, benim yaşamımın en mistik yanıdır ■

SINIRDA YAŞAMAK

Şevki ÖMEROĞLU

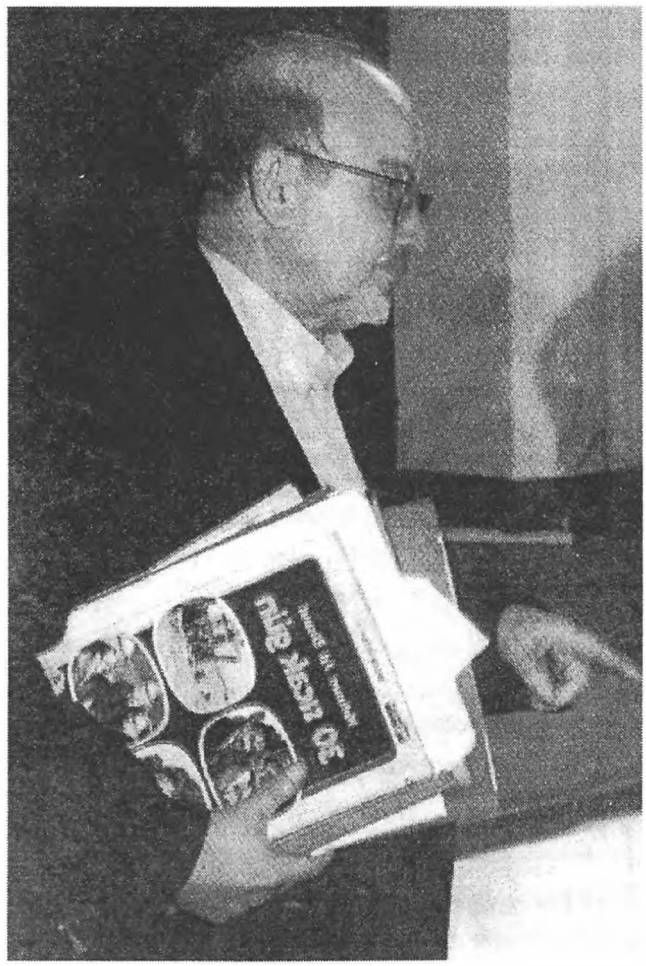

Yalçın Hoca'yla Atina'da birlikteliğimizin son saatlerini geçiriyoruz. Akropolis'ı gören otelin taraçasında ağarlıyor bizi ve Paris–Atina yolculuğunda sıkça yaptığı takılmalarını sürdürürken Temren Hanım'ın "Ankara'ya uçakla in" önerisini sesli düşüncelerle dillendiriyor: "Ben de biliyorum Edirne'den girişin getireceği ezıyetleri " 'Nabi Yağcılar da uçakla Ankara'ya inmişlerdi' diyorum. Kendine has kesik kesik kahkasıyla, "İyi hatırlattın, Temren'e, 'akıl danışmanım Şevki böyle dedi' derim" diyor. Akropolis'i gösteriyor tekrar ve ortamı daha derin hissetmemizi sağlamaya çalışıyor. Daha önce de yaşadığı ve arada anımsayıp, anımsattığı Atina akşamının görkemi ile beş–altı gün sonrasının despotik belirsizliği arasında, "Ben Türk devlet sisteminin bir hatasıyım" diyor. "Sistem, ahmak üretiyor, tembel istiyor, korkak istiyor."

Güzelliklerle büyülenmek ve çirkinliklere sistemli, bilinçli bir öfkeyle karşı durmak; Yalçın Küçük budur. Doğal, insani ve sosyal güzellikler karşısında gözleri, bozulmayı ve çürümeyi daha da çıplak görüyor. Yaşam, mücadele ve toplumsal ciddiyeti, nesneler, olgular ve gerçekler arasındaki hiçbir çelişkiyi ve tutarsızlığı affetmiyor. Bugünümüzün sosyal mücadele koşullarında çok ağır bir insani konum ve yaşamın güzellikleri cımbızla çekilip alınabiliyor. Suni güzellikler ve zevkler, suni toplanmalar içinde gevşeyen ve yaşamın içinde kaybolmaya yüztutan, yüzlerini, kimliklerini, insanlığını kaybedenlerin, ciddiyeti sulandırma çabaları, insandaki Yalçın Küçük sorumluluğu karşısında sonuçsuz kalmaya mahkum. Yalçın Küçük'te gördüğümüz irade, İsmail Beşikçi'yi tarif ederken kullandığı tanımlama ile artık derviş iradesi. Evet, Yalçın Küçük, beş yıldan sonra ülkesinde.

Çalışmalarının sürekliliği içerisinde bilgisayarını, kitaplarını ve kişisel eşyalarını 19 Ekim pazar sabahı Paris banliyösü Creteil'deki evinden arabalarımıza yüklüyoruz. İkinci arabayla, Almanya'dan cumartesi gecesi, Yılmaz, Erol ve Atilla ile Hoca'ya Atina'ya kadar eşlik etmek üzere Paris'e geçmiştik. Atina ve Kıbrıs'ta Hoca'yı, yine çalışmalar bekliyor. Yolculuk sırasında da poşetlerden yayın arayacağız.

Kahvaltıyı uzattık. Sohbetler bitmiyor. Dokuz diye düşünmüştük, onbirde yola çıkıyoruz. Birlikte son bir kez evi kontrol ederken, Hoca'nın geride bıraktıklarına karşı olan bildiğimiz kayıtsızlı-

ğının ötesinde bir duygu sezemiyorum. Venedik'e yaklaşırken, kısa molalarla kesintisiz yaklaşık onaltı saat yolculuktan sonra gece, arabasını kullanan Yılmaz'a, "Yorulduk; Paris yordu, beş yıl" diyor. Fransız yetkililere ayrılışını bildirirken de, "Türkiye hapishanelerindeki yaşamın Paris'tekinden daha iyi olduğunu düşünmenizi istemem, ama Türkiye'ye dönüyorum" diye yazıyordu. Fransa'dan ve Avrupa aydınlarından dayanışma istemiyor, Yunanistan ve Norveç'i ayırıyordu Fransa'daki ırkçılıktan bahsederken, uzun yıllardır Almanya'da yaşayan arkadaşlarını şaşırtıyordu. Gizli ve derin ırkçılık

Niye dönüyor? Türkiye'nin şartlarında ne değişti? Koşullar çok elverişsiz!.. Kendiliğindenci ve beklemeci, iradesiz ve Türkiye'den umutsuz mentalitelerin ürünü bu sorulara kendine ve ülkesine güvenli bir bakış açısının dönüşle vereceği yanıt bile başlı başına derslerle dolu. Hangi Türkiye'ye, kimin hazırladığı koşullarda dönülecek ki? Bu ülkenin, sahibi biziz. Bozulmuşsa da, çürümüşse de sorumlusu biziz ve sol mücadelemizin etkileri de artık üstü örtülecek, kapanacak gibi durmuyor.

Creteil'den çıkışta ilk anda otobanı bulamıyoruz Avrupa'da kavşaklar daire biçimindeki dolgularla düzenleniyor. Hoca, sempatik bir utangaçlık içinde, "Arkadakiler farketmez herhalde, farkederlerse son bir kez şeref turu atıyoruz deriz" diyor. Dijon-Lyon istikametinde Güney Fransa yolundayız. 160 kilometrelik hızımız, arka arabayı kullanan Erol'u zorluyor. Yalçın Hoca'yı tutana aşkolsun dedirtiyor. "Uzun yol beni yormaz, aksine dinlendirir" diyor Hoca, bu belki de aynı zamanda bir mücadele hattının da özeti

Yola olan dikkati hiç dağılmadan Türkiye ve sol üzerine düşünce eksersizlerini devam ettiriyor Boşluğu kabul edilmeyecek Sosyalist Partı ve şu anda geliştirilmesini zorunlu ve kendimizi sorumlu hissetiğimiz Birleşik Halk Partisi üzerine düşünceler Doğu Perinçek'i meşrulaştırdığı yolundaki eleştiriler onu şaşırtıyor, Perinçek'in tecrit olduğu yönündeki değerlendirmeler, espirilere zorluyor "Sosyalist Partı kurmak bizim için kolay yoldur. Bu alanı boş bırakamayız. Burada boşluk görürsek, Birleşik Halk Partisi çalışmalarımızı bırakırız" diyor.

Hapis'e girmeyi, yaşamı ve çalışmaları açısından bir kesinti olarak görmüyor ve kişisel olarak önemsemiyor. Uzun sürme olasılığı da var ve ancak bu duruma karşı kendisini hazırlıyor. "Midelerine oturmayı" düşünüyor Simgesel açıdan sol ve aydın için hapsi, bir gereklilik olarak düşünüyor. Yılmaz'a göre Hoca sanki tatile gidiyor. Erol, "Yalçın Hoca, sürekli umut veren bir insan, umutsuz olması mümkün değil" derken az da olsa bir şaşkınlığı dışa vuruyor. Atılla, Almanya'da büyüyen bir arkadaşımız, espriler karşısında şaşırıyor. Dönüş yolunda bize "Hangisi espri, hangisi ciddi anlayamadım" itirafında bulunuyor. Doğrusu bizi tanıyanlar açısından, olağanüstü bir yolculuk psikolojisi yok Hoca'da ve bu doğal olarak bize de sirayet ediyor

Dijon'dan sonra Cenevre yolunu buluyoruz. Hoca'yla ben halim selim adamlar olarak sınırdan rahat geçiyoruz. İkinci araba takılıyor. Geniş sınır alanında park edip bekliyoruz, uzaktan olup biteni seyrediyoruz. Arabada o kadar kitap arasında Sol Marksızm bulunuyor. Fransızca konuşan memurlara İngilizce ve Almanca yol serüvenimiz anlatılıyor. Marksizme takılan memura, arkadaşı, Karl Marx'ı hatırlatmaya çalışıyor. "Komünist bunlar işte" ve yol açılıyor

İsviçre dağ kasabalarında gecelemek için otel, pansiyon arıyoruz, bulamıyoruz. Hoca hariç iki şoförümüz var Yılmaz ve Erol gece de devam etmeyi öneriyorlar. Mont Blanc geçidine 80 kilometre var. Tünele doğru yol sarplaşıyor. Tek yol huzursuzluğumuzu bu arada yaşıyoruz. Tünel'in ortasındaki tabela, İtalya'ya geçtiğimizi bildiriyor. Milano yolunda bir dinlenme tesisinde Hoca'nın yol yorgunluğu tedbiri şaraplarından birini açıyoruz.

Yol ilerledikçe ülkemizi anımsatan iklim ve ortamlar bizde fazla bir etki yaratmıyor. Ülkemizi tüm gerçekliği ve acılığı ile tanıyoruz. Göçmen garipliğinin bizde izleri yok. Yalçın Hoca, Nazım Hikmet'i hatırlıyor, hatırlatıyor: "Hep şikayet etti, ama dönemedi." Yalçın Küçük'ü salt bir aydın olarak görmek ve orada sınırlamak isteyenleri

hatırlıyorum: "İyi bir kafa." Ama o kafa hareket edince huzursuzlananlar, devrimci bir politikacının iradeciliği ve soğukkanlılığı üzerine birçok gözlem biriktirme şansına sahip olacaklar. Niye dönüyor? Türkiye'nin şartlarında ne değişti? Koşullar çok elverişsiz!..

Kendiliğindenci ve beklemeci, iradesiz ve Türkiye'den umutsuz mentalitelerin ürünü bu sorulara kendine ve ülkesine güvenli bir bakış açısının dönüşle vereceği yanıt bile başlı başına derslerle dolu. Hangi Türkiye'ye, kimin hazırladığı koşullarda dönülecek ki? Bu ülkenin, sahibi biziz. Bozulmuşsa da, çürümüşse de sorumlusu biziz ve sol mücadelemizin etkileri de artık üstü örtülecek, kapanacak gibi durmuyor

Sabah'a karşı 04:30'da Elen ülkesine deniz yoluyla ulaşacağımız Venedik'teyiz. Ben son birkaç saati uyuklayarak geçiriyorum Yılmaz, en az uyuyanın ve en enerjik olanımızın Hoca olduğunu vurguluyor sonra. Venedik'te bir şehir turu atılacak, şehir merkezi aranıyor. Çöpçüsünden polisine burada parkedin uyarısı anlaşılmıyor ve birkaç kez şehir dışına çıkılıp tekrar Roma meydanına dönülüyor. Burası Venedik ve şehir merkezine yürüyerek kanal köprülerinden ya da küçük vapurlar ve gondollarla ulaşılabiliyor Yüzlerce kanal, yüzlerce köprü. Dar sokaklar. Bu onyedi saatlik kesintisiz yol almanın yorgunluğu çabuk atlatılıyor. "Venedik ne güzel şehir. insanlar ne güzel." Kısa bir tur ve günlük gazeteler; Almanca, İngilizce, Türkçe.

Yakın bir İtalyan kasabasını görmeyi öneriyor Hoca. Venedik'e 23 kilometre ötede Treviso'ya gidiyoruz. Bir yol kahvesinde yorgunluk atıp, birbirimize takılmayı sürdürüyoruz. Ben de Hoca'nın bilimsel ve politik ataklığı ile sosyal ve insani ilişkilerdeki sabrı arasındaki açıyla uğraşıyorum. İtalya'da hırsızlığa karşı uyarılmış durumdayız. Gözümüz arabalarda. İki dakikada bir arabalarımız yerinde raporu veriyorum cam kenarından. Tartışmalarımızı, küçük kavgalarımızı bile esprisiz yapamıyoruz. Atina yolunda eskort arabası paralı yol gişesinde durmayınca, Hoca'nın arabasını kullanan Erol da durmuyor. Gişe memuru uyarınca, geri viteste Erol bizim arabaya kadar gelip hafifçe çarpıyor. Yılmaz'ın yanına gidip neden geri almadığını sorunca da espri üretiyoruz. Çünkü arkamızda bir araba konvoyu var.

19 Ekim pazartesi, artık feribottayız. Dört kişilik denize bakan bir kamaramız ve Atilla'nın uyku tulumu var. Duş alma imkanımız ve yataklar tüm yorgunluğumuzu alıyor.

Hoca, horlayanlara karşı burun bantlama tedbiri alacağımızı bildiriyor. Yılmaz beni işaretliyor, uyandırılsam uygulayabileceğim terörden sorumlu olamayacağımı, kurbanlarıma verdiğim psikolojik tahribatın sonradan farkına vardığımı bildiriyorum. Hoca sakince, "Peki Şevki bu durumda bize ne öneriyorsun" diye soruyor. Güverteye çıkmaktan başka çözüm öneremiyorum. Salı sabahı 06.00'da uyanıyoruz, Hoca memnun, beni kutluyor ve geceyi bir hayli kibar geçirdiğimi bildiriyor. Yılmaz "Gemi sallanıyordu, o da dönüp durmuştur". diyor.

Kıyılardan uzaklaştıkça cep telefonlarımız devreden çıkıyor. Ama yolculuk boyunca özellikle Bilgesu komünikasyon uydusu gibi üzerimizde. Neylan, Pınar, Mustafa, Kadir, Levent, Nurettin, Doğan, Selçuk günlük aramalarını sürdürüyor. Hoca "işi sıraya bindirmişler galiba" diyor. Levent'in suskunluğu ve Selçuk'un "moralıniz nasıl" sorusu espri konusu oluyor. Köln'e döndüğümde de Selçuk evi arıyor, reflektif sorusu "moralin nasıl?" İkimizi de spontane gülmeye sürüklüyor

Yalçın Küçük'ü salt bir aydın olarak görmek ve orada sınırlamak isteyenleri hatırlıyorum: "İyi bir kafa." Ama o kafa hareket edince huzursuzlananlar, devrimci bir politikacının iradeciliği ve soğukkanlılığı üzerine birçok gözlem biriktirme şansına sahip olacaklar. Hoca, "veda yok" diyor. Ayrılıyoruz. Doğrusu, hiçbirimiz, Yalçın Hoca'yı hapise, eziyete, işkenceye giden bir "mağdur" olarak hissetmiyoruz. Beş yıllık sürgünün ardından daha da bilenmiş, gücünü yoğunlaştırmış, ne yapacağını çok iyi bilen, operatif bir devrimci sosyalisti ülkesine uğurluyoruz.

Neylan'ın doğum günü telefonlarla kutlanıyor. Hoca kutlamayı unutmamamız için bizi uyarıyor. Bilgesu Ablamız Atina'dan dönüş yolunda da bizim peşimizde olacak. Hoca'dan erken dönüşümüzün bizde bıraktığı burukluğun farkında ve bizi yoklayacak

Güverte kafeleri sakin. Yalçın Küçük yanınızdaysa bir başka sohbet drijanına ihtiyacınız zaten yoktur. Konudan konuya geçiliyor. Erol yeni evli ve Hoca, onun, evliliğini fazla ciddiye almadığını hemen hissediyor. Her gün yeni oyunlara hazırlıklı olmak gereğinden söz açıyor. "Aşık olmayan insan değildir" diyor. Ben bunu söylerken, "Bana niye bakıyorsunuz Hocam" diyorum.

Yol boyunca en az düşündüğü konu, girişinde karşılaşacağı "maddi" koşullardı. Sadece yapacakları çalışmaları ve sorumluluklarıyla başbaşaydı. Sosyal mücadelelerin kurutuculuğunun kırk yıllık tanığı ve en iyi çözümlemecisiydi. Arkasında bir dostlar mezarlığı vardı. Yaşayan ölü dostlar onu sadece bataklıkta yaşam filizleri bulup çıkarmaya tahrik ediyordu. Yaşamı, mücadeleyi yeniden üreten fikirleri, politikaları.

Cevabı "Belki de son sözü söyleyemeyecek kadar utangaçsın. Seni artık görücü usulüyle evlendireceğiz" oluyor. Akşam gemide yemek sırasında da Erol, gelen bir telefon üzerine yemekten kalkıyor Erol'un dönüşte soğuk çorbasının önüne oturuşuna bakan Hoca, "Erol telefonla doymuş" diyor. Dönüş yolunda Erol, "Hoca benim hikayemi bilmez ama bir bakışta anladı" diyerek, anlayışsızlığımıza sitemde bulunuyor.

Adriyatık sakin ve hava çok güzel. Göremediğimiz sol kıyıları sosyal, siyasal patlamalar ve dramlarla yüklü. Eşyanın derinine nüfuz eden gözleriniz ve vicdanınız yoksa dünya yansa sizin kiliminiz yanmaz. Patlamalı ülkemize doğru yolculuk devam ediyor.

Venedik limanında tanıştığımız Filistinli öğretim üyesi Lektör Musa bizi masasına davet ediyor. Finlandiya'da yaşıyor, İsveç vatandaşı, Gaza'ya dönüyor. Adını Toni olarak dönüştürmüş. Devlet idaresinden ve üniversiteden teklifler almış. Sohbet derinleştikçe, Yalçın Hoca'nın, daha limandayken ve tanımadan yaptığı soyut Musa analizleri yerine oturuyor. Ortadoğu Birliği düşüncesi Musa'yı heyecanlandırıyor. Yolculuğumuzun amacını anlattıkça şaşkınlığı artıyor. Ama Musa'nın, 'rüşveti nasıl önleriz'den öte ufku yok. Almanya'da okuduğu için Hoca "yoruldum biraz Almanca konuşun" diyor. Ama Musa Hoca'ya kilitlenmiş. "Denize atabilir miyim" diye izin istiyorum Hoca'dan. "Başka çare yok galiba" derkenki ifadesi yine dervişan. Musa, İstanbul'da bilgisayar işi yapmayı düşünüyor. Hoca, Candan Baysan'ın telefonunu veriyor, "Candan biraz para kaybetsin" diyor, sakince.

Salı 21:00 sularında Igoumenista'dayız. Pasaportlarımıza telaşla bakıp kıyıda beklendiğimizi duyuruyorlar Bir görevli, arabamızımın önünde bizi kıyıdaki polis arabasının yanına kadar götürüyor. Önümüzde ve zaman zaman arkamızda resmi-sivil arabalarla 584 kilometrelik sekizbuçuk saat süren Atina yolculuğu başlıyor. Eskortların değişim sayısını sayamıyoruz. On iki-on üç diye tahmin edebiliyorum. Bazı noktalarda artık durmuyoruz bile. Hoca, Yılmaz'a "İyi alıştılar, işi bayrak yarışına dönüştürdüler" diyor. Bilgesu telefonda, Hoca "Bir tugay gelmış, onunla gidiyoruz" diyor. Görevlilerdeki heyecan ve içtenlik görülmeye değer. El sallamayı, teşekkür edip, iyi geceler dilemeyi unutmamanın mücadelesini veriyoruz. Polis ve gizli görevli, sonuçta her yerde polis ve gizli görevlidir. Farklılık misafirlerinin konumunda. Hoca'ya, "Her zaman polis mi bizi izleyecek Bu kez biz peşlerindeyiz" diyorum. Uzun permalı saçlı, blue jeanlı, sallanarak yürüyen, karanlıkta bir an görünüp, arabalarına dönüp uzaklaşan eskort görüntüleri şehirden şehire, ülkeden ülkeye değişmiyor Polis çağımızda artık iyice politizedir.

Bir an Edirne'den ötesini düşünüp bir paradoks içine dalıyoruz. Ülkemizdeki polis partisini iyi tanıyoruz. Bugünleri yıllar önce Toplumsal Kurtuluş'ta haber vermiştik. Bu hükümet jestini ve daha da ötesi tedbirliliğini esprilere boğmaktan kaçınamıyoruz. Hoca'nın esprilerini, az konuşan Atilla'nın "Benim gelişimi bilmiyorlardı, bu kadar niye ciddiye aldılar bu işi" esprisi tamamlıyor.

21 Ekim Çarşamba. Atına'da Hoca'yı otelde bırakıp, kalacağımız yurda dönüyoruz.

14:30'a doğru Hoca ve Sofia Iordanidu'yla otelin taraçasında buluşuyoruz. Bir gün önce "Dalga Dalga" adıyla yayınlanan Yalçın Hoca'nın Kıbrıs anıları kitabı üzerine Hoca'nın esprileri devam ediyor. "İşte Sofia'nın kitabı" diyor. Sofia, Hoca'nın daha önce anlattığı alınganlığını biraz atlatmış gibi, gülümsemekle yetiniyor. Yayınevi ile buluşma ve Kıbrıs uçuşu organize edilmeye çalışılıyor. Türk basınının hükümet yanlısı diyerek sürekli alıntı yaptığı Ta Nea gazetesinin o günkü nüshası masada, kitaba iki sayfa ayrılmış. Yayınevinin basımdan önce okuttuğu danışman otoritelerin, kitabı olağanüstü bulduğunu öğreniyoruz. Milliyet Yayınları İngilizce baskısından olması kaydıyla Türkçe yayın hakkını alıyor. Bilindiği gibi Yalçın Küçük, kendisine Kıbrıs savaş anılarını ilk kez Elen halklarına açıklama sözünü verdiğini duyurmuş, bu sözünü, bu yıl içinde tutmuştu. 1986'dan bu yana birlikteliğimizde bir savaş anısını hatırlamıyorum. İlk açıklamalardan sonraki dar sohbetlerdeki değinmelerde bile acıyla gerildiğimi ve aramızda pek oluşmayan hüzünlü ortamları ise unutmaya imkan yok.

Sofia kendi özel yapım şirketiyle televizyonlara program hazırlıyor. Ailesi Ordulu. Yakın zamanlarda gördüğü bu Karadeniz şehrini unutamıyor. Yetmiş yaşındaki annesi işçi, halen çalışıyor ve Komünist Parti'si üyesi. Selanik'teki erkek kardeşi de Komünist Partili. Amerika'da yıllar geçiriyor ve Amerikan vatandaşlığı da bulunuyor. Tarihle, Amerikan modernizminin arasında çok da sıkışmış durmuyor. Yaşadığı şehrin güzel çizgilerini taşıyor. Çalışma disiplini, insancıllaştırılmış bir çalışma disiplinine sahip Hoca'yı yormakla birlikte, verimliliği de şaşırtıyor. Sofia, bu yıl içindeki, Hoca'nın Kıbrıs ve Yunanistan etkinliklerini başarıyla organize ediyor. "Dalga Dalga"yı hoca yazmak istemiyor. Öncelikle Bilgesu ve Sofia'yı birlikte düşünüyor. Çünkü gazete dili istemiyor, edebi dil arıyor. Bu bir Elen edebiyatçı da olabilir. Ama proje Sofia'nın Paris'te Hoca'yı katılıma zorlamasıyla reelleşiyor.

Çarşamba akşamı otelde buluşmamızı Sofia işlek caddedan başlayarak kameraya aldırıyor. Üç kişinin elinde sigara ve yol kenarında dağınık durumdayız. Hoca, "Hiç de devrimci koruma timi gibi görünmüyorsunuz" diyerek takılıyor.

Yalçın Hoca, yabancı gazetecilere, bir söyleşi-konferansa ve diğer mülakatlara hazırlanıyor. Atina'da dostluk ortamını, içtenliği her an hissediyoruz. Taraçadan ayrılırken Roof Garden'ın yöneticisi hanım hesap almayacağını söyleyerek, hediye vermek için izin istiyor. Bir kadife kese içinde, hediyesini, içten tutuşlarla Hoca'nın eline bırakıyor.

Dönüş yolumuzda elimizdeki "Dalga Dalga" kitabına bakmak isteyen garson, Yılmaz'ın 'hatırladınız mı," sorusu üzerine, "Mr. Küçük'ü tanıyoruz tabi, üç gün önce bu salondaydınız" cevabını veriyordu.

Girişte pasaportlarımıza damga vurulmamıştı. Bu durum, dönerken sorun oldu. Limandaki polise, gelişimizi ve Hoca'yı hatırlattık. Tüm davranışı değişti, gülücüklerle damgaladı pasaportlarımızı.

Yalçın Hoca, görünmemekle birlikte, yol yorgunluğunu tam atmış değil. Öksürüğü var ve eşlik eden Elen dostlardan yardım istiyor. "Öksürüğüm var dedim. Bu öksürük şurubunu ve Hürriyet gazetesini getirdiler." Suriye üstüne kısa bir konuşma başlıyor. Hepileri'ye, içeriye girmeden önceki son yazısının bu konuda olacağını söylüyor. Dönme esprileri yapıyor: "Ecevit af çıkaracağım dedi, beni kandırdı derim."

Ne yazık şartlarımız daha ötesine el vermiyor ve bu içten ortamı Yalçın Hoca ile daha fazla paylaşamadan dönüş yoluna giriyoruz. Taraçadaki yemekten sonra odasına geliyoruz hep beraber. Her an Hoca'nın yakınında "görünen" koruma elinde koca bir tesbih şakırdatan Hoca'ya partnerini tanıştırıyor. Bu sivil yabancı dil bilmiyor. Yılmaz ve Atilla, diğer korumayla, İngilizce, dönüş yolunu konuşuyorlar. Hoca, "veda yok" diyor. Ayrılıyoruz.

Doğrusu, hiçbirimiz, Yalçın Hoca'yı hapise, eziyete, işkenceye giden bir "mağdur" olarak hissetmiyoruz. Beş yıllık sürgünün ardından daha da bilenmiş, gücünü yoğunlaştırmış, ne yapacağını çok iyi bilen, operatif bir devrimci sosyalisti ülkesine uğurluyoruz.

Yol boyunca en az düşündüğü konu, girişinde karşılaşacağı "maddi" koşullardı. Sadece yapacakları, çalışmaları ve sorumluluklarıyla başbaşaydı. Sosyal mücadelelerin kurutuculuğunun kırk yıllık tanığı ve en iyi çözümlemecisiydi. Arkasında bir dostlar mezarlığı vardı. Yaşayan ölü dostlar onu sadece bataklıkta yaşam filizleri bulup çıkarmaya tahrik ediyordu. Yaşamı, mücadeleyi yeniden üreten fikirleri, politikaları.

Tarihin derinliklerinden gelip, günün nabzını tutmanın, yaşamın katılıkları ve çirkinliklerinden güzelliğe koşmanın bunları hızlı geçişlerde anlık olarak birlikte iç içe yaşamının kaotik boyutları bizleri sersemletmiyor. "En" ütopist biziz. "En" katı gerçekçi biziz. Çünkü biz, uçlarda, sınırda yaşıyoruz■

BİR KUTLAMA VE GERÇEĞE YAKIN BİR DÜŞ

Fulya GÜRSES

29 Ekim günü ülkeye geleceğini öğrendiğim ilk gün olmalıydı.. Gecesi, bir düş gördüm. Sıslı bır gündüzü karşılamaya hazırlanan alacakaranlık sabahın, biçimsizliğini örtmeye yetmediği sokaklardan birindeydik. Tökezleyip yere düşmemek için dikkatlı adımlar atarak ve bakışlarımızı sık sık yere dikerek yürüyorduk. Bir ikı adım önde olduğuma bakılırsa, O'na rehberlık ediyor olmalıydım. "Bak!" diyerek uyarıyordum arada bır. O duruyor, ışaret ettiğim yere bakıyor ve yeni bir pıslikle, bır başka çürümüşlükle yüzyüze gelerek derin bir acıyla sarsılıyordu O'nun, bütün bunları bildiğini, çok yakından tanıyıp ustalıklı çözümlemelere ulaştığını ve otuz küsur yıldır bu çürümeye karşı savaştığını bilıyordum elbette. Ama yine de, O'na, "Bak, Bak..' diye işaret etmekten alıkoyamıyor dum kendimi.

O'nun, yüzlerce kilometre uzaktan tanıklık etmişçesine bildiği, yazdığı, çızdığı, kükreyip öfkelendiği her şeyin tamıtamına bir gerceklik olduğunu kendisine kanıtlamak ısteği mı, yoksa 'İşte bak Biz, burada, bu Dante cehenneminin içinde, tasvirledığin tüm bu çürümüşlüklerin, pısliklerin tam ortasında yaşıyoruz ve bu cehennemin alevleri, cehennem zebanılerının değıl, elbette, elbette yıllardır bizi, bizim gibileri, 'Hayır!' diyenlerı yakıp yoketmeye uğraşıyor.." gibı, bır tarz yakınma, bır tarz umar tazeleme çabasından mı kaynakıanıyordu, bu, bılıneni gösterme isteği, bu, kendini 'bak, bak..' demekten alıkoyamayış; bılemiyorum. Sonucta, bız bu cehennem ortam içinde bır düş boyu birlikte dolaştık durduk.

75. yılda ülkeyi; doları, kültürü, dili, ithal malları, yatırımı, sanayisi, sermayesi, işgücü, Venizelos gemisi, mahkemesi, yasası, danışmanı, eğitmeniyle emperyalizme peşkeş çekmiş, teslim etmiş Türkiye egemenleri, serhoş masalarında bayağı ve kendilerine pek yakışan sanatçıları eşliğinde sallanarak, bir türlü uygun makamı bulup kotaramadıkları 75. yıl marşı yerine, 10. yıl marşını söyleyerek kendilerinden geçecekler. Yalçın Küçük Yoldaş, işte böyle bir günde böyle bir cumhuriyete gellyor. Şaşıracağını sanmıyorum.

O'nun, her türden görüntüyü acı duyarak ızledığını hissediyor ve bu his bana, -nedenını tanımlamak güç- bir hafiflemişlik duygusu, bir rahatlama hissi verıyordu

O Geliyor...

Otuz küsur yıldır süregelen bir Jakoben ınadın, Türkiye'nin aydınlık geleceği için devrımci iktidar zorunluluğunun ısrarcısı olarak simgeleşmış, Türkiye halklarının layık olmadığı çirkinliğe, çürümüşlüğe dur diyecek dınamık aklın savunucusu ve taşıyıcısı bir güzel ınsandır. Bır aydınlıktır O geliyor...

Emperyalizme karşı Ulusal Kurtuluş Savaşı vererek ku-

rulmuş Türkiye Cumhuriyeti'nin 75. yılında, artık neredeyse kağıt üzerinde kalmış Türkiye topraklarına basacak güzel adımlarını.

Küresel çağ demagojisiyle aklı yok edilmiş, akılcı gelişmesi durdurulmuş bir sözde cumhuriyetin, futbol maçı benzeri, 75. yıl çok yaşa! çığırtkanlıklarıyla ortalığın inletileceği 29 Ekim günü olacak bu geliş.

Hazırlıklar gösteriyor. 75. yıl, geçen 74 yılda görülmemiş, yaşanmamış bir büyük avazeye tanık olacaktır. 75 yılda bir cumhuriyeti cumhuriyet olmaktan çıkarmayı başarmış olanlar, hala bir cumhuriyette yaşayıp yaşamadığını sorgulamaya koyulmuş halkı yüksek sesler ve şamatalarla kandırmayı deneyeceklerdir.

Uygundur. Yakışıyor. Semalarda Koç balonları uçmaktadır. Her cins ve türden Koç'lar, ulusal tarih kavramını sorgu masasına yatırmış Tarih Vakfı, cumhuriyet işletmelerini kara paraya peşkeş çekmiş yönetenler, 'camiler kışlamızdır' üsluplu belediyeciler, sponsörlükte birbirleriyle yarışa çıkmış amerikan şirketlerinin birbirlerine kenetlenerek oluşturdukları yüksek volümlü bir koro sahnelenecektir.

75. yılda ülkeyi; doları, kültürü, dili, ithal malları, yatırımı, sanayisi, sermayesi, işgücü, Venizelos gemisi, mahkemesi, yasası, danışmanı, eğitmeniyle emperyalizme peşkeş çekmiş, teslim etmiş Türkiye egemenleri, serhoş masalarında bayağı ve kendilerine pek yakışan sanatçıları eşliğinde sallanarak, bir türlü uygun makamı bulup kotaramadıkları 75. yıl marşı yerine, 10. yıl marşını söyleyerek kendilerinden geçecekler.

75. yılda bu zavallı cumhuriyetin mektep çocukları, yaşam ve gelecek kaygısıyla cinsel sığınaklarına ricat etmiş, elele tutuşup anayurdu dört baştan sarmış kara çarşafa girme isteklisi kadınlara, "Demir ağlarla ördük ana yurdu dört baştan" sedasını sunacaklar.

"On yılda onbeş milyon genç yarattık her yaştan" diyerek böbürlenmiş Türkiye Cumhuriyeti, 75. yılında her yaştan ve her baştan, her dalda ve her alanda açık pazar taşeronu olmaya aday 67 milyon ihtiyar yaratmış olmakla övünecek.

75. yılın 29 Ekim günü bir Sodom ve Gamore şenliği olmaya adaydır.

Şeriat demagojisi yapan Kur'an tüccarlarının, can derdine düşmüş halkın dini inançlarını sömürerek rantiyer olduğu, solcunun, demokrasi, insan hakları avazesiyle budalalaşıp emperyalizmin tabii ajanı konumuna dönüştüğü, milliyetçiliğin, sarkık bıyıklının Orta Asya'da mercimek fabrikası kurması ve mafya kadrolarına istihdam olunması olarak anlaşıldığı, sivil kuruluşların ve adına hala üniversite denen sözde bilim kurumlarının emperyalizme rapor vermekle yükümlü yerli misyonerler ürettiği bir 75. yıl aşaması..

Aklı ve akılcı gelişmesi yasaklanmış, üretimi durdurulmuş, üreticiliği köreltilmiş, doğal kaynakları yağma edilmiş, kurumlarının ve yasalarının işlevselliği kalmamış, yönetici kadroları emperyalizmin emir eri olmuş bir cumhuriyet.

Yedisinden yetmişine bilcümle insanını yeni dünya düzeni hayranı, emperyalizmin açık pazarına dönüşmüş bir ülkenin tüketim budalası yapmayı hedeflenmiş bir cumhuriyet...

75. yılında, her türden palyaçolarını ve sihirbazlarını sahneye sürüp halka şamata yapacak ve gözbağcılığı yaparak kandırmayı deneyecek.

Savaşın, açlığın, yoksulluğun, işsizliğin, can korkusunun, toprağından koparıp metropollere savurduğu, terörün ve dehşetin kol gezdiği çevre bölgelerde tek göz odalara üst üste yığdığı, çoluğunu çocuğunu cangıla kaptırmış, kendi kol gücü ve bireysel şiddetiyle, töresine geleneğine sığınıp savunarak ayakta kalmaya çalışan bilcümle halkın, milyonla işsizin, sendikalı sendikasız açlık sınırında ücretiyle işçinin, memurun, sahipsizin, kimsesizin izlediği, izlemeye zorlandığı bir görsel işitsel şenlik olacak bu.

Şenlik mi? Değil, 75 yılda bir cumhuriyeti Sodom ve Gamore ortamına dönüştürenlerin çılgınlık gösterileri ve çığırtkanlığı olacak.

Yalçın Küçük Yoldaş, işte böyle bir günde böyle bir cumhuriyete geliyor. Şaşıracağını sanmıyoruz.

Her şeyi biliyor

Hoş geliyor... Sefa geliyor■

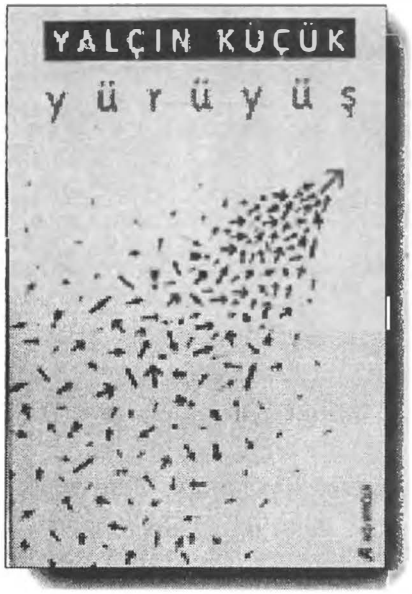

TÜKENDİ

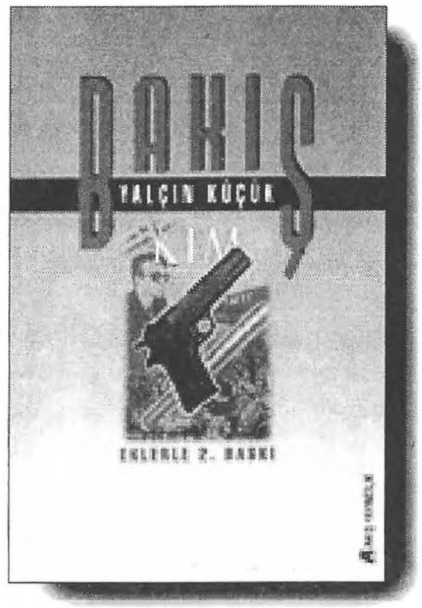

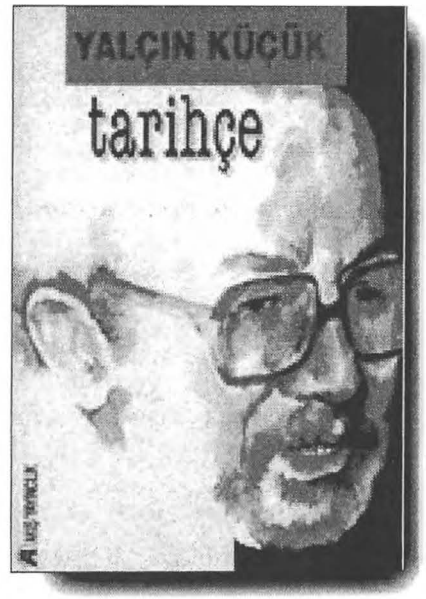

TÜKENDİ

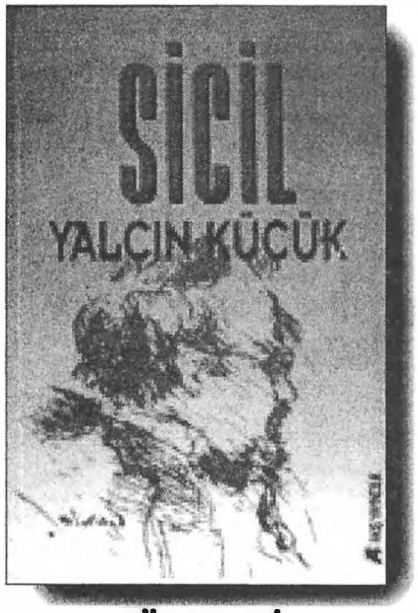

TÜKENDİ

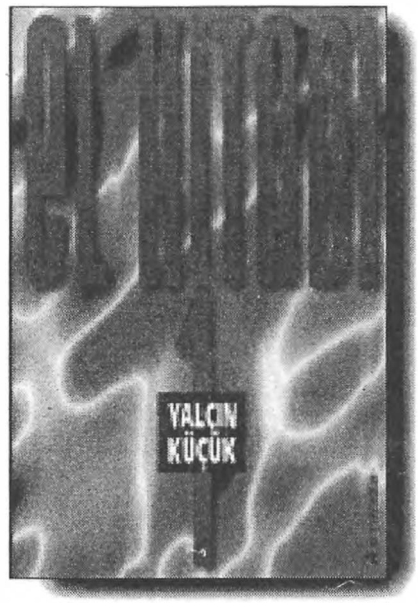

TÜKENDİ

EL KİTABI-II

YALÇIN KÜÇÜK

hazırlanıyor

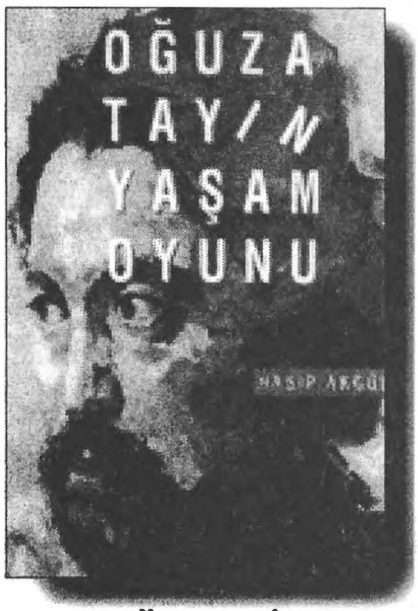

TÜKENDİ

GÖRME KILAVUZU

HASİP AKGÜL

hazırlanıyor

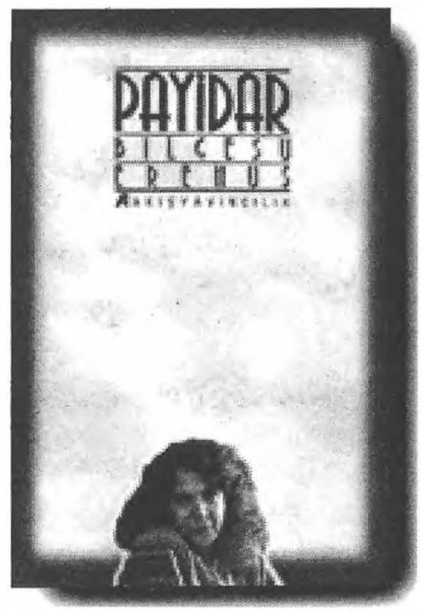

AKIŞ YAYINCILIK
İstiklal Caddesi Büyükparmakkapı Sokak No: 20/4 Beyoğlu - İSTANBUL
Tel & Fax: (0212) 292 29 45

TÜRKİYE'DE EMEKÇİ SINIFLARIN DURUMU

Mesut ODMAN

Bu başlık, hemen, sosyalizmin kurucu düşünürlerinden, büyük bilgin ve eylem adamı Friedrich Engels'in daha 24 yaşındayken tamamladığı ünlü kitabını çağrıştırıyor olmalı. Sadece başlık olarak alındığında, böyle bir çağrışımın yanıltıcı olmadığını söylemeliyim. Hatta, bu başlığın bir esinlenmeyi, onunda ötesinde, öykünmeyi gösterdiğini, eskilerin deyişiyle, nazire olsun diye konulduğunu da ekleyebilirim. Ancak, öykünme başlıkla sınırlıdır.

Benım burada yapmaya çalışacağım, bazı istatistiklere ve araştırmalara dayanarak, son beş-on yılda, mümkün olan durumlarda ise 1980'den bu yana, ülkemizde işçi ve emekçi sınıfların durumuna ilişkin birtakım doğrudan ve dolaylı göstergeleri bir araya getirmektir. Bunu yapabilmek için üç-beş günlük bir arama ve bir o kadar da yazma süresi yeterli oldu.

Oysa, Engels "İngiltere'de İşçi Sınıfının Durumu" başlığını taşıyan eserini, yaklaşık 21 ayı bu-

lan bir süre İngiltere'nin değişik kentlerinde yaşadıktan, düpedüz görgü tanıklığı yaptıktan ve pek çok kitap, gazete, belgeyi taradıktan sonra yazmış. Engels, Almanya'ya dönüp kitabının taslakları üzerinde çalışmayı yoğunlaştırdığı sırada, daha yeni arkadaşı Marx'a gönderdiği 19 Kasım 1844 tarihli bir mektuptu " .. İngiltere'deki emekçi sınıfların durumu konusundaki kitabını çıkarmaya çalıştığı İngilizce gazete ve kitaplara gömülmüş" durumda olduğunu yazıyor. Kitabının ilk Almanca baskısına, kendisine konu edindiği o emekçilerin diliyle, İngilizce olarak yazdığı 15 Mart 1845 tarihli önsöz ise "Büyük Britanya'nın Emekçi Sınıflarına" diye başlıyor ve şöyle sürüyor:

Emekçi halkın nasıl yaşadığının sergilenmesi, her zaman gereklidir; hiç burun kıvrılıp küçümsenmeyecek bir ihtiyaçtır. Böyle dümdüz ve fazla çaba gerektirmeyen yazılar da yararlıdır bunun için, çok daha zengin dayanaklarla eksiksizleştirilmiş araştırmalar da... Sanat eserleri ise paha biçilmez kaynaklardır. Ama nerede onların yaratıcıları? Bu soruyu sormak haksızlık mıdır? Kime karşı haksızlıktır? Çok bilinen sözü biraz değiştirerek tekrarlayalım: Yarası olmayan gocunmaz. Ayrıca gocunmak iyiye işarettir; yine de bir duyarlılığın, umutlanmayı fakirin ekmeği olmaktan çıkarabilecek kırıntıların varlığını gösterir. Şuna inanabilir miyiz, emekçi dostu olan sanatçıların kökü kurumuş mudur bu ülkede? Hayır, kurumadığını göreceğiz, yakındır.

"Emekçiler!

Sizin durumunuzun, sizin acılarınızın ve mücadelelerinizin, sizin umutlarınızın ve beklentilerinizin sadık bir tablosunu benim Alman yurttaşlarımın önüne koymaya çalıştığım bir eseri sizlere adıyorum. Sizin içinde bulunduğunuz koşulları bilmeme yetecek kadar uzun bir süre aranızda yaşadım; bu koşulların bilgisini edinebilmek için en büyük ciddiyet ve dikkati gösterdim. Ulaşabildiğim ölçüde çeşitli resmi ve resmi olmayan belgeleri inceledim. Bunlarla yetinmedim, konuma ilişkin sadece soyut bir bilgiden çok daha fazlasını istedim, sizi kendi evinizde görmek, her günkü hayatınız içinde gözlemlemek, durumunuz ve şikayetleriniz konusunda sizlerle gevezelik etmek, sizi baskı altında tutanların toplumsal ve siyasi gücüne karşı mücadelelerinize tanık olmak istedim. Öyle de yaptım." (Engels, The Condition of the Working Class in England. İngilizceden çevirenler: W. O. Henderson, Oxford, Basil Blackwell, 1958, s. 7)

Aynı baskının Almanca önsözünde ise şunlar var:

"İngiltere'de kaldığım yirmibir ay boyunca, proletaryanın nasıl yaşadığını kendi gözlemlerimle görme fırsatını buldum. Pek çok işçi ile tanıştım ve onlarla uzun konuşmalar yaptım. İngiliz işçileri ile kurduğum kişisel ilişkiler aracılığıyla, onların umutlarına ve korkularına, sevinçlerine ve acılarına ilişkin bir şeyler öğrendim. Proletaryanın durumu konusunda otantik basılı kaynakları inceleyerek kendi gözlemlerimi destekledim. Bu kitap kendi gördüklerimle işittiklerime ve okuduklarıma dayanmaktadır." (a.g.e, s. 3) Engels, bir de aynı önsözün sonlarına doğru, "işçiler", "emekçiler", "emekçi sınıflar", "proletarya" ve "mülk sahibi olmayan sınıf" deyişlerini hep eşanlamlı terimler olarak kullandığını ekliyor

Son olarak, Engels'ın yazdıklarına ilişkin bir fikir verebilmek için kitabın bölüm başlıklarını aktarmak istiyorum: I. Tarihsel Giriş; II. Sanayi Proletaryası; III. Büyük Kentler; IV. Rekabet; V. İrlandalı Göçü; VI. Sanayileşmenin Sonuçları; VII. Proletarya (Ana tekstil sanayilerindeki fabrika işçileri); VIII. Proletarya (Öteki sanayi işçileri); IX. İşçi Sınıfı Hareketleri; X. Madenciler; XI. Topraktaki Proletarya; XII. Burjuvazinin Tavrı.

Bugün böyle bir kitap yazılabilir mi? Yazılmalı mı? Engels'in tuttuğu yolu izlemek mümkün müdür; ayrıca, gerekli midir? Pek çok başka imkan yok mudur? Bu tür sorular, çalışmanın yapılacağı ülke ya da bölgeye göre farklı yanıtları gerektirecektir. Bunları bir kenara bırakıp şu kadarını söyleyebilirim: Bizim ülkemizdeki emekçilerin durumuna ilişkin bir yazı yazmaya başlarken,

hayatı boyunca bütün dünya emekçilerinin dostu ve yaklaşık birbuçuk yüzyıldan beri de onların öğretmeni olmuş bir insanın adını ve onun bu alanda "ilk" olma özelliğini taşıyan çalışmasını anmak istedim.

KAYNAKLAR

Burada, hemen hemen tümüyle, "resmi" istatistik kaynaklarını kullanıyorum, devlet kuruluşlarınca derlenip yayımlanan sayısal verilerden, kimileyin de onların yeniden düzenlenmiş biçimlerinden yararlanıyorum. Bu arada, yaşları bakımından genç, ama mesleki birikimleriyle olgunlaşmış ve nesnellik ya da bilimsellik kaygılarının burjuvazinin gözlüklerini takmayı bağışlatamayacağını bilen az sayıdaki iktisatçının, genellikle akademik çevreler dışında henüz pek bilinmeyen, hatta tamamlanmamış bazı çalışmalarını görebilme şansını bulduğumu da eklemeliyim

Geçerken, yukarıda değindiğim ikinci grup kaynağın, önümüzdeki dönemlerde, zenginleşme eğilimi gösterebileceğini belirtmekte yarar var. Niteliklerini çok kısaca özetlediğim bu olgunlaşmış gençler, sayıları kendilerinden az birkaç deneyimli hocanın yol göstericiliğini ve katkısını sağlayarak, dar akademik çevrelerin sunabileceği geçici ve göreli özgürlük ortamlarında ilgiye değer araştırmalar yapabilecek görünüyorlar Ayrıca, örneğin, bazı sendikalardan ve siyasal iktidarın doğrudan doğruya ve hızla etkileyemediği kuruluşlardan da, kimileyin pek fazla "konjonktürel" kimileyin içtenlikli, ama her durumda birtakım somut ihtiyaçlardan kaynaklanan destekler bulabileceklerdir. Elbette, düzenin tanımları ve sınırlamalarını kabullenmeyen her araştırmacının karşılaştığı engeller onları da beklemektedir. Ancak, öğüt verme konumuna düşmekten çekindiğim halde, asıl tehlikenin başka yerde olduğuna işaret etmeden geçemiyorum: Asıl tehlike, mesleki nitelik ve üretkenliğin artışıyla birlikte, dost olunmaması gerekenlerin de övgülü ilgisini çekmek, böylece sunulacak ün ve para türünden bu dünyanın insanı kırletici nimetlerinin çekiciliğine kapılmak ve gitgide "her zaman emekçilerin dostu olarak kalma" bilincinden uzaklaşmaktır

NASIL YAŞIYORLAR?

Bu derginin Nisan–Mayıs '98 tarihli 13. sayısında, bazı başka sınırlamalarla birlikte büyük kentli olarak tanımladığım bir emekçinin günlük yaşamına ilişkin bir deneme yazmıştım. Orada yazdıklarım, tümden yararsız olduklarını düşünmemekle birlikte herhangi bir durumun gerçekliğinin kanıtı olarak kullanılmalarına hiç hak vermediğim birtakım soru kağıtlarının doldurulup daha sonra istatistik yöntemleriyle değerlendirilmesi türünden yaklaşımlara dayanmıyordu. Ama onların gerçekliği yansıttığından hiç kuşkum yok; çünkü, bunun için kime ya da neye şükretmem gerekirse onlara şükürler olsun, bu ülkede yaşıyorum ve milyonlarca emekçiden biri olarak çalıştığım yirmi altıncı yılın sonundayım. Ancak, o yazdıklarım gerçekliği tüm boyutları ve zenginliği ile yansıtabildiği elbette kuşkuludur.

O yazıda, bir işyerinde sürekli olarak çalışabilme "şansına" sahip bir emekçinin yirmi dört saatinin kullanımına ilişkin özetler yapılıyor ve şöyle deniyordu: "... bir emekçi için hayat, aksiliklerin sıradan olaya dönüşmesidir. Trafik kazası da iş kazası da hasta olup sürünmek de iş bulup boğaz tokluğuna yıllarca çalışmak da çoluk çocuk kapı dışarı edilmek de ara sıra yüzyüze gelinen sıradışı durumlar değildir; hayat bunlarsız geçmemektedir. Üstelik bunlar çaresiz katlanılacak, alışılmış, hatta doğaüstü güçlükler olarak yaşanıp gitmektedir." (Hepileri, sayı 13, s. 55)

Bu tür saptamaları yapabilmek ya da yapılmışların geçerliliğini değerlendirebilmek için ampirisist bir bilimselliğe dayanma ihtiyacını duyanlar, bu gerçekliğin sergilenmesinden hoşlanmayanlar, nefret ve korku duyanlar ile onların gizli-açık hizmetinde "bilimsel meta" üretimini meslek edinenlerdir

Emekçi halkın nasıl yaşadığının sergilenmesi her zaman gereklidir; hiç burun kıvrılıp küçümsenmeyecek bir ihtiyaçtır. Böyle dümdüz ve fazla çaba gerektirmeyen yazılar da yararlıdır bunun için, çok daha zengin dayanaklarla eksiksizleştirilmiş araştırmalar da... Sanat eserleri ise paha biçilmez kaynaklardır. Ama nerede onların yaratıcıları? Bu soruyu sormak haksızlık mıdır? Kime karşı haksızlıktır? Çok bilinen sözü biraz değiştirerek tekrarlayalım: Yarası olmayan gocunmaz. Ayrıca gocunmak iyiye işarettir; yine de bir duyarlılığın, umutlanmayı fakirin ekmeği olmaktan çıkarabilecek kırıntıların varlığını gösterir. Şuna inanabilir miyiz, emekçi dostu olan sanatçıların kökü kurumuş mudur bu ülkede? Hayır, kurumadığını göreceğiz, yakındır.

EMEKÇİLERİN BÜYÜKLÜĞÜ

Büyüklüğü derken, emekçilerin sayısı ne kadar-

dır, daha çok nerelerde yaşarlar, onu anlatmak ıstiyorum. Bunun için birkaç kaynağa bakılabilir. Biraz eski de olsalar, nüfus sayımları ile yine Devlet İstatistik Enstitüsü (DİE) tarafından düzenlenen Hanehalkı Gelir ve Tüketim Harcamaları Anketleri'nin sonuçlarına göz atıyorum. Daha doğrusu, o işi benden önce yapıp kitabına geçirmiş olan eski bir arkadaştan yararlanıyorum. (Yıldırım Koç, 100 Soruda Türkiye'de İşçi ve Sendikacılık Hareketi, İstanbul, Gerçek Yayınevi, 1998) Şunlar görülebiliyor:

Türkiye'de 1980 yılındaki nüfus sayımı sonuçlarına göre 6.2 milyon ücretli varmış. Bu sayı 1987'de 7.5 milyona, 1990'da ise 9 milyona yükseliyor. Oran olarak bakılırsa, ücretlilerin gelir getirici bir işte çalışanlara oranı, 1980'de yüzde 33.4 iken, 1990'da yüzde 38.5'e yükseliyor. Aynı oranın bugün yüzde 50 dolayında olduğu tahmin ediliyor. Öte yandan, 1980 nüfus sayımı sonuçlarına göre hanehalkı reislerinin yüzde 42.1'i ücretliyken, bu oranın 1990'da yüzde 46.6'ya çıktığı görülüyor.

1990 nüfus sayımı sonuçlarına göre 9 milyon ücretlinin yüzde 34.4'ü (3.1 milyon) istatistiklerde "toplumsal ve kişisel hizmetler" diye adlandırılan kesimde, yüzde 24.4'ü (2.2 milyon) imalat sanayiinde, yüzde 12.2'si de (1.1 milyon) inşaat sektöründe çalışıyor. Geri kalan yüzde 28.9'luk kesimin ise (2.6 milyon) bunların dışındaki alanlarda çalıştığı anlaşılıyor.

İstanbul, 1990 yılı verilerine göre, ülkemizde en fazla sayıda ücretlinin bulunduğu il. Tüm ülkedeki ücretlilerin yüzde 21'ini oluşturan 1.9 milyon işçi İstanbul'da yaşıyor. İstanbul'da gelir getirici bir işte çalışanların yüzde 74'ünü ücretliler oluşturuyor Ankara'da gelir getirici bir işte çalışanların yüzde 69'u kadar olan 758 bin ücretli varken, İzmir'de çalışanların yüzde 61'ini oluşturan 657 bın ücretli bulunuyor. Bu üç ilin dışında, ücretlilerin gelir getirici bir işte çalışanlara oranının yüzde 40 ve daha fazla olduğu iller ise şunlar: Kocaeli, Bursa, Eskişehir, Tekirdağ, Adana, Aydın, Gaziantep, Kayseri, Kırıkkkale ve Kırklareli. Bunlara, 100 binden fazla işçinin yaşayıp çalıştığı şu illeri de ekleyelim:

Adana, İçel, Manisa, Zonguldak, Balıkesir, Hatay, Denizli, Samsun, Diyarbakır, Muğla. Ayrıca, son yıllardaki gelişmelere bakılarak, Kahramanmaraş, Çorum ve Çankırı illeriyle Trakya'nın tümünde hızlı bir işçileşmeden söz edilebiliyor. Bu durumda, bütün bu illerin bulunduğu yöreleri işçilerin en yoğun olarak yaşadıkları yerler, kısacası, "proleter iller" diye adlandırmakta büyük bir sakınca yok.

Geçmeden, bir hatırlatma yapmakta yarar olabilir. Bütün bu sayılarda, işsizler hesaba katılmıyor. Oysa, işçi olupta bu sayıların kaynağını oluşturan anketler yapıldığı sıralarda işsiz durumda olanlar var. Onlarında, en azından bir bölümü, gerçekte işçi sınıfının üyeleridir ve öyle hesaba katılmalıdır. Ancak, buna ilişkin verilerin çok tartışmalı ve daha da güvenilmez olduğunu düşünerek, böyle bir işe hiç girişmiyorum. Sadece, şu kadarını not edelim: DİE'nin iddiasına, ya da Ekim 1996 Hanehalkı İşgücü Anketi Sonuçlarına göre, Türkiye'de 1996 1.3 milyondan biraz fazla işsiz vardır ve işsizlik oranı yüzde 5.8'dir. Bunların da yaklaşık 1 milyonu kentlerde yaşamaktadır ve kentlerdeki işsizlik oranı yüzde 9.3'tür. Yalnız eklemeden olmayacak, adı geçen anketlerdeki yaklaşımla bir işsize işsiz diyebilmek, deveye hendek atlatmaktan güçtür.

Ülkemizde emekçilerin dörtte bir dolayında bir bölümü 1-9 işçi çalıştıran çok küçük işyerlerinde çalışıyorlar. Buna 10-24 işçi çalıştıran işyerleri de eklenir ve 25'den az işçi çalıştıran küçük işyeri olarak kabul edilirse, işçilerin yaklaşık yüzde 30'unun küçük işyerlerinde çalışmakta oldukları söylenebilir. Büyük işyerlerinin 500'den çok işçi çalıştıranlar olarak tanımlanabileceği kabul edilirse, buralarda da işçilerin yaklaşık yüzde 15'inin istihdam edildiği görülüyor.

İşgücünün niceliğine ilişkın önemli bir tartışmaya girmeden önce, birde memur sayılarına değinmek istiyorum. Ülkemizde, 1994 yılı verilerine göre, 484 bini kadın olan 1 milyon 412 bin memur var. Yine aynı yılda 85 bini kadın olan 250 bin "sözleşmeli personel" istihdam ediliyor.

"MARJİNAL" EMEK

Sürekliliği ve sektörel ayrımı dikkate alınarak araştırmacılarca en çok kullanılan, DİE'nin hazırladığı imalat sanayii istatistikleri, işverenlere doldurtulan anketlere dayanır. Dolayısıyla, sadece, işverenin bir sosyal güvenlik kurumuna kayıtlı bulundurulduğu işgücünü kapsar. Oysa, her zaman, herhangi bir sosyal güvenlik sisteminin içine sokulmadan çalıştırılan insanlar bulunduğu ve bunların sayılarının son dönemlerde arttığı, herkesçe bilinen bir olgudur. İktisatçılar

bunları "kayıt dışı" ya da "marjinal" işgücü diye adlandırıyorlar. Son bir-iki yıldır bu konuda yapılan önemli birkaç çalışmada, Türkiye ekonomisinde marjinal işgücü kullanımının 1980'li yıllar boyunca arttığı ve örneğin 1994 yılında marjinalleşme oranının özel imalat sanayii istihdamının yaklaşık olarak yüzde 53'üne yükseldiği gösteriliyor. Başka sözcüklerle anlatırsak, imalat sanayiinde faaliyet gösteren kapitalistler, ortalama olarak, işyerlerinde her iki işçiden birini geçerli bir kayıt kuyut olmadan, deyim yerindeyse, kaçak olarak çalıştırıyorlar. (Ahmet Haşim Köse ve Emeç Yeldan, "Makroekonomik Politikalar Açısından Türkiye Emek Piyasasının Çözümlenmesi", DİE'nin Türkiye İşgücü Piyasası ile ilgili Yükler ve Politikalar Semineri'ne sunulan bildiri, Ankara, Mart 1998) Bu araştırmanın verilerine göre, 1994 yılında özel imalat sanayiinde kayıt dışı olarak çalıştırılan emekçilerin sayısı 1 milyonu aşıyor ve 1980 yılında göre bu sayının yüzde 45 oranında arttığı anlaşılıyor. Aynı araştırmacıların sürdürdükleri ve henüz tamamlanmamış bir çalışmada yapılan hesaplamalara göre ise imalat sanayiinin tümünde kayıt dışı işgücü istihdamının 1980'den sonraki 15 yılda yüzde 67 oranında arttığı ortaya çıkıyor.

Burada söz konusu olan kitlenin nitelik, yaş ve cinsiyet bileşimine ilişkin kesin bilgiler yok elbette. Ancak, büyük ölçüde niteliksiz bu işgücünün yüksek oranlarda kadın ve çocuk emeğinin içerdiği kolayca tahmin edilebiliyor. Bu insanların tümünün sendikasız olduğunu, ayrıca ücret, iş güvencesi, iş sağlığı ve güvenliği bakımlarından kayıtlı işgücüne göre daha da kötü koşullarda ve genellikle asgari ücret ya da onun da altında kalan ücretlerle çalıştıklarını ise eklemeye bile gerek yok.

Yine aynı araştırmacıların, ILO (Uluslararası Çalışma Örgütü) desteğiyle yürütülen bir proje çerçevesinde yaptıkları ve daha tamamlanmamış durumdaki, işgücü piyasasına ilişkin bir araştırmada da bu kez tüm ekonomi düzeyinde benzer kestirimlerde bulunuyor. Şu ana kadar ulaşılan sonuçlardan birkaçı şöyle: Türkiye'de kayıt dışı işgücünün sayısı 1996'da 8.6 milyonu aşıyor ve işverenler ile kendi hesabına çalışanlar dışındaki toplam istihdamın yüzde 57'sine ulaşıyor. Bu sayı ve oran 1997 yılı için, sırasıyla, 7.5 milyonun biraz üstü ve yüzde 52 olarak tahmin ediliyor.

Kayıt dışı işgücü sorununa, biraz ileride, ücretlerin gelişimini ele alırken yeniden döneceğim.

KADINLAR VE ÇOCUKLAR

DİE verilerine göre, 1996 yılı Ekim ayında Türkiye'de çalışan kadınların toplam sayısı 6.4 mil-

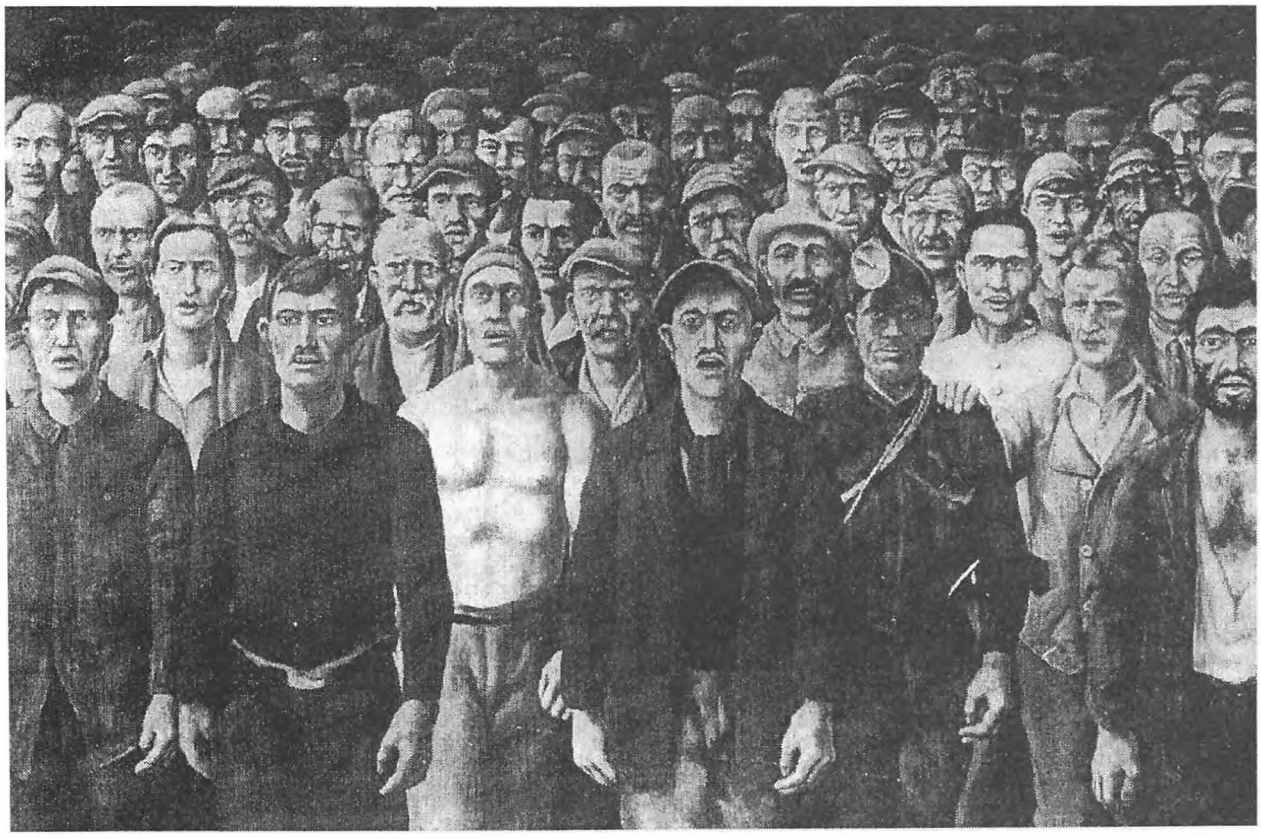

yondur (toplam istihdamın yüzde 29'u.) Bunların yaklaşık yüzde 23'ünü oluşturan 1.5 milyonu kentlerde, geri kalan 4.8 milyonu ise kırlarda yaşamaktadır Aynı kaynağa bakılırsa, kentli erkeklerde işsizlik oranı yüzde 8 iken kentli kadınlarda bu oran yüzde 15.4'e çıkmaktadır.

Ücret karşılığı çalışanlar içinde kadınların oranı ise 1960'da yüzde 11'di; 1994'te ancak yüzde 18 dolaylarına yükselmiştir. Çalışan kadınlar içinde ücretli olarak çalışanların oranı 1960'da yüzde 5'in biraz altında olan düzeyinden 1994'te yüzde 22.5'e çıkmış; "ücretsiz aile işçisi" tanımına girenlerin oranı ise aynı yıllarda yüzde 88'den yüzde 67'ye düşmüştür.

Öte yandan, kadın nüfusun işgücüne katılım oranının 1950'lerin ortalarından bu yana büyük ölçüde geriliediği görülmektedir. Bu oran 1955'te yüzde 70 iken 1994'te ancak yüzde 32 olmuştur Bunun nedeni, anılan dönemde sanayileşmenin gelişmesi ve kadın işgücünün geleneksel istihdam alanı olan tarımın ekonomideki yerinin sanayi ve hizmetler lehine gerilemesi, olarak açıklanmaktadır.

DİE'nin Kasım 1994'te gerçekleştirdiği "İstihdam ve Ücret Yapısı Anketi"nin sonuçlarına göre, kadınların ortalama ücreti erkeklerin yüzde 61'i kadardır. Eğitim düzeylerine göre ücretler ele alındığında da kadınların aynı eğitim düzeyinde oldukları erkeklerden her zaman daha düşük ücretler aldıkları gözlenmektedir. Örneğin, ilkokul mezunları arasında bu oran yüzde 56'ya kadar inerken, üniversite mezunları arasında yüzde 78'e çıkmaktadır. Bununla birlikte, kıdem farkının önem taşımadığı 12–14 yaş diliminde kadın–erkek ücretleri arasında önemli fark görülmüyor

Değerli iktisatçı Korkut Boratav, okunurluğu ve öğreticiliği gittikçe artan gazete yazılarından birinde, bunları aktardıktan sonra, kadınların daha sık ve daha erken işten ayrıldıkları, dolayısıyla kadın oldukları için değil daha kıdemsiz oldukları için daha düşük ücret aldıklarının akla gelebileceğini hatırlatarak şunları söylüyor: "Kısacası, çalışan kadınlara karşı adaletsizlik vardır ama, bunun ne kadarının işyerlerinden, ne kadarının toplumdan kaynaklandığını bilmiyoruz." (Cumhuriyet, 2 Eylül 1998)

İktisatçılar, kâr oranı'nı "kârın sermaye stoğuna oranı" biçiminde tanımlar. Ancak, iki güçlük, bir yandan sermaye stoğunu tanımlamanın zorluğu, bir yandan da ulusal düzeydeki buna ilişkin verilerin düzensizliği ve yetersizliği, başka bir yaklaşıma yol açıyor. "Mark–up" denen, kimileyin, tartışmaya açık olmakla birlikte, Türkçede "maliyet-eki" diye karşılanan bir orana başvuruluyor. Bu oran, teknik olarak, katma değerden ücretlerin çıkarılması ile elde edilen gayri safi kârların, ücret ve ara girdilerden oluşan üretim maliyetlerine bölünmesi ile hesaplanıyor. Ben, bu farklılığa işaret ettikten sonra, yazının bundan sonraki bölümünde "kâr oranı" demeye devam edeceğim.

Çocuk işçilere gelince: ILO İstatistik Bürosu'nun verilerine göre, 1995 yılında ülkemizde "ekonomik olarak aktif olan" 10–14 yaş grubu çocukların oranı yüzde 24'tür. Demek, Türkiye'de o yaparak çalışmaktadır. DİE'nin Ekim 1994 Hanehalkı İşgücü Anketinin sonuçlarında ise ülkemizdeki işgücünün her 100 kişisinden 5'inin 6–14 yaş grubunda, 14'ünün de 15–19 yaş grubunda olduğu görülmektedir. İkisini birleştirerek söylersek, Türkiye'de çalışan yaklaşık her 5 kişiden 1'i yaşı 19 ve daha küçük olan çocuklarla delikanlılardır, diyebiliriz. Bu çok yüksek bir orandır ve Türkiye'yi çok kötü durumda sayılan Asya grubu ülkelerinin başlarında bir yere koymaktadır.

NELER SAĞLANIYOR?

Eğitim, sağlık, sosyal güvenlik açılarından bu ülkede çalışanlara neler sağlandığına da kabaca göz atmakta yarar var. Burada, genellikle, Türk–İş Araştırma Merkezince hazırlanıp yayımlanan Türk–İş Yıllığı '97 adlı kitabın birinci cildinden yararlanacağım. Eğitimle başlayalım.

Ekim 1994 tarihli DİE verileri, toplam işgücünün yüzde 10'a yaklaşan bir bölümünün okuma yazma bilmediğini gösteriyor. Okur yazar olup da herhangi bir okul bitirmemişlerin oranı yüzde 6, ilkokul mezunu çalışanların oranı ise yüzde 57'yi buluyor. Bu durumda, ülkemizde çalışanların yüzde 73'üne yaklaşan büyük bir bölümünün ilkokul ya da daha düşük bir eğitim düzeyine sahip oldukları ortaya çıkıyor. İşsizlerin büyük bölümü de (yüzde 60) ilkokul mezunu. İşsizler arasında lise ve dengi meslek okul mezunlarının oranı yüzde 5.5, yüksek öğrenim görmüş olanların oranı ise yüzde 6. Bu tablo, emekçilerin çok yetersiz bir okul eğitimi alabildiklerinin bir göstergesi. Üstelik, eğitime ayrılan kaynakların da artmadığı, son yıllarda azaldığı görülüyor. Eğitim sektörünün gayri safi milli hasıla içindeki payı 1991'de yüzde 3.6, 1992 ve '93'de yüzde 4 olarak gerçekleştikten sonra azalmaya başlıyor ve 1994'te yüzde 3.1'e, 1995'te yüzde 2.3'e, 1996'da yüzde 2.1'e ve 1997'de yüzde 2'ye kadar düşüyor. Milli Eğitim Bakanlığı, YÖK ve üniversiteler bütçelerinin toplamından oluşan eğitim bütçesinin konsolide devlet bütçesi içindeki payı da son dört-beş yılda yüzde 15'ler düzeyinde yüzde 9-10 düzeyinde geriliyor.

Toplam sağlık harcamalarının gayri safi yurtiçi hasılaya oranı bakımından Türkiye 1975'ten '90'ların ilk yıllarına kadar genellikle yüzde 4 dolayında dolaşıyor ve o arada, 1985'te yüzde 2.8'e kadar düşüyor. Bu, aynı zamanda, gerçek ücretlerdeki gerilemenin de dibe vurduğu yıllardan biridir. Öte yandan, bu oranların gelişmiş ülkelerdeki oranların, ortalama olarak, yarısı düzeyinde bulunduğunu da ekleyelim.

Sosyal Sigortalar Kurumu'nun kayıtları, ülkemizde 1996 yılında 4.6 milyon sigortalının çalıştığını gösteriyor. Bu veriler, çalıştırdıkları kişiler için Kuruma bildirge veren işyerlerini kapsıyor. Oysa, bildirge vermeyen işyeri sayısının hala çok önemli düzeylerde olduğu biliniyor. Ayrıca, bildirge veren işyerlerinin çalıştırdıkları işçilerin sadece bir bölümü için bildirimde bulunup bir bölümünü de kaçak çalıştırdıkları, bir başka bilinendir.

Bazı uluslararası istatistik kaynaklarında kullanılan bir gösterge var. Burada, sosyal güvenlik harcamaları ile kamu eğitim harcamalarının ayrı ayrı gayri safi milli hasılaya oranları bulunarak toplanıyor ve bu oran sigorta primlerini de içeren toplam vergi yüküne bölünüyor. Bu oranın, 1994-95 verilerine göre, Türkiye'de yüzde 35'in altında kaldığı anlaşılıyor. Oysa, 12 Avrupa Topluluğu ülkesinde, sosyal güvenlik ve eğitim harcamaları toplamının, toplam vergi yükü içindeki önemini gösteren bu oran 1992 yılında ortalama yüzde 73 düzeyinde gerçekleşmiş.

KİM, NE KADAR KAZANIYOR?

Emekçilerin ücretleriyle ilgili gelişmelere geçmeden önce, ülkedeki gelir dağılımına ilişkin birkaç not aktarılabilir.

Aslında bir neoklasik iktisat yaklaşımıyla yapılan gelir dağılımı araştırmaları, hanehalklarını yüzde 20'lik beş dilime ayırıyor ve her birinin toplam gelirden aldıkları payları gösteriyor. DİE'nin 1987 ve 1994 yıllarında gerçekleştirdiği gelir dağılımı araştırmalarının sonucu şöyle:

Hanehalkı dilimleri	1987 payı(%)	1994 payı (%)
Birinci %20	5.2	4.9
İkinci %20	9.6	8.6
Üçüncü %20	14.1	12.6
Dördüncü %20	21.2	19.0
Beşinci %20	49.9	54.9
Gini Katsayısı	0.43	0.49

Tabloyla ilgili olarak şunu söylemek gerekiyor: 1987 zaten emekçilerin gerçek gelirlerinin çok gerilediği bir yıl. Buna rağmen, 1994'te gelir dağılımının daha da bozulduğu görülüyor. En üst gelir grubunu oluşturan beşinci yüzde 20'lik dilim dışında bütün grupların toplam gelirden aldıkları paylar azalıyor. Öyle ki, 1994 yılında, hanehalklarının yüzde 20'si gelirin yüzde 54.9'unu alırken, geri kalan yüzde 80 gelirin ancak yüzde 45.1'ini alabiliyor. Üstelik, kentlerde, bu en iyi durumdaki grubun gelir payının yüzde 57.2'ye çıktığı görülüyor. Tablonun son satırında yer alan "Gini Katsayısı" ise gelir dağılımının adalet ölçüsüdür denilebilir. Bu katsayı 0 ile 1 arasında değişiyor ve gelir adaletli dağıldıkça sıfıra, adaletsizlik ya da eşitsizlik arttıkça bire yaklaşıyor. Dolayısıyla, tablonun son satırı da 1994'te gelir dağılımının 1987'den daha adaletsiz duruma geldiğini ortaya koyuyor. Ek olarak, 1994'te coğrafi bölgelerdeki gelir dağılımına bakıldığında, kapitalizmin en çok geliştiği Marmara'da Gini Katsayısının 0.56 olduğu, bir başka anlatımla,

ub bölgede gelir dağılımının tüm ülkedekinden daha adaletsiz gerçekleştiği görülüyor.

Şimdi, ücretlerdeki gelişmelere geliyorum. Burada, genellikle imalat sanayii ile sınırlı kalacağız; çünkü, görece en sürekli ve ayrıntılı istatistikler bu kesimde bulunabildiğinden, benim dayanmak durumunda olduğum araştırmalar da onları kullanıyorlar.

Yukarıda sözünü ettiğim iki araştırmacının, Köse ile Yeldan'ın, henüz tamamlanmamış ve yayımlanmamış olduğunu belirttiğim çalışmasında, imalat sanayiinde gerçek ücretlerin 1980'den sonra ilk üç–dört yılda durgun kalırken izleyen yıllarda hızla gerilediği gözleniyor. Üstelik, bunlar, "giydirilmiş ücretler", başka bir anlatımla, işçinin eline geçen ücreti değil, kapitalistlerin ve sözcülerinin pek sevdikleri deyimle "işçinin işverene maliyetini" gösteriyor.

Gerileme, kamu imalat sanayiinde 1986'da dibe vuruyor. O yılda, gerçek ücretlerdeki gerileme, 1980'e göre yüzde 35'e ulaşıyor. 10 ve daha fazla işçi çalıştıran özel işyerlerinde de en düşük düzey 1986'dadır ve 1981'e göre yüzde 12'nin üzerinde bir gerileme vardır.

Özel imalat sanayiinin büyük işletmelerinde ise aynı gerileme yüzde 23'e kadar varıyor. Ondan sonraki iki yıl gerilemenin durduğu yıllar gibi görünüyor ve 1989'da yükselme başlıyor. Sonraki iki yılda yükseliş belirginleşiyor. Örneğin, 1991'de kamu imalat sanayiindeki gerçek ücretler 1988'in yüzde 39 üzerine çıkıyor; 1992'de ise 3 katına fırlıyor. Özel imalat sanayiinde ise 1988'e göre 1992 yüzde 75'lik, 1993 ise yüzde 92'lik bir artış getiriyor. 1988 yılına göre 1993'teki bu artış, özel imalat sanayiinin büyük işletmelerinde yüzde 118'e çıkıyor. Kamuda 1992 ve özel kesimde 1993 yıllarından sonra ise yeniden gerileme başlıyor.

Bu gerileme, 1995'e gelindiğinde, 10–49 işçi çalıştıran özel işyerleri ile büyük özel işletmelerde, hemen hemen, 1980 düzeyine geri dönüş anlamını taşıyor. Kamu işletmelerinde ise daha yumuşak bir düşüş var ve 1995'te gerçek ücretler, doruk yıl olan 1992'nin yüzde 31 oranında altında olmakla birlikte, 1980'e göre hala yüzde 40 kadar daha ileride.

Ücretler hem işkolları hem de özel ve kamusal işletmeler arasında farklılaşıyor. Boratav'ın yukarıda andığım yazısına bir kez daha bakıldığında, örneğin tekstil sektöründe ücretlerin "elektrik ve gaz" üretiminin üçte biri kadar olduğu anlaşılıyor. Boratav "Öyle anlaşılıyor ki, ihracatçı sektörlerimizin başını çeken bu üretim kolunda rekabet gücü, büyük ölçüde düşük ücretlere dayanmaktadır" diyor. Ben de tekstilin "tit" üyesi olduğunu ekliyorum. Ayrıca, yine Kasım 1994 durumunu saptayan bu kaynak, özel sektör işçilerinin ortalama ücretinin KİT'lerin sadece yüzde 52'si düzeyinde olduğunu ortaya koyuyor.

Bir de, Türk–İş Araştırma Merkezi'nin yaptığı çalışmalara dayanarak asgari ücret ve memur maaşlarına kısaca değinelim. Asgari ücretin asıl önemi, artık, kayıt dışı işgücü için bir tür azami ücret olmasından kaynaklanıyor. Anılan Merkezin çalışmalarına göre, asgari ücretin dört kişilik bir ailenin gıda harcamalarını karşılama oranı son yıllarda şöyle değişmektedir:

Ağustos	1993	0.65
Eylül	1994	0.48
Eylül	1995	0.49
Ağustos	1996	0.62
Haziran	1997	0.36

Demek, geçen yılın ortalarında, asgari ücret alan bir işçi o ücretiyle kendisinin ve dört kişilik ailesinin sadece gıda harcalamarının bile neredeyse üçte birini karşılayabiliyordu. İnanılmaz ölçüde çarpıcı bir durum! "Reel" asgari ücretin ise 1993'ten sonraki iki yıl yaklaşık yüzde 22 ve 26 oranlarında gerilediği; sonraki iki yıl yükselmeye başladığı, ama 1997'de hala 1993'teki düzeyinin biraz altında kaldığı görülüyor.

Üniversite mezunu, beşinci derecenin birinci kademesindeki bir memurun maaşı esas alınarak olağanüstü hal tazminatı, fazla çalışma ücreti, lojman tazminatı türünden ödemeler dikkate alınmadan yapılan bir hesaplamayla, memur maaşlarının "reel olarak" 1991'den sonraki iki yılda yüzde onluk bir artış düzeyini koruduğu, 1994'te '91'deki düzeyin yüzde 15, 1995'te ise yüzde 20 altına indiği ve 1996'da yeniden 5 yıl önceki düzeyin biraz üstüne çıktığı söylenebilmektedir.

Memur emeklisi için 3/1 derece, işçi emeklisi için 6500 gösterge esas alınarak yapılan bir hesapla-

ma sonunda ise yıllardaki gerçek emekli aylıkları endeksi şöyle bulunmuştur:

Yıllar	Memur Emeklisi	İşçi Emeklisi
1991	100.0	100.0
1992	100.3	97.6
1993	98.6	93.2
1994	76.7	72.7
1995	68.7	69.3
1996	84.1	83.4

Sadece gerçek ücretlere bakmak, yeterince aydınlatıcı olmuyor elbette. Başka göstergelere de bakmak ve karşılaştırma yapmak gerekiyor. Önce verimliliğe değinilebilir. Bunun için Ahmet Haşim Köse ile Ahmet Öncü'nün TMMOB Makina Mühendisleri Odası tarafından düzenlenen 1997 Ulusal Sanayi Kongresi için hazırladıkları "Dünya ve Türkiye Ekonomisinde Anadolu İmalat Sanayii Zenginleşmenin mi Yoksa Yoksullaşmanın mı Eşiğindeyiz?" başlığını taşıyan çalışmasından yararlanacağım.

Çalışmada özel ve kamusal imalat sanayiinde 1980 yılı fiyatlarıyla ücret ve verimlilik rakamları, 1980–94 arasındaki 15 yıllık dönemin başı ve sonu dahil üç yılı için verilmiş. Türkiye genelinde şöyle bir durum var: 1980'e göre 1985 yılında gerçek ücretler yüzde 11 oranında azalırken, verimlilik yüzde 10 oranında artmış. Bu, açıkça, sömürünün artması demek. 1994 yılında ise gerçek ücretler yüzde 31 kadar artarken, verimlilik yüzde 105 oranında yükselerek iki katından fazlaya çıkmış. Bu da sömürünün arttığı anlamına geliyor. Benzer bir durum kamusal imalat sanayii için de söz konusu. Gerçek ücretler 1985'te yüzde 33 azalırken verimlilik yüzde 34 artıyor ve 1994'te de ücretlerdeki yüzde 45'lik bir artışa karşılık verimlilik yüzde 107 oranında yükseliyor.

Araştırmacılar, Adıyaman, Çorum, Denizli, Edirne, Gaziantep, Kahramanmaraş ve Konya'yı "Anadolu sanayı kentleri", Adana, Ankara, Bursa, Eskişehir, İstanbul, İzmir, Kayseri , Kocaeli, Manisa, Sakarya, Samsun ve Tekirdağ'ı ise "geleneksel sanayi kentleri" olarak tanımlamışlar ve aynı rakamları bu iki bölge için de vermişlerdir. Yukarıdaki karşılaştırmayı "Anadolu sanayi kentleri" denilen yörelerde yaptığımızda durum şöyle: Özel imalat sanayiinde gerçek ücretler 1985 yılında 1980'e göre yüzde 27 oranında gerilerken verimlilik yüzde 7 artıyor. 1994'te ise yine 1980'e göre ücretlerdeki yüzde 18'lik bir gerilemeye verimlilikteki yüzde 100'lük bir artış eşlik ediyor; sömürü ağır bir biçimde artmış oluyor. Aynı yörelerdeki kamusal imalat sanayiinde gerçek ücretler 1985'te yine yüzde 27 oranında gerilerken verimlilik de hemen hemen aynı düzeyde (yüzde 31) azalıyor. 1994'e gelindiğinde sömürünün yeniden yoğunlaştığı görülüyor ve gerçek ücretlerdeki yüzde 60'lık bir artış verimlilikteki yüzde 100'lük artışla birlikte gerçekleşiyor.

Geleneksel sanayi kentlerinde de benzer gelişmeler söz konusu: Özel imalat sanayiinde 1985'te ücretlerde hafif bir düşüş ve verimlilikte biraz daha büyükçe bir yükseliş, 1994'te ücretlerde üçte bir oranında artarken verimlilikte iki katın üstüne çıkan bir artış. Kamuda da 1985'te gerçek ücretler dörtte bir oranında düşerken, verimlilikte yüzde 50'yi geçen bir yükseliş ve 1994'te yüzde 50'yi biraz aşan gerçek ücret artışlarına karşılık ikibuçuk katının üzerinde bir verimlilik düzeyi. Bütün bunlar, sömürünün sürekli olarak arttığını, ama "Anadolu sanayi kentleri" diye tanımlanan yörelerdeki özel imalat sanayiinde daha da yoğunlaşan bir sömürünün gerçekleştiğini gösteriyor.

Emekçilerin git gide daha çok sömürüldükleri ve yoksullaştıkları anlaşılıyor. Peki, bu sırada kapitalistlere ne oluyor? Onlar ne kadar zenginleşiyorlar ya da zenginleşmeleri sürüp gidiyor mu?

Çıplak gözle görülebilenler hiç de az sayılmaz ama, bir de, bu yazının başından beri tuttuğumuz yolu izlemeye devam ederek kanıtlar bulmaya çalışalım.

ÜCRETLER GERİYE KÂRLAR İLERİYE

Çok mu abartılı böyle bir başlık? Bakış açısına ya da bakana göre değişir, diyenler çıkabilir. Bir bakıma doğru; ideolojilerin sonu falan gelmiş değil. Gerçekliğin şöyle ya da böyle algılanmasında ve yorumlanmasında, nesnelerin ve nesnel olguların çözümlenip bilgiye dönüştürülmesinde, onları inceleyenin nereye ve nasıl baktığını belirleyen ya da en azından etkileyen bir ideolojinin varlığı yadsınamaz.

Elimizdeki istatistiklerin ve burada yapılan çözümlemenin sınırları içinde, kısaca, şunlar söylenebiliyor:

İktisatçılar, kâr oranı'nı "kârın sermaye stoğuna oranı" biçiminde tanımlar. Ancak, iki güçlük, bir yandan sermaye stoğunu tanımlamanın zorluğu, bır yandan da ulusal düzeydeki buna ilişkin verilerın düzensizliği ve yetersizliği, başka bir yaklaşıma yol açıyor. "Mark–up" denen, kimileyin, tartışmaya açık olmakla birlikte, Türkçede "maliyet-eki" dıye karşılanan bır orana başvuruluyor. Bu oran, teknık olarak, katma değerden ücretlerin çıkarılması ile elde edilen gayri safi kârların, ücret ve ara girdilerden oluşan üretim maliyetlerine bölünmesı ile hesaplanıyor. Ben, bu farklılığa işaret ettikten sonra, yazının bundan sonraki bölümünde "kâr oranı" demeye devam edeceğim.

Türkiye kapitalizmi sıkıntılarını emekçilerin ve aslında onların yararına sunulmak için varolan kamusal kaynakların sırtına yıkarak gelişmesini sürdürmenin yollarını bulabilmektedir. Üstelik, ciddi araştırmacıların, kapitalistlerin "gelirlerini koruyabilmeleri için uygulanan bir dizi dönüşümün sonucu olduğunu belgeledikleri" birtakım darboğazları "kara delik" olarak niteleyen ve "bunlar kapatılmazsa halimiz haraptır" diye sanki gökten inmiş doğal felaketlere karşı emekçileri özveride bulunmaya çağıran ideolojik–politik söylemler de insanların gözlerine baka baka üretilebilmektedir.

Emekçilerin daha açık ve yoğun bır ekonomik–politik baskı altına alındığı 1980'den sonraki dönemin ılk yedi-sekiz yılındaki iktisat politikalarının temel özelliği, "ücretlerın düşürülmesi yoluyla yurtıçi talebın daraltılarak yurtdışı pazarlara ıhraç edilebilecek bir artık yaratılmasıdır." (Ahmet H Köse ve Erinç Yeldan, "Dışa Açılma Sürecinde Türkıye Ekonomisinin Dınamikleri: 1980-1997", Toplum ve Bilim 77, Yaz 1998, s. 50) Burada benzer politikaların, belki daha düşük bir dozda ve daha kısa süreli olarak, 12 Mart 1971 sonrasında da uygulandığını hatırlatan bır ayraç açılabilir.

Gerçek ücretlerdeki gerileme ve dalgalanmalara bıraz önce değinmıştik. Şimdi de, aynı kaynaktan yararlanarak, şu eki yapabilirız: Ücretli emeğin imalat sanayii katma değeri içindeki payı, özel kesimde yüzde 27.5'ten 1987 yılında yüzde 17'ye, kamu kesiminde ise aynı dönemde yüzde 25'ten yüzde 13'e düşürülüyor. Oysa, yine aynı dönemde, kâr oranlarının yüzde 31'den yüzde 38'e çıktığı görülmektedir.

Ote yandan, ışçi sınıfının yeniden hareketlenmeye ve mücadelesini "yükseltmeye" başlamasından sonra, gerçek ücretlerdeki gerıleme durduruluyor ve 1988-89'dan itibaren artışlar ortaya çıkıyor. Ancak, kâr oranlarında yine de herhangi bir gerileme söz konusu değildir. Tam tersine, kâr oranları, "1989-93'te yüzde 39.6'ya, 1994 krizi koşullarında ise yüzde 47'ye fırlamıştır " (Aynı kaynak, s. 53)

Çalışmalarından yararlandığım iki değerli ıktisatçı, ücret artışlarını kapitalistler açısından kabul edilebilir kılan ikinci bir mekanizmanın, kamu kesiminin fiyatlama ve malıye politikaları olduğunu belirtıyorlar. Şöyle: "Bu açıdan bakıldığında, ara girdi maliyetlerinin ücret maliyetlerine oranının 1988'de yüzde 11.6 iken, 1990'da 7.8'e; 1991'de 6.5'e düştüğü görülmektedir. (...) Dolayısıyla, özel sermaye, ücret artışlarını özellikle kamu kesımında üretılen ara girdilerin fıyatlarındaki gerilemeye dengeleyebilmiş; bu sürecin kamu işletmeciliğine maliyeti ise kamuoyuna 'verimsiz çalışan KİT sisteminin çöküşü' olarak duyurulmuştur. (...) 1987 fiyatlarıyla, 1988'de 4 trilyon TL olan kamu net faktör gelirleri, 1992'de eksi 66 milyar TL'ye düşmüş durumdadır. Yani KİT sistemi 4 senelik bır dönemde reel olarak 4 trılyonu aşan bir çöküntüye uğratılmıştır. (...) Dolayısıyla elimizdeki veriler, hızla büyüyen kamu finansman açığının ve bunun getırdığı makro dengesızliklerin, gerçekte 1990'larda özel sermaye kesiminin gelirlerini koruyabılması için uygulanan bır dizı dönüşümün sonucu olduğunu belgelemektedir. (...) Bu gelişmeler birlikte değerlendirildiğinde, iktisadi artığın ücret gelirlerinin daraltılması yoluyla yaratılmasına yönelik klasik mekanizmalar siyasi ve toplumsal gerçeklerle sürdürülemez

hale geldiğinde, yeni tür bölüşüm araçlarının devreye girdiği ve kamu kesiminin bu yeni sürecin tüm maliyetini üstlendiği görülmektedir. (...) Bu gözlemler, 'finansal serbestleştirme söyleminin aslında kamu malı politikasının bir uzantısı olarak işlediğini ve devletin özel sermaye lehine rant transferi politikasının temel ideolojik aracı olduğunu ortaya koymaktadır." (Aynı kaynak, s. 53-55)

Yukarıdaki değerlendirmede bütün o "bölüşüm araçlarının" ve süreçlerinin "yeni" olduğuna ilişkin yargının aslında yazarların sözcük seçimindeki dikkatsizlikten kaynaklandığı itirazını saklı tutarak vurgulamak istiyorum: Yeterince açık değil mi? Türkiye kapitalizmi sıkıntılarını emekçilerin ve aslında onların yararına sunulmak için varolan kamusal kaynakların sırtına yıkarak gelişmesini sürdürmenin yollarını bulabilmektedir. Daha doğurusu, artık hiç de çeşitlendiremediği, bilinen yöntemlerini evire çevire uygulamayı hala becerebilmektedir. Üstelik, ciddi araştırmacıların, kapitalistlerin "gelirlerini koruyabilmeleri için uygulanan bir dizi dönüşümün sonucu olduğunu belgeledikleri" birtakım darboğazları "kara delik" olarak niteleyen ve "bunlar kapatılmazsa halimiz haraptır" diye sanki gökten inmiş doğal felaketlere karşı emekçileri özveride bulunmaya çağıran ideolojik–politik söylemler de insanların gözlerine baka baka üretilebilmektedir.

Biraz daha devam edelim

1994 yılına gelindiğinde gelişmeler "kriz" boyutlarına ulaşmış ve gayri safi yurtiçi hasılada yıllık yüzde 5.5 oranında bir gerileme ile birlikte enflasyon yüzde 106'ya çıkmış, gerçek ücretlerde yüzde 30'a varan bir aşınma olmuştur.

Böyle bir zamanda, DYP ile SHP–CHP'nin koalisyon hükümetini yöneten Çiller–Karayalçın ikilisinin yan yana kameraların karşısına geçip gülücükler dağıtarak "5 Nisan İstikrar Paketi"ni açıkladıkları hatırlardadır. "Klasik sıkı para politikalarının ve ücretlerin bastırılıp yurtiçi talebin daraltılmasına dayanan" bu kararların sonuçlarının, emekçiler açasından, özü değilse de şiddeti açısından yeni bir felaket olduğunu yaşayarak anlamıştık. Şimdi bir de sayılarla görelim:

"Reel ücretler 1993-97 arasında TL cinsinden %27 oranında gerilemiştir. Reel ücretleri işçi üretkenliği ile birlikte gözeten birim işgücü maliyetleri ise aynı dönemde dolar cinsinden %33.5 azalmıştır. Ekonomide, çalışanların alım gücünün daraldığı bir dönemde dolar bazında maliyetler düşürülerek ihracatta bir artış sağlanmıştır Dolayısıyla, 1994-1997 boyunca Türkiye, 1980'lerin başında uyguladığı klasik birikimin mekanızmasına geri dönüş izlenimi uyandırmaktadır. (..) 1994 kriz idaresi, reel fiyatlarla sosyal altyapı (sağlık, eğitim, sosyal güvenlik) yatırımlarını %30, kamu maaş ve ücretler tutarını da %22 oranında azaltarak, finansal/rantiye gelirlerine, borç faiz ödemeleriyle genel reel olarak %24 oranında artış gösteren bir aktarım gerçekleşmiştir. (...) Sadece iç borç faiz ödemelerinin 1994 yılındaki dolar cinsinden değeri 7.8 milyardır Bu rakam, 1994 ihracat gelirlerinin %40'ına, GSMH'nın %6.1'ine ulaşmaktadır. Özetlemek gerekirse, 1994 krizi, emek gelirlerinin erimesi, sanayi ve bankacılık kârları ve rantiye gelirlerinin genişlemesi sonucunu doğurmuştur." (Aynı kaynak, s. 57-58)

1980'den sonraki 15 yıllık bu dönemde ücretler ile kâr oranlarındaki gelişmelerin özetlenmesini de yine bu dost iktisatçılara bırakıyorum:

"(...) ücretlerin reel olarak düşürülmesi sonucunda sermaye kesimi lehine kaynak aktarımı şeklinde çalışan klasik birikim süreci, fiziksel olarak sürdürülemez hale gelmiş ve yükselen muhalefetin de etkisiyle ücretler artamaya başlamıştır. 1991 yılına değin süren bu süreçte, sermaye gelirleri maliye politikaları ve KİT fiyatlamaları yoluyla korunarak, mark–up oranlarının düşmesi engellenmiştir. Ücret oranlarındaki artışların duraklamaya başladığı 1991 yılının ardından ise mark–up oranları artış eğilimine girmiştir." (Aynı kaynak, s. 64)

Bütün bunlara, bir de, daha önce değindiğimiz, bu dönemde hızla büyüdüğü anlaşılan kayıt dışı işgücü olgusunu eklemek gerekiyor. Aynı çalışmada, "taşeronlaşma" diye de anılan bu eğilimin ardındaki belirleyici faktörün kapitalistlerin ücretlerden tasarruf sağlama amaçları olduğuna değinilerek, 1980'de imalat sanayiindeki 10 ve daha fazla işçi çalıştıran özel işletmelerde işgücü ücret maliyetlerinin yaklaşık yüzde 22'sine eşit olan kayıt dışı işgücü ücretlerinin 1994 yılında görece gerilediği ve bu oranın yüzde 18'e düştüğü açıklanıyor. Aynı kapitalistlerin ve sözcülerinin, bu durumu, genellikle sendikalarında örgütlenmiş olarak çalışan kayıtlı işçilerle hiçbir örgütleri olmadan çalışan kayıt dışı işçiler arasında yapay çatışmalar yaratmak amacıyla kullandıkları da bu tabloya eklenmelidir.

Evet yukarıdakı ara başlıkta hiçbir abartma yoktur. Ücretler gerilemiş, kârlar ilerlemiştir. Tekellerin egemen olduğu Türkiye'nin imalat sanayiinde emekçilerin göreli durumlarındaki kayıplar ya gerçek ücretlerdeki azalmanın ya kâr oranlarındaki artışın ya da bu ikisinin birlikte gerçekleşmesinin sonucunda ortaya çıkmaktadır. 1980'den sonraki 15 yıllık dönemde özel imalat sanayiinde işgücü maliyetlerinin katma değer içindeki payı yüzde 37'den 26'ya gerilerken, kâr oranları imalat sanayiinin toplamında yüzde 31'den 48'e, dışa açık olan imalat sanayiinde ise yüzde 36'dan 49'a yükselmiştir.

İKİ TEHDİT

Tehditlerin sayısı aslında ikiden fazla da, ben burada sadece ikisinden söz ediyorum: İşten atılmak ve iş kazasına uğramak. Türkiye'de işçiler açısından bunların ikisi de az rastlanan durumlar değil.

Ülkemizde emekçilerin çalıştırılması ile ilgili düzenlemeler getiren başlıca üç yasal belge var: 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu, 1475 sayılı İş Kanunu ve 399 sayılı Kanun Hükmünde Kararname. Bunların ilki memurlar, ikincisi işçiler, üçüncüsü "sözleşmeli personel" diye adlandırılan ve kamu kuruluşlarında istihdam edilen bir grup emekçinin çalıştırılmalarına ilişkin birtakım kuralları belirliyor. İlkinde, çalışanlara belli bir iş güvencesi sağlayan birtakım hükümler var. Öteki ikisi içinse böyle bir yargıya varmak mümkün değil.

Örneğin, 1475 sayılı İş Kanunu'nun 13. maddesine göre, işveren istediği sayıda işçiyi hiçbir gerekçe göstermeden işten çıkarabilir. Bunun için gerekli ve yeterli görülmüş iki koşul, işçiye belli bir süre önceden haber verilmesi ve eğer işçinin o işyerindeki çalışma süresi 1 yılı geçmişse kendisine kıdem tazminatı ödenmesi. Ayrıca, aynı kanunun 17. maddesinde de işçinin yapması durumunda hemen ve tazminatsız olarak işten çıkarılabileceği "hatalar" sıralanıyor. Bunlar arasında, her yere çekilebilecek, "işverene" rahatlık sağlayan şöyle anlatımlar var: İşçinin işe girerken kendisi hakkında yanlış bilgi vermesi; işçinin işveren yahut ailesine, onun şeref ve namusuna dokunacak sözler söylemesi; işçinin işverenin meslek sırlarını başkalarına duyurması; işçinin işyerinde yedi günden fazla hapisle cezalandırılan bir suç işlemesi; işçinin yapmakla görevli olduğu işleri, kendisine hatırlatmasına rağmen yapmaması; işçinin kendi hatası ve kastı nedeniyle, 10 günlük ücret ile ödeyemeyeceği hasar ve zarara neden olması. Bir de, daha önce değindik, bazı araştırma-

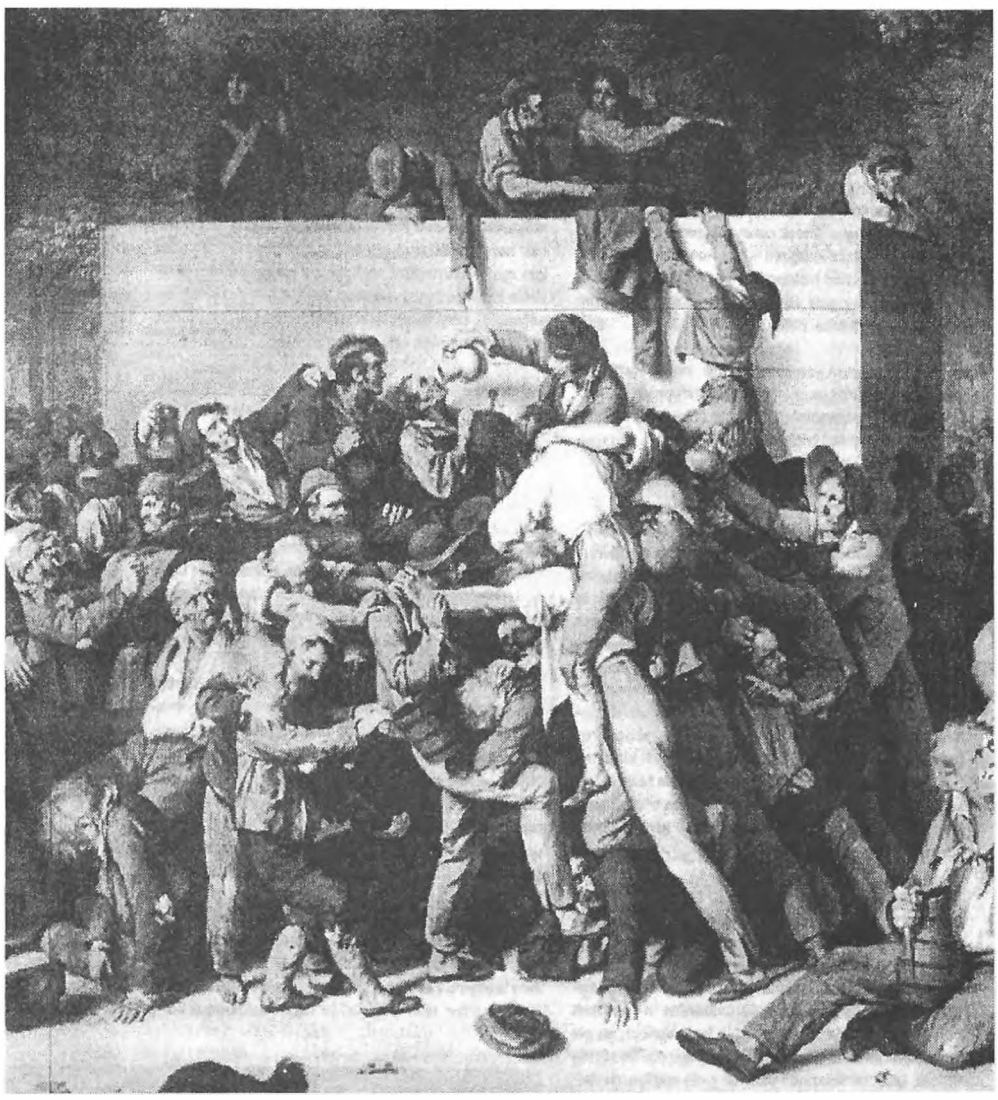

cıların "marjinal işgücü" dedikleri kayıt dışı çalışanlar var. Onların sayılarına ilişkin tahminler hatırlandığında, büyük bir emekçi kitlesinin iş güvencesinin ise sıfır düzeyinde olduğu anlaşılıyor. Bu durumda söylenebilecek olan şudur: Ülkemizde emekçilerin çok büyük bir çoğunluğu, ya pek yetersiz "sözde güvencelerle" ya da sadece patronlarla yöneticilerin ikı dudağının arasından çıkacak bır söze bağlı olarak, her an işsiz kalma tehditi altında çalışmaktadır.

İkinci bir tehdit iş kazalarıydı. Gerçeğin ancak bir bölümünü gösteren bu konudaki istatistiklere bakıldığında, "tehdit" sözcüğünün yersiz olmadığı ortaya çıkıyor.

İlk bakışta, 1987 ile 1996 arasındaki 10 yıllık dönemde hem iş kazası sayılarında hem de kaza sonucu ölümlerde azalmalar olduğu görülüyor. Ancak, Sosyal Sıgortalar Kurumu'nun istatistik yıllıklarını karıştırarak yapılacak küçük bir inceleme, önemli bir iyileşmenin olmadığını, hatta durumun daha da kötüleştiğini gösteriyor.

Bu alanda sıkça kullanılan terimlerden biri, "sürekli işgörmezlik". Günlük dile çevirecek olursak, sakat kalmak anlamına geliyor. İşçiler iş kazasına uğradıklarında, kazanın ağırlığına göre, ya ölüyorlar ya da yaralanıp sakatlanarak iş görebilme güçlerini birtakım yüzdelerle anlatılan oranlarda sürekli veya geçici olarak yitiriyorlar. Öyleyse, iş kazasının en ağır iki sonucu olarak kabul edilebilecek iki duruma, ölüm ve sürekli işgörmezliğe ilişkin sayıları toplayıp kaza sayısına bölersek, iş kazalarının şiddeti konusunda anlamlı sayılabilecek bir gösterge elde edebilir, kaza sayılarındaki azalmanın gerçekten bir iyileşmeye işaret edip etmediğini anlayabiliriz. On yıl boyunca iş kazalarının şiddetindeki değişmeler şöyle olmuş:

	Kaza şiddeti endeksi
1987	100.0
1988	91.7
1989	108.3
1990	129.2
1991	170.8
1992	154.2
1993	208.3
1994	200.0
1995	183.3
1996	229.2

Açıkça görülüyor, bu kötülük göstergesinde birtakım dalgalanmalarla birlikte ortaya çıkan sürekli bir artış var. Bir önceki yıla göre ortaya çıkan gerilemeler, izleyen bir–iki yıl içinde daha büyük oranlarda artışlarla sanki gideriliyor ve sonunda daha "ileri" düzeylere ulaşılıyor. Elbette, buradaki ilerilik işçilerin durumunda gerilik anlamını taşıyor. En sonunda ortaya çıkansa şu: İş kazalarının şiddeti 10 yıl öncesine göre iki mislinden daha fazla artmış oluyor.

İlginç bir not daha: Ülkemizde iş kazaları açısından "en riskli" sektörler, inşaat, madencilik, tekstil ve metal işkolları olarak ortaya çıkıyor. Vurgulamadan geçilebilir mi? Hangi açıdan bakılırsa bakılsın, en kötüler arasında hep "tit"çiler var.

MÜCADELE: NEREYE KADAR?

İşçi sınıfı, bu yoksullaştırmaya, artık ancak azgın, dizginsiz, vahşi türünden nimetlerle anlatılabilecek düzeye ulaşan bu sömürüye karşı bir direniş gösteriyor. Klasik anlatımıyla, "ekonomik mücadeleyi yükseltiyor". En kolay bulunabilen bir gösterge olarak, grevlere bakılabilir.

Ancak, grevlerden önce, Türkiye'de sendikalaşma düzeyinden çok kısa söz etmek daha doğru olacak. Bu konuda hem devlet kuruluşlarının resmi istatistikleri hem de sendikaların verdikleri sayılar, gerçek durumu çok abartılı biçimde aktarma anlamında, güvenilir görünmüyor. Bunun nedenleri arasında ülkedeki "demokrasi"nin gelişkinlik düzeyini gösterme, sendikalar açısından da hem toplu sözleşme yetkisi alma hem ILO'da temsil gücünü artırma türünden "gerçekler"den söz ediliyor. Çalışma Bakanlığı verilerine bakılırsa, sendikalı işçi sayısı 1991 başında 2 milyon, 1994 başında 2.6 milyon, 1996 başında 2.7 milyon, 1998 başında ise 2.85 milyon olmuş. Bu verileri aktaran Y. Koç, arkasından şunu ekliyor: "Ancak ödenti veren sendika üyesi sayısının, iyimser bir tahminle, 1.2–1.3 milyon olduğu söylenebilir." (Aynı kaynak, s. 146) Gerçekten de bu son rakamın da iyimser, hatta çok iyimser bir tahmin olduğu ileri sürülebilir. Bilgi aldığım bazı aklı başında sendika uzmanları, bu sayının gerçekte 600–700 bin dolayında olabileceğini söylüyorlar.

Grevler konusundaki verileri DİE yıllıklarından aldım. Ancak, 1980 ve öncesine ilişkin istatistik-

lerde Türk-İş, daha sonrakilerde ise Çalışma Bakanlığı kaynak olarak gösteriliyor.

İşçi sınıfımızın 12 Eylül'ü sessizlikle karşıladığı hatırlardadır. Oysa, hemen öncekı 1980 yılının ılk 8 ayı, yetmişli yılların grevler açısından en hareketli dönemi idi İstatistiklerde, o 8 ay boyunca 227 grev yapıldığı görülüyor. Bu, daha önceki yılların her birinde yapılan grev sayısından daha fazla.

Anılan dönem, greve katılan işçi sayısı (46 binin üzerinde) ve grevde kaybolan işgünü sayısı (yaklaşık 5.4 mılyon) açılardan da, 1997 yılının (yaklaşık 60 bin işçi ve 5.8 milyon işgünü) hemen ardından ikinci sırada. Bu arada, devam etmeden, istatıstıklerde kullanılan ve pek sermaye ağzı kokan "grevde kaybolan ışgünü" terımını "grevde geçen işgünü" biçiminde düzelterek nötrleştirmekte yarar var.

Grevlerın yenıden başlaması 1984 yılında oluyor. Ancak, 1987'ye kadar grevler hem katılım hem de toplam süre bakımından önemsiz düzeylerde kalıyor. Sendikalarda örgütlenmiş işçi sınıfının 1980'lerdeki ilk cıddı hareketlenmesi Kasım 1986'dakı Netaş grevi ile olmuştur, denebilir Bu grev, grev dışı eylemlerin ve sınıf dayanışmasının öneminı göstermesi bakımından da öğretıcı oluyor.

Daha sonra, 1987 ile 1996 arasındaki 10 yılda, resmi verilere göre, 1831 grev yapılıyor. Bu grevlere katılan toplam ışçı sayısı 709 707 ve grevde geçen işgünü sayısı 21.125.377. Bu dömende, toplam olarak, kamu kesimindekı grevlerın ağırlık taşıdığı söylenebiliyor. Grev uygulanan işyerlerinin yüzde 72'sı kamu kesımi işyerleri; greve katılan işçilerin yüzde 58'i kamu işyerlerinde çalışanlar; grevde geçen işgünlerının yüzde 54'ü kamu kuruluşlarındaki grevlerde yaşanmış

Grevlerin yıllara dağılımına bakıldığında ise şöyle bir tablo ortaya çıkıyor: İstatistiklerde yer alan dört göstergenin tümü açısından da üç yıl, bu on yılın toplamında yarıyı aşan bir ağırlığa sahip. Bunlar 1990, '91 ve '95 yılları. On yıldakı bütün grevlerın yüzde 53'ü bu üç yılda yapılmış. Grevdekı işyerlerinin sayısı bu üç yılda yüzde 57'yi buluyor. On yıl boyunca greve katılan işçilerın yüzde 75'i bu üç yılda grev yapmış. Grevde geçen işgünlerının yüzde 57'si de yine bu üç yıla rastlıyor.

Ayrıca, şu kitlesel eylemler de aynı üç yıla denk geliyor: 4-8 Ocak 1991 günlerinde sayıları 50 bini bulan maden işçisi ve aileleri Zonguldak'tan Ankara'ya doğru harekete geçip Mengen'e kadar yaklaşık 100 km. yürüyorlar. Temmuz 1991'de Paşabahçe Cam Fabrikası işçileri, işverenin iki bini aşkın işçiyi işten çıkarması üzerine üretimi durdurup fabrikayı işgal ediyorlar. 1995 yılında üç kez birer günlük ülke çapında iş bırakma eylemleri yapılıyor. Ankara ve İstanbul'da düzenlenen toplantı ve yürüyüşlere sayıları yüz bınleri bulan emekçi kitleleri katılıyorlar.

Belirtilen üç yıldaki grevlerin kamusal ve özel işyerlerine dağılımında şöyle bir özellik ortaya çıkıyor: Hem greve katılan işçi hem de grevde geçen işgünü sayıları açısından, 1990 ve '91'de özel işyerleri; 1995'te ise kamusal işyerleri ağırlıkta. Greve katılan işçilerin 1990'da yüzde 65'i, 1991'de ise yüzde 62'si özel ışyerlerinde çalışıyorlar. Grevde geçen işgünlerinin 1990'da yüzde 61'i, 1991'de yüzde 68'i özel işyerlerindeki grevlerin payına düşüyor. Buna karşılık, 1995 yılındaki grevlere katılanların yüzde 89'u kamu kuruluşlarında çalışıyor. Grevde geçen işgünlerinin yüzde 88'inin de kamusal işyerlerındeki grevlerde yaşandığı ortaya çıkıyor.

Ayrıca, 1995 yılında greve giden işçi sayısının, sadece seksenlerin değil, bütün yılların rakamlarını çok aştığı belirtilmeli. Bu yılda yaklaşık 200 bin işçi greve çıkıyor. Bu sayı 1987-96 arasındaki on yılın grevdeki toplam işçi sayısının yüzde 28'ini buluyor; 1980 dahil bütün yetmişli yılların grevci işçi sayılarının toplamının da dörtte üçüne yaklaşıyor.

Bu yılın, daha önce değindiğim 1994 krizinin ertesine rastladığını belirtmekle yetiniyor ve yukarıda özetlenen grevlerle ılgili sayıların yine daha önce aktarılan ücret, kâr ve ekonomık politika gelişmeleri ile birlikte düşünülmesinin doğru olacağını ekliyorum. Okuyucuya biraz dikkat, biraz da zahmet gerektiren böyle bir ödev verme densizliğini gösterdikten sonra, düpedüz tembel yaftasından kurtulmak ıçın olmalı, şu kadarını yazıyorum: İşçi sınıfımızın örgütlü kesimi,• burjuvazinin yoksulluğunu azdırıcı fütursuz saldırılarına fazla gecikmeden tepki göstermeye yatkın görünüyor.

Kimileyin, işçi sınıfının tepkisi "yasal" grevlerle

de sınırlı kalmıyor. Bazıları yürürlükteki yasalara aykırı bulunan birçok eyleme de bu dönem de tanık olunuyor. Sözgelimi, 1989 Nisan ayında ortaya çıkan ve "bahar eylemleri" diye anılan, Eylül 1980'den sonra çalışmaya başlamış on binlerce işçinin hayatlarındaki ilk eylemler olan hareketlenmede görülen ve daha sonraki yıllarda da başvurulan "eylem biçimleri" arasında şunlar var.

İşyerinde direniş, iş yavaşlatma, toplu olarak viziteye çıkma, işe geç başlama, gösteri ve yürüyüş yapma, işyerini terketmeme, açlık grevi, yemek boykotu, işçi sağlığı ve iş güvenliği önlemi alınmamış araç ve makineleri kullanmama. Bunlara, hızlı yazma zorunluluğu yüzünden hiç hoşlanmadığım halde kullanacağım deyişle "medyatik" bulunabilecek ve herhalde hiç değilse bir bölümünün bundan sonra tekrarlanmaması tercih edilebilecek bazı örnekler de eklenebilir:

Sakal bırakma, fakfuk fono başvurma, toplu olarak dilenme, yalınayak yürüme, belden yukarısını soyunup basın toplantısı düzenleme, eşleri boşamak için başvurma, çocukları satılığa çıkarma, akıl hastanesine başvurma, çıplak gösteri yapma, vb

Bu noktada, henüz toplu sözleşme ve grev haklarını kazanmamış kamu çalışanlarının da seksenli yılların başlarından beri sendikalar kurduklarını ve özellikle doksanlı yıllarda vurgulanmaya değer bir hareketlilik içine girdiklerini, emekçilerin mücadelesine güç katan bir gelişme olarak kaydetme gereği var.

Yine bu 1987 sonrasındaki 10 yıllık dönemde, birer günlük de olsa ve kimileyin katılım tartışılır düzeylerde de kalsa yürürlükteki yasaların hala "suç" saydığı "genel grev" benzeri girişimler ortaya çıkıyor.

Yanlış olduğunu düşündüğüm ya da çok tartışma götürür bulduğum düşünce ve değerlendirmelerin yanı sıra, titizliğine ve güvenirliliğine inandığım bir arşivi de barındırdığı için bu yazıda birkaç kez yararlandığım bir kaynağa yeniden başvuruyorum.

Sayarken yanılmadıysam, bu dönemde, tüm ülkede ve tüm işkollarında iş bırakma ya da işe gitmeme yolunda karar alınması ve şu ya da bu ölçüdeki bir katılımla uygulanması, yedi kez gerçekleşiyor. Bunların ilki 3 Ocak 1991'e rastlıyor. Daha sonraki benzer eylemlerin tarihleri de şöyle: 20 Temmuz 1994, 20 Aralık 1994, 20 Nisan 1995, 8 Ağustos 1995, 17 Ekim 1995, 11 Aralık 1997. (Y. Koç, aynı kaynak, s. 157-162)

Artık sözü bağlamak ve bitirmek durumundayım.

Burada, bir dergi yazısının sınırları içinde ve büyük ölçüde resmi istatistiklerden yararlanıp onları ya olduğu gibi ya da birtakım yeniden düzenlemelerle kullanarak yazdım. Üstelik, Engels'in deyişiyle "topraktaki proletarya"ya hiç değinemedim. Yine de şu ortaya çıkmış olmalı:

Türkiye kapitalizmi 1980'den bu yana hırslı ve hınçlı gelişmesini sürdürmüş; bu gelişme, emekçilere sadece yoksullaşma ve baskı getirmiş, daha doğrusu, onların yoksullaştırılması ile sağlanmıştır.

Henüz toplu sözleşme ve grev haklarını kazanmamış kamu çalışanlarının da seksenli yılların başlarından beri sendikalar kurduklarını ve özellikle doksanlı yıllarda vurgulanmaya değer bir hareketlilik içine girdiklerini, emekçilerin mücadelesine güç katan bir gelişme olarak kaydetme gereği var.

Ancak, Türkiye'nin emekçileri, neredeyse mutlak bir sessizlik ile ürkütücü bir öfke arasında gidip gelen tepkiler göstermekle birlikte, canlarına okuyan burjuvazıye boyun eğmekten, hatta zaman zaman ortaya çıkan karar ve hesaplaşma anlarında onun peşine takılmaktan kurtulamamışlardır. Bunun bir aymazlık olduğunu söylemek, herhangi bir küçümseme ya da kötüleme değil, sadece bir durum saptaması anlamını taşıyacak ve kaçınılmaz soruyu da beraberinde getirecektir. Daha ne kadar ve nereye kadar?

Bu sorunun yanıtı bize, Türkiye'nin sosyalistlerine bağlıdır. Biraz çoğalmamıza, çoğalırken arınıp yetkinleşmemize, örgütlenme becerilerimizi geliştirmemize, bütün bunlarla birlikte güç ve güven kazanmamıza bağlıdır ■

YGS YAYINLARI

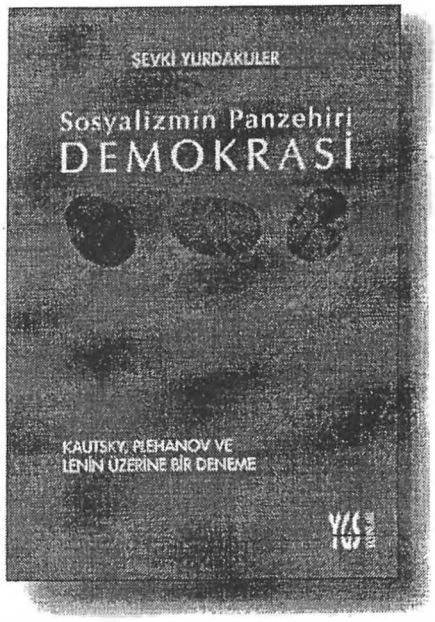

*SOSYALİZMİN PANZEHİRİ DEMOKRASİ

*SOĞUK SAVAŞ

*AVRUPA'NIN ETNİK PARSELASYONU

*1960'LARDA ŞAİRİN GENÇ BİR ADAM OLARAK PORTRESİ

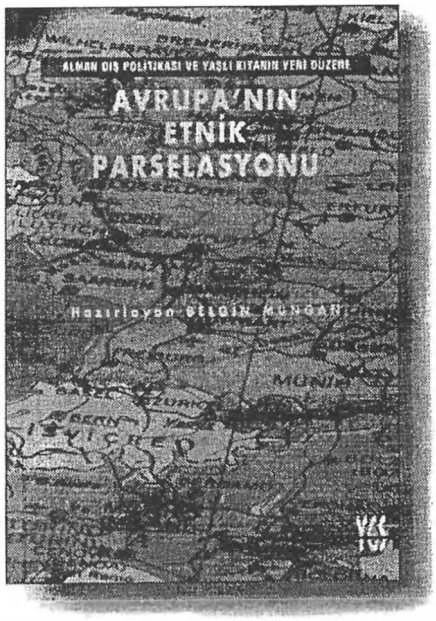

KİTABEVLERİNDE

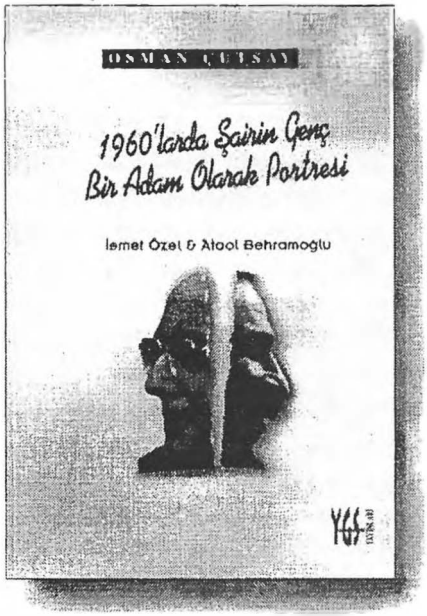

Caferağa Mahallesi
Muvakkithane Caddesi
No: 30 Kat: 4/13
Kadıköy 81300 İstanbul
Tel: (0216) 330 21 88
Fax: (0216) 330 21 89

Sermayesiyle satılık genelev'den

KULLARIYLA SATILIK BASINA

Çelik BİLGİN

Aziz Nesin'i anmak durumundayız; eğer belleğim beni yanıltmıyorsa, "sermayesiyle satılık genelev" ilanına çok şaşırmıştı. Küçük bir ilandı, hepimizden önce görmüştü, peşine düşmüştü; gerçekten "sermayesiyle satılık umumhane" ilanı şaşırtıcı olduğu kadar üzücüydü. Bir işyeri, içindeki aletleriyle birlikte, bu defa alet, vücudunu işleten kadınlardı, satılıyordu ve satış, aletlerine sorulmuyordu. Ne günler! İnsanlarımızın şaşırdıkları ve üzüldükleri zamanlar vardı; şimdi insanlarımızın yürekleri nasırlaştırılıyor ve beyinleri keçeleştiriliyor. Basın mı? İnsanlarımızın kalplerini nasırlaştırmanın ve beyinlerini keçeleştirmenin makinalarıdır. Basın mı? İçinde keçeleştirme ve nasırlaştırma aletleri bulunan bir ev'dir. Artık "satılık basın" var. Bunlar satılık'tır.

"Sermayesiyle satılık genelev" ile, "kullarıyla satılık basın"; hangisi daha tiksindiricidir. Genelevin kader mahkumu kadınları mı, yoksa Bab-ı Ali'nin hedonist ve ipokrit gazeteci ve fıkracıları mı satılmalarını en adi bir muamele sayıyorlar; soru yerindedir. Kaç kişi, gazeteci bir ailenin talihsiz oğlu Erol Simavi'nin, Dündar Kılıç'tan ve diğer günahlarından korkarak Hürriyet'ini sattığında, Ertuğrul Özkök ve Oktay Ekşi'nin fıkralarını hatırlıyor; her ikisi de daha çok "tatminkar" olduklarını yazıyorlardı. Sirkeci'de beyaz mal taksitçisi Aydın Doğan'ın eline geçtiklerinde, insanlıktan büyük bir yabancılaşma ile ve olağanüstü bir hedonizmle, "işte şimdi daha özgürüz" diye ipokrit şarkılar çığırıyorlardı. Şimdi, Derya Sazak veya Yalçın Doğan veya Melik Aşık, taksitçi Doğan'dan titçi Yiğit'e satıldıklarında nasıl özgürleştiklerini yazacaklardır; mutlaka bir gerekçe bulacaklar, kuşku duymuyorum. Sazak–Doğan–Aşık'ın,

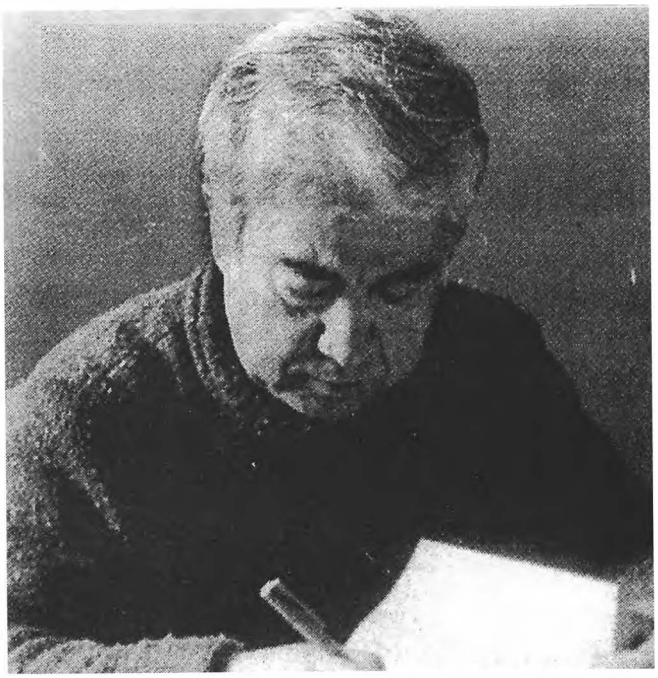

Aziz Nesin, "bu milletin yüzde altmışı aptaldır" derken gazetecileri kastediyordu. "Gazeteci milleti" aptal ve ahmaktır, aslında hepsinin aptal ve ahmak olduğu kesindir; Aziz Nesin'in yüzde altmış oranı, bu arada bizleri de görmesinden ve yüzde yüzden tenzil etmesinden ileri geliyor. Bu satılık basındaki herkes ahmaktır.

"şimdi daha olduk" tarzında kantolar söyleyecekleri kesindir. Yoksa ayrılırlar mı? Hadi canım siz de! Bunlar artık sermayedir ve alettir; bunlar artık kulluğundan haz alan esirlerdir.

Ey Bab-ı Ali, senden alçağı yoktur. Ancak yine de, Ey Bab-ı Ali, senin için alçaklığın sınırı da yoktur.

Ey Bab-ı Alı'de gazete veya fıkra yazıcıları, her genelevin sermayesi, sizden daha ahlaklı ve onurludur.

* * *

Komünizmden hapse girdim, ancak, komünist mülkten sadece Sofya'ya gittim.

Komünist Sofya, beni şaşırtıyordu; komünizmde "asil aileler" olduğunu duyuyordum. Bulgar komünizminde, babası veya amcası faşistler tarafından öldürülmüş aileler asil sayılıyordu. Bir de dedesi veya büyük amcası Türkler tarafından öldürülmüş olanlar da asil kabul ediliyorlardı; ancak, amcası faşistler ve dedesi Türkler tarafından öldürülenlerin, böyle alileler de vardı, asaletine hiç kimse yaklaşamıyordu. Komünizmde böyle bir asalet tanımı ortaya çıkıyordu ve beni etkilediğini söylemek durumdayım. Asaletin kaldırılmasını istemekle birlikte böylesine pek karşı çıkamıyordum.

Ben de şunu düşünüyorum; bır zaman gelecek, ülkemizde insanlar işte öyle övünecekler, "bizım ailemizde, seksenli ve doksanlı yıllarda hiç gazeteci ve fıkra yazarı yoktu" diyecekler, bu asalet ve temizlik demektır. Bazan da, "bizim ailemizde hiç milletvekili yoktu" diyecekler ve ülkemizde bır zamanın geleceğini biliyorum, bu çok kanlı ve çok kârlı titçi çağında, eğer bir aileden hiç gazeteci ve hiç milletvekili çıkmamışsa, bu soydan gelenlerin hep elleri öpülecektir. Kurtuluş günlerinde, ailesine bir gazeteci ve bir milletvekili bulaşmamış olanlar, şeref tribünlerinde oturacaklar; o günleri göreceğiz. İşte bizim asıllerimiz ve ben şimdiden önlerinde saygı ile eğiliyorum.

Ne büyük temizlik, ne büyük soylulık, ne büyük asalet! Hem bu dönemlerde hayatta kalabilmiş ve hem aileden bir tek kişiyi bile milletvekili vermemiş, reklamcı yapmamış ve hele hele kimse karnını doyurmak için Bab-ı Ali bataklığına düşmemiş; işte bizim evliya ailelerimiz bunlardır.

Ey Bab-ı Ali, senden fazla tiksindirici ne olabilir?

* * *

Aziz Nesin ile devam etmek zorunluluğunu duyuyorum.

Burada "herkes", veya "dünya", veya "ülke" sözcüklerinin anlamı üzerinde durma zorunluluğu var, karşımıza çıkıyor. Bir kez "herkes" gerçekten herkes midir; bir öğrencinin veya bir memurun dünyası ne olabilir? Uzatmak istemiyorum, "herkes" ve "dünya" ve "memleket" ve "millet" çok zaman sanıldığından da dardır. Örnek olsun, Aziz Nesin, "millet" derken belki de, kendisi de gazeteci olduğu içir gazetecileri kastedebiliyordu; en çok gördüğü de kendisi türünden sarı basın kartı taşıyanlar oluyordu. Bu

"Türkiye Gazetesi" çerçevesinde oluşturulan iha'nın bir polis kuruluşu olduğunu ancak beyni olmayan gazeteci kuruluşları görmezler ve ancak basının polisleştirilmesine, beyinsiz, gazeteci kuruluşu yöneticileri göz yumarlar. Nail Güreli, mezar taşlarının önünde veya oligark yemeklerinde nöbet tutmakla meşgul olduğu için bütün bunlarıanlayamamaktadır.

nedenle, muhtemelen, Aziz Nesin, "bu milletin yüzde altmışı aptaldır" derken gazetecileri kastediyordu. "Gazetecı milleti" aptal ve ahmaktır, aslında hepsinin aptal ve ahmak olduğu kesindir; Aziz Nesin'in yüzde altmış oranı, bu arada bizleri de görmesinden ve yüzde yüzden tenzil etmesinden ileri geliyor. Bu satılık basındaki herkes ahmaktır.

Bab-ı Ali'de artık herkes aptaldır. Gazetecı milleti yüzde yüz ahmak'tır. Basın dünyası bır idyotlar dünyasıdır. Aziz Nesin, haklıdır.

* * *

Darwin'den de etkilendim ve bir saptamasından çok etkilendiğim için hep tekrarlıyorum. Darwın, gören bir canlının bir karanlık mağaraya konması ve tutulması halında, zaman içinde, görme kabiliyetini kaybettiğini saptıyordu. Bu müthiş bır saptamadır ve akıl için de doğrudur.

Nail Güreli için de doğrudur; ben Güreli'yı akıllı bir insan bilıyordum, Cemıyet başkanı olduğu aman sevinmiştim ve şimdi aptal olduğundan hiç kuşku duymuyorum. Oktay Ekşi türünden aptallaşmıştır; çünkü beyinlerını kullanmamayı öğrenmişler ve kullanılmayan beyin, beyin olmaktan çıkmıştır Gerçekten, İstanbul Gazeteciler Cemiyetı Başkanı artık ne yapıyor; üç iş yapıyor Bir: Metin Göktepe'nin davalarını izlemeye cesaret bulabilmek için şeriatçıların mahkemelerine de gidiyor ve orada yüz mumluk bir fanus örneği oturup duruyor. İki: Sık sık Çetin Emeç veya Abdi İpekçi'nin mezarlarına gidıyor ve bir put gibı duruyor. Üç: Akşamları papyonunu takıyor, ahtapotların, oligarkların ve bu arada devlet erkanının toplantılarına gidiyor, figüranlık yapıyor Garson gıysileriyle, titçilerin mutfağında karnını doyuruyor ve doyururken titçi medyaya poz veriyor Bütün bunları yaparken, beynini, masasının çekmesine kılitliyor; çünkü, bunları yapmak ıçın beyne ihtiyacı yoktur. Bütün bunları yapan bır alettır

Güreli, bızim için zengin bir tipoloji oluşturmaktadır ve kullanmadığı beynini kaybetmiştir. Şu anda, İstanbul Gazeteciler Cemiyetı, bir beyinsizin başkanlığındadır.

Öyle mi? Eğer beyni olsa, iha'yı görmez mıydi? Türkiye solunun yükselişini durdurmak için, devletin tarikatları örgütlediği bır zamanda, Al bay Hilmi Işık'ın tarıkatına, şımdı sürekli ağzı açık damadı Enver'in ve torunu aptallardan Mücahid'in yönetimindedir, kurduğu "Türkiye Gazetesi" çerçevesinde oluşturulan iha'nın bir polis kuruluşu olduğunu ancak beyni olmayan gazetecı kuruluşları görmezler ve ancak basının polisleştirilmesine, beyinsız, gazetecı kuruluşu yöneticileri göz yumarlar. Bir: Bu, iha'nın kamera sayısı kaç milyondur? İki: Bütün trafik kazalarına ve bütün polis operasyonlarına yetişecek kadar vasıta ve personel sadece iha'da vardır. İç: Bazı önemli kazalarda, ameliyat odalarının içini sadece iha polisleri filme alabilmektedir. Dört: Bütün televizyonlar bir haber verdikleri zaman "kamera" veya "haber" diye birtakım isim yazıyorlar; polisler gizli kalmak istedikleri için,

Basının bu kadar açıkça polisleştirilmesini, ancak beyinsizler görmezler ve bu beyinsizler buna karşı çıkmazlar. Bu, Bab-ı Ali oligarklarının devlet imkanlarıyla televizyon ve gazete işyeri çalıştırmalarının ötesinde, her gün ölüm, kan ve polis sahnelerini insanların yemek masalarına, yatak odalarına taşıyarak, insanımızı insanlığından çıkarmak isteyen, Amerikan stratejilerine de uygundur. Böylece tiksindirici "medya" insanlarımızı da kendilerine benzetmek yolunda mesafe katediyorlar.

iha haberleri, isimsiz çıkmaktadır. Beş: Sadece iha haberlerinde sesin sahibi görünmemektedir; polisler seslerinin tanınmasını istememektedir. Altı: Bütün polis baskınları iha tarafından filme alınmakta, bazan aynı filmi, bazı televizyon kanalları iha damgası olmadan göstermektedir. Yedi: Çakıcı, Fransa'da yakalandığında, muhabirsiz kameramansız iha filmini bütün televizyonlar kullanmışlardır. Sekiz: Bunun polis kameralarıyla çekildiğini herkes bildiği için bazı tele-

vizyonlar, iha haberlerini kullanırken üstünü bir bez parçasıyla örtmektedirler. Dokuz: Nail Güreli, mezar taşlarının önünde veya oligark yemeklerinde nöbet tutmakla meşgul olduğu için bütün bunları anlayamamaktadır.

Basının bu kadar açıkça polisleştirilmesini, ancak beyinsizler görmezler ve bu beyinsizler buna karşı çıkmazlar. Bu, Bab–ı Ali oligarklarının devlet ımkanlarıyla televizyon ve gazete işyeri çalıştırmalarının ötesinde, her gün ölüm, kan ve polis sahnelerini insanların yemek masalarına, yatak odalarına taşıyarak, insanımızı insanlığından çıkarmak isteyen, Amerikan stratejilerine de uygundur. Böylece tiksindirici "medya" insanlarımızı da kendilerine benzetmek yolunda mesafe katediyorlar.

İnsanlarımıza, polis kameralarıyla, her yemekte insan vücudunun parçalanışını, katliamları, intiharları göstermek, bir Amerıkan stratejisidir ve insanlarımızı insanlıklarından uzaklaştırmanın yoludur. Bataklık basın, bunun aletidir ve basın kuruluşlarının beyinsiz ve kör yöneticileri bu işin "hık deyicileri" durumundadır.

İnsanlarımıza, her gün, "az kalsın" çığlıklı haberler vermek, "az kalsın ölüyordu" veya "az kalsın yanıyorduk" fılmleri seyrettirmek, Washington-Türk Polisi yapımıdır ve Güreli ve Ekşi "gibileri", bu işin günahkar sermayeleridirler. Her ikisi de, "az kalsın" ile haber olmayacağını unutmuşlar; çünkü gazetecilikte gelmeyen felaket haber değildir. Gerçekleşmeyen felaketler üzerinde durmak, gazetecilerin değil, orduda yüzbaşıların ve ilkokullarda başöğretmenlerin işidir ve bu, çok terbiyevi ve yerinde bir iştir.

Aptalların günahları sanıldığından çok daha fazladır. Ancak burada önemli olan günahtan daha çok aptallaşma ve aptallaştırma sürecidir ve ben bunun üzerinde durmak istiyorum. Burada da anahtar, Darwin'in körleşme süreciyle ilgili saptamasıdır.

Ülkü Arman'ı kaç kişi hatırlıyor; eleştirenleri ve sevenleri vardı, basın özgürlüğü için hapse girmişti ve zeki denebilecek ölçüde parlaktı. Bu nedenle aptal ve giderek ahmaklaşan Deniz Arman'ın, Ülkü'nün oğlu olduğuna inanmak zordur. Üstelik, Deniz'i yetiştiren annesi Gülen Arman da aynı Ülkü örneği parlaktı; Cevat Dursunoğlu ve Orhan Birgit'in akrabasıdır. Oğulları Deniz, hiçbir zaman çok parlak olmamıştı; ancak hiçbir zaman da, bu kadar aptal değildi. Yaptığı iş, ahmaklaştıran bir iştir ve Deniz'de işine uyarak her gün daha aptal olmaktadır. Gerçekten de her akşam, bir fahişe ile karşı karşıya oturup saatlerce sohbet eden bir kimsenın hızla aptallaşmasını önlemek mümkün değildir.

Deniz Arman'ın Bab–ı Ali veya Çifte Telli bataklığında hızla aptallaşması, Darwin'in körleşme ile ilgili saptaması ölçüsünde çarpıcı ve bilimseldir. Ancak örnekler bu kadar değil; Güreli'nin ve Arman'ın aptallaşma süreçlerine ekleyeceklerimiz bulunmaktadır.

Üçüncü Vak'a, Hıfzı Topuz ile ilgilidir. "Meyyale" adlı ne idiği belirsiz cildinin önüne koyduğu tercüme–i haline bakılacak olursa, Galatasaray'da, Hukuk Fakültesi'nde ve Avrupa'da eğitim görmüştür; ancak, eli mahsülü kitabı olağanüstü cahilce ve aptalcadır. Anlaşılıyor, çerkes'leri yazıyor ve bir yerde "kadınların ve ikballerin hepsi Çerkes ve Ubıh kökenliydi" veya "Çerkes, Şapsığ, Ubıh ve Abaza topraklarında yüzlerce kişiyi kılıçtan geçirmişlerdir"(*) türünden sık sık tekrarlıyor; bu zavallı, daha "Çerkes" halkını bile bilmiyor. Öyle anlaşılıyor, kendisi de aynı köktendir; ancak, son zamanlarda Kürt mücadelesinin yarattığı dalgalara kadar kendi köküyle de ilgilenmemiş olduğu da kesindir.

Bir: Çerkesler, kendisine "Çerkes" demiyorlar. Bu halka, bu sıfatı, Rusyalılar ve bizler yakıştırıyoruz. Türkiye'deki "Çerkesler" genellikle adige'dirler ve eğer, bu halkın bütününe bir isim kullana cak olursak, "adige" demek durumundayız.

Peki kullanılmaz mı? Kuşkusuz kullanılabilir; ancak eğer, adige, abhaz veya abaza türünden bir sıralama yapıyorsak, bunların yanına bir de "Çerkes" diye yazmak ancak büyük cahillerin işidir. İki: Bu cahil eğer bu güzel halkın aşiretlerinden birisinden geliyorsa ve eğer "Çerkes, Şapsığ, Ubıh ve Abaza" diyorsa, tam bir aptal demektir. Üç: Yabancı dil de biliyor; L'Encyclopedie de L'Islam'a baksa, burada çok kısadır, bu ahmakça yanlışı yapmayabilirdi Dört: "Bu muhtar beyin iki alfabesi vardı. Biri Abdülhak Şinasi Hisar(1888-1963), öbürü de Belim Nüzhet Gerçek(1891-1945)" Bu ne demek? Roman mı, pehlivan tefrikası mı, yoksa tarih kırıntısı mı? Paris'ten diplomalı Topuz, herkesin bildiği paşa hikayelerini bir aile albümüyle birleştirerek Bab-ı

* Hıfzı Topuz, Meyyale, İstanbul,1998, s. 29 ve 31

Ali'ye satmış durumdadır; hepsi budur. Beş: Benim için bir tek yararı olmuştur, yurtsever insanımız Hasan Esat Işık'ın ve babası, ünlü göz doktoru İttihatçı Esat Paşa'nın da bu güzel halkımızdan geldiğini öğreniyoruz.

Dördüncü Vak'a, Faruk Bildirici Vakası'dır; kitabı hakkında daha önce yazmıştım, ancak o zamanlar, kitabını görmemiştim. Benim, Bab-ı Ali'nin "best seller" oyunlarına karşı büyük bir kuşkuculuğum var; bataklıkta övülen her işin ülkeme zararlı olduğu artık bende kesin bir inançtır. Buna ek olarak Bildirici'nin kitabı, Sirkeci'de taksitle beyaz mal satarken Bab-ı Ali oligarkı olan Aydın Doğan'ın bütün sermayesi tarafından sırayla övülüyordu; bu da kitaptan kuşku duymak için yeterlidir. Çünkü Aydın Doğan'ın kullarının, ülkemiz ve halkımız için hayırlı bir işi övmeleri imkansızdır.

Şimdi, Bildirici'nin, bu aydınlatmaktan çok aydınlığın üstünü örtmek için yazılmış kitabını okumuş durumdayım; aslında, okumak için çok büyük sabır gösterdiğimi ve ancak, Çiller'in, Dyp başkanlık koltuğuna oturmasına kadar tahammül edebildiğimi ve bundan sonra kitabı fırlattığımı belirtmem gerçeğe daha uygundur. Çiller'i, Türkiye'nin yazgısına egemen duruma getiren bu sürecin böyle yazılmış olmasını, Bildirici'nin her türlü iyiniyetten yoksun olduğunun işareti saymak durumundayız. Bu, Bildirici Vakası'na başlangıç olmaktadır.

Çok şükür ve ülkemiz için pek sevindirici olan, Bab–ı Ali sermayelerinin bütün parlatmalarına karşın bu nokta daha önce görülmüş ve saptanmıştır. Aydın Doğan'ın kullarından Berberoğlu'nun aktardığına göre, Boğaziçi Üniversitesi Profesörü Reşad Kayalı, şöyle bir saptama yapmıştır: "Özellikle Çiller'in zaferiyle sonuçlanan Haziran 1993 tarihli Dyp Kongresi'ne giden süreç son derece yüzeysel biçimde işlenmiştir. Bu süreçte bazı günlük gazetelerin ve köşe yazarlarının taşıdığı ağır bir sorumluluk vardır."(*) Gerçekten bu yalan bombardımanına karşın Profesör Kayalı'nın bu noktayı saptaması ve Bab–ı Ali sermayelerinin yüzüne çarpması önemlidir; çok yerindedir

Profesör Reşad Kayalı'nın saptadığı gibi, Madam Çiller'in kendisine başbakanlık koltuğunu açan Dyp başkanlığına getirilmesi, bir sayfadan daha kısa bir biçimde ele alınmıştır.(**) Böyle bir ele alışı anlatacak sözcük bulamıyorum ve bu andan itibaren bu kitabı fırlattığımı tekrarlıyorum.

Bildirici'nin hiçbir sıkılması kalmamıştır; Y.Küçük, 15 Haziran 1993 tarihinde, Madam Çiller'in koltuğa oturtulduğu 13 Haziran'dan iki gün sonra bir basın açıklamasıyla bunun darbe olduğunu ve bu koltuğa oturtma sırasında, zamanın ABD Dışişleri Bakanı Warren Christoper'in, bütün günü, İstanbul'da geçirdiğini belirtiyordu. Bu, pek çok kez basılmıştır; Bildirici'nin yaptığını, Güreli'nin ve Ekşi'nin aptallığıyla anlatamıyorum ve çok ötededir.

Bırakıyorum, soruyorum, IQ ne işe yarar? Cevabı kendim veriyorum, meraklı ailelerin, çocuklarının zeka durumunu öğrenmek için uyguladıkları bir testtir, tıpkı seçimden önce yapılan sondajlar türünde bir testtir. IQ ile seçim sondajları arasındaki ilişki tamdır; seçimler sonuçlanınca artık, sondajlar üzerinde konuşmak sadece ahmakların işi olmaktadır.

Aynı şekilde zekası veya aptallığı belli bir insanın IQ'sundan bahsetmek de akıllı insanların işi olamaz; çünkü, IQ bir testtir ve ancak ispat öncesinde anlamlı olabilmektedir. Çiller örneği, hem İngilizce ve hem de Türkçe cümle kuramayan ve aklı, nerede ise Mesut Yılmaz'a denk bir insanın, IQ'sundan ancak aptallar söz edebilirler; Bildirici bunu yapıyor. Bildirici, aptallığı artık her köyde konuşulan, doktora veya doçentlik tezlerinde ilkel hataları ortaya çıkarılan bu kadının, IQ'sunun yüksek olduğunu yazabiliyor. Az bulunun tahrifat ve az bulunur aptallıktır!

Bu saklamak içindir. Bir: Çiller'in buraya gelişinde, Demirel'in rolü yoktur. Çiller'i durdurabilecek olan tek aday Cindoruk'un adaylığını Demirel önlememiştir. Bu ülkemizdeki ilk Amerikan bursiyeri, "Morrison Süleyman" rolünü oynamamıştır. İki: Amerika'nın rolü yoktur ve artık Washington, Türkiye türü ülkelerde yurttaşlarını ve kesin bağımlılarını, kilit görevlerde görmek istememektedir. Üç: ABD Dışişleri Bakanı da, bir sandık görevlisi türünden, İstanbul'a gelmemiştir. Dört: Çiller, tüsiad'ın danışmanı değildi ve büyük sermaye de istememiştir. Beş: Profesör Reşad Kayalı yalan kelam etmektedir, basının rolü ol-

(*) Enis Berberoğlu, Aynaya Bakın Çiller'i Görün, Hürriyet, 17 Eylül 1998
(**) Faruk Bildirici, Maskeli Leydi, İstanbul, 1998, s.239

mamıştır. Dinç Bilgin'in sermayesi Güneri Civaoğlu ve o zaman, Erol Simavi'nin kulu Ertuğrul Özkök, Madam'ın propagandisti olarak çalışmamışlardır. Altı: Madam o koltuğa IQ'su sayesinde oturmuştur.

Utanılacak bir duruma karşı karşıyayız.

Tek günahkar, IQ'su yüksek Madam'dır.

Utunılacak bir kitapla karşı karşıyayız.

Ey Bab-ı Ali, senin için utanmazlığın sınırı yoktur.

Zavallı Tansu Çiller, taşlanacak günahkar yapılıyor ve pisliklerini badanalıyorlar. Bunların hepsi utanmazdır.

Son nokta şudur: İsmail Cem'in amerikancılığı karşısında, Madam tertemiz kalmaktadır. Bir: Madam, "ben tanımam, beynimin yarısıdır dediler" deyip Volkan Vural'ı, merkeze ve yanına almıştır. Volkan Vural'ı, Birleşmiş Milletler'e atayan İsmail Cem'dir. İki: İstihbaratçı Baki İlkin'i, birikimi imkan vermezken, Washington büyük elçiliğine atayan İsmail Cem'dir. Böylece Amerika'daki iki önemli görev, Amerika'ya verilmiştir. İç: Amerikan diplomatlarıyla, Türk dipolamatlarını bir araya getirerek, diplomatik görevlere gönderen de İsmail Cem'dir. Dört: Tansu Çiller, İsmail Cem'in yanında bir melektir.

Herhalde yedi ekimdi ve mit-polis Trt'sinde, adına "tgrt" de diyorlar, üç kişi konuşuyarlardı. Birisi, Kürt döküntüsü Kamran İnan'dır, ikincisi Çeçen kalıntısı Doğan Güreş'ti ve üçüncüsü yahudi dönmesi İsmail Cem'di ve Suriye'ye ders veriyorlardı ve "aslan Türk" rolündeydiler.

Ben konuşanlar bunlar olmasa ve kompleksiz Türkler olsa, daha insaflı olurlardı, diye düşünüyorum.

İsmail Cem mi? Bab-ı Ali'dendir.

Bab-ı Ali, senin için alçaklığın sınırı yoktur.

Türk dış politikası mı? İsmail Cem'in gecikmiş sünnet düğünüdür ■

Yalçın Küçük'ün, daha önce basına da yansıyan Kıbrıs Harekatı'nı anlatan anıları Yunanca olarak yayınlandı.

Sofia Iordinadus'un Prof. Dr. Yalçın Küçük ile yaptığı görüşmeler sonunda kaleme aldığı "Dalga Dalga" isimli roman, Yunanistan'da büyük ilgi ile karşılandı. Bilindiği gibi Yalçın Küçük, Kıbrıs savaş anılarını ilk kez Elen halklarına açıklama sözünü verdiğini duyurmuş, anılarını içeren bu çalışmayı ilk önce Yunanca yayınlayarak bu sözünü tutmuştur.

Yalçın Küçük'ün bu yıl içinde Kıbrıs ve Yunanistan'da katıldığı etkinlikleri de organize eden Iordinadus, kendi özel yapım şirketiyle televizyonlara programlar hazırlamaktadır.

Edebiyat eleştirmenlerinin olağanüstü bulduğu ve Yunan ve Kıbrıs basınının üzerinde günlerdir haberler yaptığı kitap, aynı yayınevi tarafından İngilizce olarak da yayınlanacak.

"SOL MARKSİZM" ÜSTÜNE

Arslan Başer KAFAOĞLU

Yalçın Küçük'ün "Sol Marksizm" kitabını zevkle okudum. Keşke bu tür kitaplar üzerine yoğunlaşsa. Ben kendisini çok severım Doğrusu seveni az olduğundan bu haber kendisini sevindirir. Neden severim? Çünkü hiçbir zaman, kendisini marksist sayan birçok kişi gibi, "düşünür ve yazarken papağan yöntemi" içinde değildir. Toplumun veya bir grup düşünce sahibinin kalıp halıne getirdiği düşünce ve duyguların hıç tutsağı olmadı. "Ahbap çavuş" sosyalisti olmaya ya da "başıma bir şey gelmesin" diye moda kavramları (burjuva demokrasisi ve insan hakları gıbi) uğruna siyasal değer yargılarının temeli olan ve özgürlükçü sol düşünceyi ve yöntemi ıkinci plana atmayı hiçbir zaman aklına bile getirmedi. Tarihin en haksız yermeleri sosyalızmi ve hele Rus Sosyalizmini yerden yere vurduğu dönemde, bazı ("bazı" dediğime bakmayın, "çoğu" demek istiyorum) eski marksıstlerın dillerine pelesenk ettiği Amerikalı yazarlara metelık bile vermeden yolunu sürdürdü.

Hıçbir zaman, kendı yazdığına pışman olmadı Tuttuğu tarafın yanlışlarına da "hatır için" evet demedi. Kendi kafasına göre doğruyu "ve yalnız doğruyu" söyleyip yazdı. Bence dünyanın sol literatürüne geçecek doğruları yazan iki Türkiyeli'den bırı... Bır parantez açayım, dığerı Hıkmet Kıvılcımlı'dır. Kendisi de her yenı fıkir söyleyen gibi (ve bu arada Yalçın Küçük gibi) sevmeyenı çok, büyük bir adamdı. Ben kendisini toplum içi sevimliliği arttığı ömrünün son yıllarında tanıdım. Tatlı anıları ömrümün en değerli anıları içinde sıcaklığını hala korumakta. Ama doğrusu benim tanıdığım günler, aslında onun ülkemizde, yaşamında görmediği kadar itibar gördüğü ve genç kuşakları yaşamında düşünemediği ölçüde etkilediği yıllardı. Ama yine o yıllarda sevimlileşme uğruna, o büyük yaratıcılığından yitimine uğramıştı Yalçın Küçük'ün bu hatayı işlemeyeceğini umarım.

Evet büyük insan Kıvılcımlı'dan sevgili Yalçın'a dönelim. Ben onu biraz da, benim dilimin ucuna gelipte söyleyip yazamadığım şeyleri yazdığı, bir bakıma bana öncülük ettiği için de çok severim. Biraz abartmalıdır anlatımı. Ekonomik alanda da, bunun dışında da katılmadığım noktalar vardır Abartma konusunda hıç haksız göremem. Adını anımsayamadığım bir tarihçi şöyle diyordu: "Unutmayın ki bılim ve sanat abartmasız olmaz."

Şimdi gelelım kitaba. Bır kez Yalçın çok doğru ama ondan başka kimsenin (veya marksistim diyenlerin ezici çoğunluğunun) söyleyip yazmaya cesaret edemeyeceği bir gerçeği yerine getırmış. Bu da, Marx'ın bir feylezof olarak değerinın abartılışı. Ben felsefe ve yazın ile Yalçın kadar ilgilenmedim ama, Marx felsefesi denilen, Hegel ve Feuerbach'dan bütünüyle bağımsız bir felsefesinin varlığından kuşkuluyum İzleyenleri onun düşüncelerine, bilimsel niteliği üzerinde ayrıca bır, hem kusursuz felsefe gömleği giydırme merakı, onun ekonomi alanında yazdıklarının arka planda kalmasına neden olmuş, onun bilimsel eşsiz değerinde eksik anlaşılma sonucunu vermiştir. Ama "yaranma", belki de insanoğlunun bır tehlıkelı ruhsal eğitimi sonucu Marx büyütülmek istenirken,

Bu sayımızda birinci bölümünü yayınladığımız, Arslan Başer Kafaoğlu'nun çalışmasının devamını bu sonraki sayıda yayınlayacağız.(Hepileri)

onu anlamada çıkmaz yola girilmiş, aksine onun aşağıda özetleyeceğimiz bilimsel dev bırakıtı ihmal edilmiştir. Bu toplumlarda çok rastlanan bir hatadır. Bir insan her alanda büyütülmek istenir. En büyük tarihçi o, en büyük dilci o, en büyük devlet adamı o, en büyük asker o, en iyi giyinen adam o, en çapkın o, en büyük kültür adamı o, en büyük çevreci o, hatta Refah Partisi'nin iddia ettiğine göre en müslüman o, en büyük devrimci o, en laik o, özel sektörü en çok seven adam o, en barışçı o... Kimden söz ettiğim anlaşılmıştır herhalde... İnsanoğlu tek tanrılı dinlere geçeli çok oldu, ama yine de insanlar arasından putlar çıkarılıyor. Doğal ki bu davranış en çok, putlaştırılmak istenen kişinin zararına oluyor. Marx için de öyle oldu.

Bir başka yersiz davranışı 27 Mayıs 1960'da gördük. Bu da tersine aşırı kötüleme. Menderes ve Bayar elbette bazı kusurlara düşmüşlerdi. Ama "27 Mayıs"tan hemen sonra, "Celal Bayar'ın İş Bankası'nda 103 milyar lira parası çıktı", "Demokrat Parti, Kars ve Ardahan'ı Ruslara verecekmiş", "kıyma makineleri" yazıldığı gün, ben, Bayar ve Menderes'in kamu vicdadında aklanacağı öngörüşümü yakınımdakilere söyledim. Gereksiz övgü de, gereksiz yergi de doğru değildir. İstenilenin tersi sonuç verir. Marksistler de aynı hataya düşmüşlerdir. Marx'a olmadık hüner ve erdemler atfedince o güzelim ekonomi teorisi, ki doğru olduğu ve şaşmaz olduğu en iyi bugün anlaşılabilir, güme gitmiştir... Ve insanlığa bu yüzden yazık olmuştur.

Birçok marksist, diyalektiği ve tarihsel maddeciliği onun bulup geliştirdiği bir felsefe sanıp, çabalarını o noktada yoğunlaştırdılar. Bizim zamanımızda lise son sınıfta okutulan felsefe dersinde bile diyalektiğin bir düşünme yöntemi, yani bir mantık disiplini içinde yer alacağı yazılıydı. Aslında kurucusu da Hegel'dir. Onu şu ya da bu şekilde değiştirdi diye Marx'ı Hegel'den büyük bir filazof görmek, Marx'ın anlaşılmasına aydınlık getirici bir övme değildir. Tarihi maddeciliğin kurucusu olma onuru ise Feuerbach'a aittir. Başka bir disiplindeki bir kişinin, kendi güçlü olduğu alan dışında büyük başarı göstermesi mümkündür. Örneğin, general Bonapart da çok tutarlı bir kanuna (Code Civile) imza atmıştır. Ama Fransa'da kimse ona bir büyük hukukçu olarak bakmaz ve bu davranış doğrudur.

Evet, sevgili Yalçın, Marx bir filozofi akımın ne kurucusudur, ne de buna niyetlenmiştir; tarihsel maddeciliği iyi anlamış ve bir ölçüde de uygulamıştır. Aslında onu izleyenlerin sıkça felsefeye kaymaları neden?

Bu konuda, hele son yıllarda marksist yazarlara (veya yazmayanlara) bakınca buradaki gözlemim şudur: Kapitalizmin egemenlerince Marx yazının en önemli yanı kapitalizmin (şimdi geçerli deyimiyle serbest piyasa ekonomisinin) yıkılmaya mahkum olduğu hakkındaki kesin yargısıydı. Bu nedenle de en çok bu yargıyla uğraştı ve kapitalizm "sarsılsa da yıkılmaz" olduğuna herkesi inandırmaya yoğunlaştırdı güç ve mücadelesini... Çok da başarısız kaldığı söylenemez.

Belki de karşı aksiyonun bu etkili çalışması nedeniyle Marx daha çok fialozofik ve politik yönleriyle ama daha küçük oranda ekonomik görüşleriyle inceleme ve dikkati çekme alanları içinde kalmıştır. Bir diğer vesileyle, iki kampın ekonomistleri arasındaki tartışmaların özü ve doğrultularını okuyuculara ve kamuoyuna anlatmaya çalışacağım. Ama burada kısaca şunu belirtmek istiyorum. 1970 yılında Amerikan iktisatçı Paul Sweezy'nin "Theory of Capitalist Growth" adlı yapıtı benim çevirim ile Ağaoğlu

Yayınları'nca yayınlandı. Doğrusu bu ya, bu çevirim de o zamanlar üniversitelerde de en önemli marksist yorumcular arasında, "çok değerli bir yapıt" olarak değerlendirildi. İki yıl önce Bilkent Üniversitesi kütüphanesinden ödünç aldığım İngilizce yeni baskısını (aslında 1946 baskısının virgüllerine kadar tıpkısıydı) çeviri ile birlikte yeniden gözden geçirdim. Hala bu kitabın zamanın akademisyenleri tarafından neden öylesine övgüyle değerlendirildiğini anlamış değilim.

Ben bir ekonomistin sadece üniversitelerde akademik yöntemlerle yetişeceği kanısında değilim. İktisat, teorik bilgilerin somut yaşam içinde değerlendirilmesi yoluyla insanın kafasına girer. İktisat, demek istiyorum ki, teorik bilgilerin uygulandığı yer ve makamlardan somut uygulamalarla test edilerek anlaşılır. Büyük iktisatçılar (A. Smith, Keynes, Galbraith v.b.) böyle yetiştiler. Bu nedene dayanarak, marksist olmayan bir Galbraith'a, marksist olan bir Sweezy'den daha yakınım. Buna karşılık bir Samir Amin hem bir teorisyen ve hem de görmüş geçirmiş insan olarak doğrulara çok yakındır. Gelelim yine P. Sweezy'ye, kitabında çok önemli bir bölümü değerlerin fiyatlara dönüşümü konusuna ayırmıştı. İkinci Kısım'ın VII no'lu bölümü şöyle başlıyor:

"Şimdi marksist ekonomi üzerinde Engels Capital'in III. cildini yayınladığından bu yana marksist ekonomi tartışılırken birçok kez merkezi durum kazanmış bir problemi ayrıntılı olarak irdeleyebiliriz." P. Sweezy, Marx'ın soyut değerden, pratik fiyata geçerken nasıl bir yöntem kullandığını belirtir, bunun anlatılmayışı nedeniyle marksist kuramın savunucularının zor durumda kaldığını anlatır. Sonunda kendisi bir "buluş!" yaparak sinemalarda ki "mutlu son" elde edilir. Herşey iyi de bu tartışmalar yapılırken herkesin ne dediğine değinir de "Capital iki cildini yayınlayan" Engels'in ne dediğine değinmez.

Ben aslında 1962'den sonra ekonomik olayları doğru, yani Marx açısından, görmeye başladım. Bu nedenle bu kitabın çevrildiği yıllarda "değerlerin fiyatlara çevrilmesi" konusunu gerçekte önemli bir konu sayanlara bir itirazım olmadı. Ama sonradan Capital'in III.cildini bir daha ve bir daha okuduktan sonra ortaya atılan bu konunun mızıkçılıktan ileri bir şey sayılmayacağına inandım.

Marksizmin ikinci ismi Engels'tir ve hiçbir alanda ikinci birinciye bu kadar yakın olmamıştır. Sovyet bilginleri ile arkadaşım Muzaffer Erdost'un teoriye Marx değil Marx–Engels teorisi demenin daha doğru olacağı yolundaki doğrulamasına da tam katılırım. Aslında olay sadece bir kadirbilmezlik değildir ve Engels'i gerçek ve eşsiz çapıyla değerlendirmeyiş marksizme çok şey kaybettirmiştir. Bazıları Marx'ın kısa yaşamına bu kadar çalışmayı nasıl sığdırdığına şaşarlar. Oysa bu çalışmalar bir değil iki yaşama sığmıştır. Öldükten sonra da Marx'ın beyni Engels'in kafasında yaşamını tamamlamıştır. Bence Capital'in III. cildi Marx–Engels yazımının en değerli ve marksisit görüşün ekonomik açısını kusursuz clarak betimleyen tacıdır. Talihsizlik, kitabı Engels'in ancak Marx öldükten sonra yayıma yetiştirmesidir.

Capital'in I. cildi ile III. cildinin yayımı arasında tam yirmiyedi yıl geçmiştir. Daha önce diğer yapıtları ve özellikle 1848 yılı Komünist Partisi Manifestosu'nu yayınlayan ikili dünyada, en sıcak bilimsel ekonomik tartışmanın merkezi haline gelmişlerdi. O zamanlar dünya bugünkü "beyinsiz!" dünya değildi. Fikirler kabul etmeyenlerce kıyasıya eleştirilir, taraftarlarınca aynı şekilde savunulurdu. Taraftarlar ve karşıtlar, Capital I yayınlanınca, hemen oluşuverdi. Engels, "Birinci cildi yanlış anlamak için, doğru anlamak için gerekli olandan daha büyük çaba harcayanlardan" yakınır. Engels'in açıklamalarından anlıyoruz ki üçüncü cildin yazılmasına, ikinci cilt ile birlikte 1865 yılında başlamıştır. 1894'de yayınlanınca Marx'ı tutanlar ilgilerini teori alanından günlük emekçi çatışmalarına ayırmışlardı. Aradan 1870 kırımı ve Chicago'da ki 1 Mayıs olaylarının yer aldığı çetin kıyım ve savaşım olayları geçmişti. Bir yandan Marx'ın ölmüş olması, bilimsel olarak ne kadar yeterli olsa da, Engels kavgacı ve mücadeleci olarak Marx kadar enerjik olamayınca, Capital III, aslında taşıdığı büyük önemle orantılı ilgiyi göremedi. Oysa kapitalizmin kısa ya da uzun bir zaman sonunda gidici olduğunun açıklamasıyla birlikte, marksist ekonominin temelini açıklayan yazım Capital'in III. cildidir.

Kapitalizmin çöküşünü alınyazısı haline getiren

onun temel nitelikleridir. Bu niteliklerin önemlileri iki noktada toplanır. Bunlardan birisi kapitalin illa da büyüme zorunluluğunda bulunmasıdır. Kapitalin büyümediği, artmadığı bir üretim, biçim olarak kapitalist üretim değildir. Buna Capital'ın I. cildinde değinilmiştir. Kapital nicelik olarak büyürken, nitelik açıdan da önemli değişikliğe uğrar. Bunlar arasında en sonuç belirleyicisi kapitalın organik birleşimindeki değişikliktir. Kapitalın organik bileşimi üretimde yer alan üretim araçları ile bu sabit değerlerin üretime koşulmaları için varlığı zorunlu mütedavil sermayenin toplam değerleri arasındaki oranı demektir. Marx bu orana ve birleşime çok önem verir. Üretimin kârlılığında üretim dalları arasındaki farklar, kârın çeşitli üretici güçler arasında dağılımı ve kârın büyüklüğü ile bu birleşimin birebir ilişkisi vardır. Marx III. ciltte bunları her konuda sırası geldikçe anlatır.

Kapitalin organik birleşiminde sabit kapitalin oranı her üretim alanında yükselir. Bunun sonucu olarak da dolaşan (değişen) kapitalin toplam kapital içindeki oranı düşer. Kapitalist üretimin mezarını kazan bu özelliktir. Kapitalist düzende üretilmiş mallar hızla artabilir. Buna karşılık bu üretimin realize edilmesi olanağı gitgide azalmaktadır. Marx analizinin daha geniş biçimde anlatılmasından önce bu saptamanın doğruluğunun ne kadar açık seçik ve meydanda olduğuna parmak basmak durumundayım. Doğrusu bu açıklamayı iki yıl önce yapsam bugünkü kadar kolay anlaşılabilir olmazdım.

Marx'ın bu eşsiz anlatımına uygun olarak, dünya korkunç bir "çalışamaz üretim kapasiteleri" içindedir. Örneğin, bugün dünyada değer olarak en büyük satış cirosu, binek otolarındadır. Ancak bu alanda satılabilir düzeyin üzerinde altı kat daha üretim kapasitesi vardır. Buna karşın marksist tahlilin doğrulanmadığını söylemek, kapitalist düzeni başarılı saymak, herhalde güneşi çamurla sıvamaktan daha zordur. Eğer serbest piyasa ekonomisi daha yıkılmamışsa ve bütün gücü ile insanlığın ensesinde boza pişiriyorsa, bunda en büyük suç payı kendilerine marksist ekonomist diyenlerdedir. Ben bunu yıllardır yazmak istedim ama bu gözlemimde o kadar yalnız idim ki sadece radyoda anlattım. Kapitalizme, hele bu mekanizmanın süregenliğine "kendini marksist sayanlar ve onlara inanlar o kadar inanmışlar ki", kapitalist ekonominin yerlerde süründüğü şu günlerde bile bunu anlatmanın güçlüğü içindeyim.

Evet ne yazık ki olan biten böyledir. Birçok marksist denilen, solcu denilen ekonomi profesörü bu geçirilen bunalımın geçici olduğuna inanmaya devam ediyor. İsterseniz birkaç örnek verelim. Bir açık oturumda Ödp'nin yöneticilerinden bir iktisat öğretim üyesi bir soruyu yanıtlarken, anlam olarak şöyle dedi: "Çok büyütmeye de gerek yok. Güney Kore birkaç haftada eskisi gibi yeniden gelişmeyi sürdürür." Aradan altı hafta geçti, düzelme değil daha kötüye gitme var. Doğal ki marksist geçinenler bile böyle düşününce, kapitalizm de eşsiz yalan makineleriyle bunu büyütüyor. Örneğin 5 Eylül'de yayına giren ünlü The Economist dergisinin 18. sayfasında "Kapitalist Doktor" yani Para Fonu ya da (Türkçesinden daha ün bulmuş adıyla IMF) reçeteleri uygulandığı Güney Kore ve Thailand'da durumun düzeldiği yalanını kıvırmaktadır. Evet, düpedüz yalan. Elimde kanıtım var: 7 Eylül günlü 'International Herald Tribune. Bu ünlü gazeteye Seul'den bildirilip gazetede yayınlanan haberde, hiçbir şeyin düzelmediği çok acı, ama net durumda, aydınlatılıyor.

Belki biliyorsunuz, Güney Kore dramı geçen yıl ekim ayında başlamıştı. Yani bunalımın onikinci ayında bazı tatlı su marksistlerinin de düşüncelerinden geçirdiği gibi, durum düzelmiyor. Bu nereye kadar sürer diye sorulursa, marksist profesör ve akıl hocalarına rağmen bu can çekişme kapitalizm bitene kadar sürebilir. İşin tuhafı şudur ki, bugün IMF reçeteleriyle tezgahlanıp süregiden Rusya'daki olumsuzlukları bile komünist düzene fatura ederken, kapitalist reçetelerle ve daha birbuçuk yıl öncesine kadar, kapitalist basının, medyanın övgüleriyle ve bu övgülerin Newsweek ve Time dergilerinde ki mürekkebi kurumadan başlayan tepetaklak gidişin faturasını bile kapitalizm yerine başka yerlerde kesme çabaları var. En iyi örnekler doğal ki batıdan. Endonezya ülkesinde çekilenlerin sorumlusu "haşa ve haşa" aşırı serbest piyasa ekonomisi değil, rüşvetçiliktir ■

KARL MARX-FRIEDRICH ENGELS VE

SANAYİ DEVRİMİNDE İŞÇİ HAREKETİ

Georg FÜLBERTH
Çeviren: Şevki YURDAKULER

Marx'ın "Siyasal İktisadın Eleştirisi", kapitalist gelişmenin dört darboğazına dikkat çeker Marx, bu darboğazları, sınai üretim araçları üzerindeki özel mülkiyete dayanan toplumun kaçınılmaz sonluluğuna kesin bir kanıt olarak kullanmaz.

Ilk sorun dönemsel krizlerdir Bunlar, Marx'ın argümantasyonunda, tümüyle sisteme istikrar getiren bir işlev de üstlenebilir: "Tasfiye krizleri". Bu krizler gereksiz sermayeyi imha eder ve daha sonra tekrar hızlandırılmış ve daha istikrarlı bir gelişimi mümkün kılar.

Marx'ın ikinci olarak öne çıkardığı, "kapitalist birikimin genel yasası"dır. Burada söylenen, artan bir emek verimliliğinde, istihdam edilenlerin sayısının azalacağı ve işsizliğin sürekli olarak büyüyeceğidir. Ama bunun da kapitalizmi yıkması gereken değil, onu destekleyebilecek bir işlevi vardır: İşini kaybetme tehdidi, ücret emeğine bağımlı olanlar üzerinde terbiye edici bir etkide bulunabilir

Üçüncü darboğazı, kâr oranının eğilim olarak düşüşü oluşturur Marx'a göre, kapitalistler, emek gücünden tasarruf amacıyla artan biçimde sermaye, yani hammade ve makine için yapılan harcamaları, hazır bulundurmak zorundadır Böylelikle sermayenin organik bileşimi de artar Marx'ın bundan anladığı, bir yandaki yatırım ve hammadde için harcamalarla, öbür yandaki ücret maliyetlerinin birbirine oranıdır. Ancak maddi sermaye için yapılan harcamalar, ücretlerden yapılan tasarruflardan daha hızlı büyür. Bu, şudur: Kâr artışı yavaşlar ve kârın malların değerindeki payı azalır Gerçi Marx bu gelişimin karşısındaki eğilimlerden de söz eder, ama, yine de uzun vadede kâr oranının düşüş eğiliminin süreceği görüşünde kalır

Bu yasayı da kapitalizmin sonluluğu için bir kanıt olarak görmemiştir.

Bu son, Marx için, daha çok dördüncü bir unsurdan doğar: Kapitalist gelişmenin üzerine bindirdiği acılara karşı ayaklanan proletaryanın ihtilalci işlevi. İşçi sınıfı, Marx'ın gözünde, bir tarih felsefesi ve aynı zamanda pratik anlam içinde, dünya tarihinin öznesidir; bundan dolayı da hegelci felsefedeki dünyevi ruhun yerini almaktadır Burada açıkça, Marxgil teorinin merkezi bir yanlış kabulüyle karşı karşıyayız. Bu kabulü tasfiye edersek, tarihi maddecilik, geriye sonuçta bir sistem teorisi olarak kalır Bir toplumdan diğer bir topluma geçiş, Marx tarafından şöyle formüle edilmektedir:

PROF. DR. GEORG FÜLBERTH

Halen Marburg Üniversitesi'nde siyasit bilimi dersleri veren Prof. Fülberth 1939 doğumludur. Reel sosyalizmi destekleyen bir çizgiden geliyor ve radikal solu dışlamayan, ona yakın durmayı siyaset sayan görüşleriyle tanınıyor. 1989 kapitalist restorasyonu öncesinde de Garbaçov ile birlikte gelişen "resmi Sovyet çizgisiyle" arasına dikkatli mesafe koymuştu. "Teslim olmayan ve pişmanlığı reddeden" Alman solunun aylık yayın organı Konkret'teki düzenli çözümlemeleri tartışmalara yol açmaktadır. Alman işçi sınıfı tarihi ve Alman sosyal demokrasisi, Alman komünist hareketi, Federal Almanya tarihi gibi konularda uzmandır ve makaleleri yanında son yıllarda üstüste yayınladığı kitapları da sosyalist çevrelerin ilgisiyle karşılanmıştır.

Bu yazı, Sanayi Devrimi'nden başlayarak 1991 yılına kadarki uluslararası devrimci hareketin ve sosyalist denemenin sorun ve sonuçlarını işlediği "Büyük Deneme, Komünist Hareket ve Sosyalist Devletler Tarihi" başlıklı kitabının giriş bölümünü oluşturuyor.

"Bir toplum biçimi yeterince olgunlaşmadan ve tüm üretici güçler gelişmeden yıkılmaz ve daha gelişkin yeni üretim ilişkileri, bunların maddi varoluş koşulları da eski toplumun bağrında gelişmeksizin, öne çıkmaz. Bu yüzden insanlık daima çözebileceği sorunları öne çıkarır, zira daha yakından izlendiğinde, hep maddi koşullar bunların çözümü için hazır olduğunda veya en azından varolma sürecinde iken sorunun meydana geldiği görülecektir."(1)

Marx'ın burada gözönünde tuttuğu model, Büyük Britanya'nın gelişimidir. Orada daha 17. yüzyılda tarım temelinde tümüyle gelişmiş bir kapitalizm vardı. Flandren bezi üretimi için yünü bu kapitalizm veriyordu. Sınıf yapısı ise üçlüydü: Toprak sahipleri, lordlar, toprak rantı kazanıyor, kiracılar, the middle class, kâr ediyor ve tarım işçileri de ücret alıyordu. Soylular, 1640 ve 1688'deki iki ihtilalle iktidardan uzaklaştırılana dek siyasi olarak da egemen sınıf kaldılar. Sonra burjuvazi devlet iktidarını üstlendi, ardından da ilk kez 18. yüzyılın ikinci yarısında Sanayi Devrimi öne çıktı–tarımsal kapitalizmden sanayi devrimi doğdu...

Marx, görünen o ki, kapitalizm sonrası toplumun da benzer biçimde oluşacağından emindi: Yani kapitalist üretim biçimi içinden çıkarak... İlk unsurlarını 1847 İngiliz 10 Çalışma Saati Anlaşması (Bill) ve kooperatiflerde bulduğunu düşünüyordu: Bunlardan ilkinde işçi sınıfı lehine kapitalist ekonomiye siyasi müdahale ilkesi kabul ediliyordu ve kooperatiflerde de kârsız öz örgütlenme temel ilkesi gerçekleşiyordu. Ancak Marx, bir konuda, yani kapitalizm içinde kaçınılmaz biçimde kapitalist olmayan bir toplumsallaştırmanın kendi yaşadığı dönemde hangi olgunluk düzeyine ulaştığı konusunda, hiç net değildi. (Kapitalist olmayan toplumsallaştırmadan, burada ve ileride, kollektif, sırf rekabete yönelmeyen bir davranışı belirleyen, bireyüstü yapıların oluşumu anlatılmaktadır.) Bilimadamı olarak, bu noktada daha çekinceli, politik müdahalede bulunan biri olarak ise daha iyimserdir.

Yeni toplumun eski toplumdan çıkarak oluşması, Marx için önemli bir iktisadi olguydu, ancak bu oluşum özgün bir politik eylem ile tamamlanıyordu: İhtilal. İhtilal, Marx'a göre, hemen hemen asla barışçı bir geçiş olarak düşünülemezdi. Bu sonuca, o ana kadar egemen sınıfların iktidarı yitirmelerine şiddet kullanarak direneceği ve bunun için de ellerinde bir aygıt bulunduğu tesbitinden hareketle ulaşıyordu: Devlet. Devlet tahliline Marx büyük ilgi gösterdi. Devletin bir şiddet aygıtı, mutlakiyetten bu yana herşeyden önce bir icra kuvveti, iktisaden belirleyici sınıfın –halen burjuvazi– sömürülen sınıflar üzerindeki (burada: proletarya) egemenliğini garantileyen bir yönetim olduğu sonucuna vardı. Siyasi iradenin meydana geldiği kurallar aynı şekilde bu amacın bünyesinde ve altında tasnif edilmiştir. Parlamentarizmde, bu, diğerleri yanında, ifadesini temsil sistemi içinde ve ayrıca kuvvetler ayrılığı ilkesinde bulur; bu ilke görünüşte bağımsız, gerçekte ise burjuva adaletinin muhtemelen demokratik olarak alınmış kararları kaldırmasına izin verir. Egemenlik, Marx için devletle, devlet de diktatörlükle aynı şeydi. Diktatörlük, Marx'ta, istisnai bir durumdaki yönetimin bağımsız faaliyette bulunduğu bir rejimle sınırlı değildi. Kuşkusuz burada, oldukça geniş kavranmış bir diktatörlük kavramı sözkonusudur.

Marx, kapitalizm sonrası toplumun somut biçimi üzerine somut veriler bırakmadı. İhmalden olmuş değildir, bu, onun, özünde kapitalist üretim tarzını eleştirisinden kaynaklanan bilimsel sorununun tanımlanmasıyla uyum içindedir. Yeni bir toplum, zaten, gösterildiği gibi, önce eskinin içinde oluşacaktı ve bu yüzden de burjuva düzeninin irdelenmesi en önemli görevdi. Böylelikle, Marx, hazır bulduğu komünist hareketteki yönelimlere ve sosyalizm biçimlerine bilerek karşı çıkmıştır. Bunlardan bazıları ütopik komünizm (öncelikle Büyük Britanya'da; bu yönelimin Alman temsilcilerinden biri de terzi Wilhelm Weitling'di) ve Fransız erken sosyalistleriydi. Marx, bunların hepsini, yeni bir toplum fikrini bitirmiş bir model olarak kafalarında geliştirmek ve bunu realitenin karşısına çıkarıvermekle suçluyordu. Marx'a göre, asıl önemli olan, kapitalist gerçekliğin kendi kendini ortadan kaldırmasını incelemek ve bundan pratik sonuçlar çıkarmaktı.

Ütopik komünistler, teorik olarak kurdukları yeni toplumu tasarlamakla yetinmediler, ayrıca bunu gerçekleştirmeye de çalıştılar: Özel kazancın kaldırıldığı kooperatiflerinde. Üreticiler, orada, ürettikleri mal stoklarından, daha önce kendilerine düşen ve verdikleri emek payı kadar mal çekebilmekteydiler. Emek belgesi, bu payla ilgili bir tür bono idi.

Görece geç bir yazısında, Marx, 1875'te, provo-

katif ve daha ayrıntılı bir şekilde geleceğin toplumu hakkındaki düşüncelerini açıkladı. Bu, aynı yıl toplanan Almanya Sosyalist İşçi Partisi'nin Gotha Programı'nın eleştirisinde yapıldı.(2) Programda, kırpılmamış emek getirisinin tüm toplum üyeleri arasında bölüştürülmesi isteniyordu. Marx bunu olanaksız saydı, zira o zaman mutlaka bir ihtiyat akçesi oluşturulması gerekiyordu. Bu çerçevede, kooperatif temelinde yükselen bir toplumun ilk aşamasında bölüşüm ilkeleri üzerine konuşmak durumunda kaldı. Burada emek belgesi ilkesi konusunda mutabakat kendini gösterdi: Toplumun her üyesi verdiği belli bir emek parçası üzerine bir bono elde ediyor ve bunların ölçüsüne göre toplumsal stoktan mal çekebiliyordu. Bu malların üretimi ise toplumsal açıdan zorunlu bir ortalama emek süresi miktarı gerektirmekteydi. Şu: "Herkes yetenekleri kadar, herkese ürettiği kadar." Komünist toplumun daha ilerideki aşamasında ancak, bölüşümde üretim ilkesinin yerini ihtiyaç ilkesi alacaktı: "Herkes yetenekleri kadar, herkes ihtiyaçları kadar."

Ama ilk devre için, Marx, emek miktarına göre bölüşüm temel ilkesini kabul ediyordu. Owens'ın pratik çabaları başarısız kalmıştı ve buna sadece kişisel tesadüfler ya da Sanayi Devrimi'nin dinamiği değil, çok önemli teorik bir neden yol açmıştı: Verilmiş emekle ilgili başka bir biçimdeki hangi emeğin, örneğin tüketim mallarının elde edilebileceğini gösteren belgeyi hazırlayan, tek tek mallara içerilmiş toplumsal olarak gerekli ortalama emek zamanı tutarını da kesin biçimde ölçebilmelidir. Ne ütopik sosyalistler, ne de Marx, piyasayı, değer ölçme ve bölüşüm mercii olarak kabul ettiler. Tam tersine: Piyasanın kaldırılmasını kaçınılmaz gördüler, zira piyasa, onlara göre, bireyselleştirerek reel toplumsal üretimden soyutluyordu. Piyasada emek değerlerinin ortaya konamayacağı olgusundan, zorunlu olarak bunun bir başka tarzda mümkün olduğu sonucu çıkmaz. Ancak bu, üçüncü reel sosyalizmin de bir sorunuydu.(1917-1991) Reel sosyalizm, gerçek bir değerölçer bilmiyordu ve iktisadi planlarında iradi istisnalara dayanmak zorunda kaldı, bunlar da bilindiği gibi, garip oransızlıklara ve en sonunda da kesin olarak sistemin başarısızlığına yol açtı. Yani bunun nedeni, Marx'ın kendi teorisinin merkezinde bulunmaktadır. Marx'ın Gotha Programı'nın eleştirisinde, diğer zamanlarda çok sert payladığı ütopik komünistlerin bölüşüm ilkesini koruması, kesinlikle bir zamane rengi veya politik bir yazısında, mesela Siyasal İktisadın Eleştirisi üzerine metinlerinde vermediği bir taviz değildir. Tam tersine: Burada, Marxgil ana yapıtta, yani Kapital'deki bir teorik açığın etkisi vardır. Aynı şekilde, burjuva siyasal iktisadının klasikleri gibi Marx'da bir emek değer teorisyenidir. Bir malın değeri, Marx'a göre, üretim içinde oluşur ve fiyat olarak piyasada görünür. Marx, değer ve fiyatın özdeşliğini Kapital'in ilk cildinde önce aksiyom olarak irdeler ve üçüncü ciltte de kanıtlamaya çalışır. Bunu başarabilmiş değildir. Orada kurduğu üretim fiyatı, fiyat ve değer unsurlarını içerir ve bu iki kategorinin biri tarafından kesin bir biçimde belirlenemez. Ancak bu açmaz, Marx'ın önünde hazır bulduğu burjuva iktisadında da mevcuttur. Burjuva iktisadı, sorunun üstesinden bir paradigma değişimi ile geldi: Marjinal fayda öğretisinde emek değerinden vazgeçti. Tarihi maddecilik ise bunu korudu, ancak bir türlü hesaplayamadı. Daha önce değinildiği gibi, o yüzden de reel sosyalizm iradi büyüklüklerle iş gördü.

Marx, "Gotha Programı'nın Eleştirisi"nde gelecek toplumun siyasi biçimi üzerine de görüş belirtmişti Sonuçta, devletsiz bir duruma ulaşmak için çaba gösteriliyordu. Ancak bu devletsizlik durumu öncesinde, bir proletarya devleti, görevini ifa ettikten sonra gereksizleşecek ve sönümlenecekti. Egemen sınıf da işçi sınıfı olacaktı. Daha önce de gördüğümüz gibi, Marx, siyasi egemenlik kavramını diktatörlük kavramıyla eşanlamlı olarak kullanmaktadır. Bu yüzden de, ona göre, işçi sınıfının egemenliği aynı zamanda bir diktatörlüktür. Proletaryanın diktatörlüğü, Marx için, tıpkı burjuvazinin egemenliği nasıl demokratik parlamenter biçimler aldığı yerlerde de diktatörlük ise, öyle bir diktatörlüktür. Marx'ın bu açıklamalarından, geçiş döneminde salt anti-demokratik bir istisnai rejimin kaçınılmazlığı türetilemez. Friedrich Engels, hatta Paris Komünü'nü açıkça bir diktatörlük olarak göstermişti. Ama o arada genel seçim hakkı seçilenlerin seçmenler karşısında hesap verme yükümlülüğü (yani zorunlu vekalet) vardı; ancak tabii kuvvetler ayrımının kaldırılması da sözkonusuydu. Bu önlemi Marx tamamen demokratik görüyordu. Paris Komünü, Marx ve Engels'in kanaatine

göre, sönümlenen bir devletti, bu yüzden de artık gerçek bir devlet değildi. Bunun gerekçesini yürütmenin büyük ölçüde parçalanmasından hareketle vurguluyorlardı.

Marx ve Engels'in proletarya diktatörlüğü anlayışı, radikal demokratiktir. Kullandıkları "diktatörlük" kavramı ise bu konuda tümüyle oyalayıcı, aldatıcıdır. Bu kavram Marx ve Engels tarafından bulunmadı, Fransız İhtilali geleneğinden alındı. Öncüler de Gracchus Babeuf ve Agauste Blanqui idi. Kavram, Babeuf ve Blanqui de, henüz devrimci bir azınlığın halkın çoğunluğu üzerindeki terörist araçlarla egemenliği düşüncesiyle uyuşabilir durumadadır.

Marx, 19. yüzyılın '50'li yılları başında ve "Fransa'da Sınıf Mücadeleleri" yazısında açıkça Blanqui'nın diktatörlük kavramını benimsemişti. Friedrich Engels, 1895'te bu metnini yeni baskısına bir giriş yayınladığında, bu düşünceden de geri çekildi. Modern devrimler, diye yazıyordu, halk çoğunluğunun hareketleridir. Bu olgu ile bir azınlığın diktatörlüğü artık pek uzlaşabilir değildir. 1883'te ölen Marx'ın Komün'den bu fikirde olduğundan hareket edilebilir. Bu varsayım altında, şu söylenebilr:

Tarihı maddecılığın iki kurucusu, proletarya dıktatörlüğü kavramını adeta demokratikleştirdiler. Değer fıyat dönüşümü sorununun çözümündeki eksiklikten reel sosyalizmin fiili başarısızlığına çıkan bır yol gerçekten de vardır. Ancak buna karşılık, Marx ve Engels'in proletarya diktatörlüğü düşünceleriyle stalinizm arasında bir irtibat yoktur.

Marx ve Engels, sadece teorisyen değil, faal politikacıydılarda. Ancak faalıyetlerı güncel politik duruma göre çeşitlılik gösteriyordu: Salt teorik çalışma dönemini güçlü bir örgütsel angajman izledi, bu angajmanın da yerini daha sonra yine öğretim faaliyeti aldı. 1847'de bilhassa Engels, ütopik komünist "Adiller Birliği"nin (bu örgütte özellikle İsviçre, Fransa ve Büyük Britanya'daki Alman zanaatkarları toplanmıştı) "Komünistler Birliği"ne dönüşmesine katılmıştı. Bu birliğin programı, 1848'de Marx'la beraber kaleme aldığı "Komünist Parti Bildirgesi" (Komünist Manifesto) oldu. Örgütün, devrim yıllarının ötesinde bir etkisi olmadı ve Almanya'da '50' yıllarda Alman Birliği makamlarınca komünist ve sosyalist gruplara yönelik baskının ve birliklerın bölgeler aşırı biraraya gelmesini yasaklayan "İrtibat Yasağı" altında kaldı.

Ferdinand Lassalle tarafından 1863'teki "Genel Alman İşçileri Birliği"ne ise Marx ve Engels çekinceli kaldılar: Herşeyden önce de tek bir kişiye yönelmiş merkezi örgüt yüzünden ve Lassalle'ın "Devlet Kredisiyle Prodüktif Dernek"in kuruluşundaki Prusya devletine olumlu bir rol biçen ve onu da içeren çabası nedeniyle. Ancak 1864'te yaratılan "Uluslararası İşçiler Birliği"nde (Birinci Enternasyonal) tarihi maddeciliğin her iki teorisyenının de düşünsel açıdan yolaçıcı bir anlamı vardı. Burada, zayıf bir örgütsel temelde de olsa, o zamanki işçi hareketinin bütünü temsil edilmekteydi.

Büyük Britanya'nın toplumsal reform ve seçim reformu için büyük hareketi, chartizm, gerçi '40'lı yıllarda biterken –on saatlik iş gününün mücedele ile elde edilmesinden sonra– sönmüştü, ama bu ülkedeki birçok büyük sendika "Enternasyonal"de yer alıyordu. Burada, toplumsal dönüşümün aracı olarak öncelikle siyasal devrim propagandası yapan Fransız ihtilalci Auguste Blanqui'nin yandaşları ile birlikte, devleti yadsıyıcı kooperatif fikri üzerinden anarşizm ile bir bağlantı kuran Pierre-Joseph Prouton taraftarları da bulunuyordu. Prouton, sonuçta, özellikle Latin ülkelerinde yandaş bulan Rus göçmeni Bakunin'in faaliyetleriyle Enternasyonal'i havaya uçuran bir unsur olarak ortaya çıktı. '70'li yılların başında, Bakunin fiilen Uluslararası İşçı Derneği'ndeki çoğunluğu ele geçırmişti. Derneğin yönetim organı, Genel Kurul, ki yapısı hala eskı ve bu arada aşınmış güçler dengesini yansıtıyordu, örgütün Bakunin tarafından ele geçirilmesine, 1872'de yönetim merkezini New York'a taşıdığı zaman uzak durdu. Bu, 1876'da biçimsel olarak da tasfiye edilen Enternasyonal'in fiili sonu oldu ■

NOTLAR

1- Karl Marx, "Zur Kritik der Politischen Okonomie", Werke (MEW) içinde, Hrsg. vom Institut für Marxismus–Leninismus beim ZK der SED, Band 13, Berlin 1969, s. 3-160. Burada s. 9

2- Karl Marx, "Kritik des Gothaer Programms", MEW 19, s. 11-32

YENİ

İlker MAGA

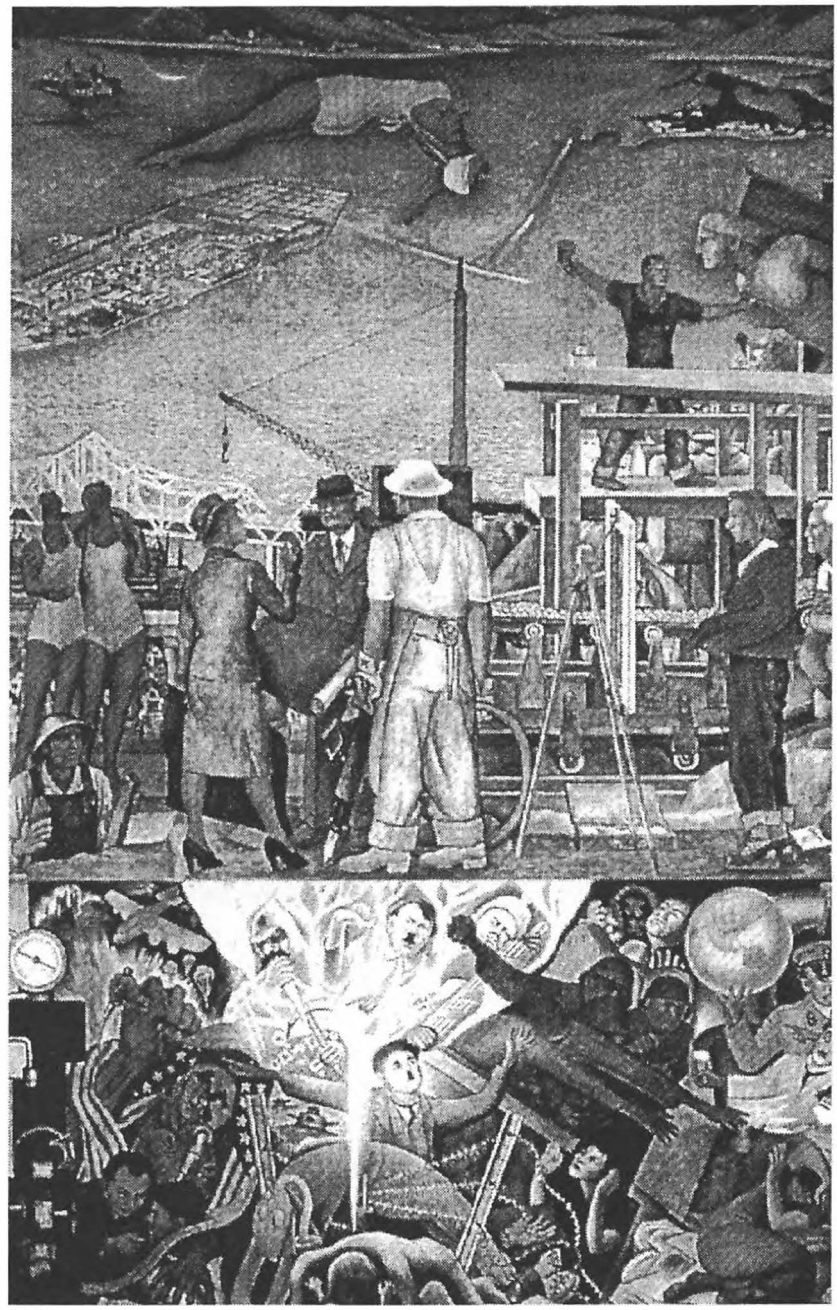

Kelimeler arasında en kısa ömürlü olanı, yeni'dir. Yeni, kullanıma sunulduğu ya da kelime olarak sarfedildiği andan itibaren eskidir.

"Eskiler"in (Arapçası) cedit ya da (Farsçası) nevin dediği yeni, son derece ideolojik olduğu için kelime sınırlarını aşmış, kavram halini alabilmiştir. Tüm bunlara bağlı olarak asla "masum" değildir. Zaten biz burada masum olmayan, yani kavram olan yeni'yi muhatap alacağız.

Yeni'nin sınıflı toplumlardaki mahiyetiyle sınıfsız toplumdaki anlamı birbirlerinden çok farklıdır, amaç itibariyle ise, taban tabana zıt oldukları söylenebilir. Genel manada yeni, bir heykel halini alabilmesi için çok emek ve zaman gerektiren bir kütüğe, bir kayaya ya da çamur yığınına benzer; tahallül edilmeye şiddetle ihtiyaç duyar.

Sınıflı toplumlar ile sınıfsız toplumlardaki mahiyetinin taban taban zıt olmasının nedeni, masum olmayan bu kelimenin gerekli/geliştirici olup olmadığı konusunda bir ayrıma tabı tutulması ihtiyacından kaynaklanır:

I

Kapitalizm, yeni'ye mahkumdur. Bu yeni, yontulmamıştır: Zararlı-yararlı, gerekli-gereksiz, tehlikeli-tehlikesiz, geliştirici-yozlaştırıcı-geriletici vs., içinde bir toplam olarak barındırır. Buradaki yeni'nin amaç mı, sonuç mu olduğu konusunda yapılacak fikir yürütmeler yeterince açıklayıcı olamayacaktır; kimi zaman amaç ve sonuç bırarada, kimi zaman amaç ya da sonuç olarak tekbaşlarına karşımıza çıkacaktır.

Sınıflı toplumlarda yeni, insan için değil, pazara yöneliktir. Kuşkusuz ki pazar/piyasa da "insan içindir", ama sap ile samanı karıştırmamak lazımdır: Pazardaki mal, insana yönelik gibi görünse de "insanca" olduğu son derece kuşkuludur, buradaki malın üretim nedeni insanın gelişimi amacını taşımaz; gaye, rekabet etmek ve pazardaki yerini korumak ya da bir adım daha ileri gidip, pazar payını büyütmektedir. Pazar ile yeni, kopmaz bir ikili olarak gayri insanidir.

Pazar hükmünün korunduğu toplumlarda yeni, rekabet amacını taşır; pazarın yasaları yeni'ye bağlı işler. John Berger'in "kapitalizmin dini" dediği reklam, varlığını yeniye, dolayısıyla yalana dayandırır; böylelikle gerekli ile gereksizin toz duman olduğu bir yalan fırtınası halini alır. Pazarda yeni bir malın her zaman daha şanslı olduğu kabul edilir.

İnsana aykırı toplum düzeninde yeni, bugün'dür, yaşanılan an içindir Bununla yetinmez, yeni, zaten belleğini iyice kaybetmekte olan ve adına insan denilen yaratığın hafızasındaki tüm kırıntıları daha etkili kılar. Dün ile yarın arasında kesin sınırlar demek olan yeni, tarihi anlamsız kılar: Dün eskidir; yarın ise bir başka "yeni"... Yeni sistemleştirilmez, formüle edilemez; bunun nedeni basittir: Yeni'nin sistemleşmeye ömrü yetmez. Zaten yeni'nin amacı da sistemleşmek asla değil, tam zıddıdır...

Sınıflı toplumlarda yeni, öne sürülenlerin tersine, genel bir eğilim olarak insana muhaliftir.

Yeni, yararlı-yararsız ayrımının iyice karıştığı bir çıkış olduğu, ancak kendini hep yararlı, gerekli lanse ettiği için, yalandır. Yeni bir malın piyasaya sürüldüğü, henüz tüketiciye bile ulaşmadığı bir aşamada bir başka yeni'nin hazırlıklarına başlamıştır. Buradaki yeni'nin yeniliği bile kuşkuludur, üretici ile tüketici açısından mahiyetleri farklıdır, her iki kesimin birleştiği bir gerçek yeni yoktur. Bu zorlama süreç, yalanı ister istemez içinde barındırır. Bir malın üretim amacında saklı bu yalan, bir başka yalana ihtiyaç duyan reklamla birleştiğinde katmerleşir Güneşin çok az olduğu ülkelerde bile reklam filmlerinin hep güneşli günler yansıtması asla tesadüf değildir. Bir yalan olan yeni, bir başka yalanlaştırma mekanizması içinde bir yalan balonuna dönüşür.

Eşitsizlikler üzerine kurulu toplum düzeninde yeni, modadır, moda da yeni...

Yeni, isteyen bunu moda diye okuyabilir, gençlik içindir Belki her yeni, bir moda akımına denk gelmez. Mesela teknolojik her "yeni"lik aynı zamanda moda olmayabilir. Fakat, eğilim olarak yeni'nın hedefi gençliktir Yani yeni, bir ömrün, biyolojik olarak en "genç" yıllarıyla alakalıdır Yeni olarak da tercüme edilmesi gereken reklamların hem özneleri hem de hedef kitlesi gençliktir. "Ömür yolunun yarısını geçenler" yeni'nin hedefi olmaktan yavaş yavaş uzaklaşmaya başlarlar.

"Kuşak çatışması" uydurması ise aslında "bir yeni sorunu"ndan başka birşey değildir Sivrileştirerek düzeltelim: Kuşak çatışması yoktur Başka bir toplum talebiyle "korumacı" zihniyet arasındaki arasındaki "sorunun" adı, nesil değil, sınıf çatışmasıdır; sap ile samanı burada da iyi ayırmak lazımdır. Bunun dışında kalan "sorunlar" büyük bir yanlışlıkla ya da büyük bir art niyetle "kuşak çatışması" olarak isimlendirilir. Oysa buradaki "karmaşa" teorik olarak "basit bir yeni sorunu"dur: Ergenlik çağını süren çocuklara sahip ebeveyn, yaş itibariyle "yeni"nin hedefi olmaktan çıkar Maddi bir meseleye (de) karşılık gelen yeni'yi izlemekte zaten zorlanan "biyolojik olarak genç" ile yeni'nin hedefi olmaktan çıkan ebeveynler arasında bir "çatışma" yaşanması değil, yaşanmaması tuhaftır. Şike bir "tesadüm" halinde görünen her iki taraf da egemen sistemin esiri zavallı yaratıklardır. Aynı çatışmanın kökenleri, kapitalist "gelişmenin" ilk ve en büyük yayılmacı aşaması olan emperyalizmin oluşum sürecine dayanır. Emperyalizme bağlı olarak tüketim için birer mecburiyet haline gelen moda ve reklamın ortaya çıkışından bu yana, orta ve ileri yaş ile "gençler" arasında "yeni" çatışması hep varoldu: Gençlik yıllarında anne-babasıyla "kuşak çatışması" yaşadığını iddia eden genç, ileride bir yaşlı olarak aynı şikayetleri tekrarlamaya adaydır; ya da oğlu/kızı ile kuşak çatışması yaşadığından şikayetçi bir baba, vaktiyle babasıyla benzer "sorunları" yaşayan bir gençti. Vurgulandığı gibi bu "nesil çatışması" asla değildir...

Daha çok gençlikle ilgili yeni, faşizandır.

Yeni masum değildir, demiştik... Çünkü insanı egemen sisteme bağlayan yapıştırıcının adıdır...

Sistem, insanı yeni'liklerle ve aynı zamanda yeni demek olan tüketim alışkanlıklarıyla kendine bağlar: Yeni, özgürleştirici asla değildir, insanı tutsak eder

Sınıflı toplumlarda yeni nicel olarak arttıkça ve günlük hayatın parçacıklarına nüfus ettikçe, insanlar da bu "artışla" doğru orantılı bir biçimde birbirlerine benzemeye başlarlar. Yeni, birbirine benzer insanları üreten bir torna makinasıdır.

Egemen sistem, yeni'lerin toplamından hareketle örnek modeller ileri sürer. Bu modeller kimi zaman bir yaşam, kimi zaman bir insan olarak karşımıza çıkar. Zevkleri sistem tarafından tayin edilmiş yığınlar ise, sunulan örnek modelle aynılaşmak için birbirleriyle yarışırlar, hayatlarını buna göre şekillendirmeye ceht ederler. İnsanlar yeni ile kendilerine yabancılaştırılırlar. Sistem, hedeflediği insan tipini yaratırken büyük oranda "cedit"ten faydalanır.

İnsana aykırı bir sistem olan kapitalizm, insanları asıl gençlik yıllarında kendine yapıştırır. Orta yaşa doğru ilerleyen "genç" ise "kazanılmış" insandır. Ve artık sahneden çıkarılabilir, atılabilir "olgunluğa" erişmiştir, yeterince çürütülmüştür.

Insan, yeniliğin tutsağı oldukça gelişmez. Tersine insan yenilige sırt çevirdikçe özgürleşecek, bağımsız bir kimliğe bürünebilecektir.

Sistemin belirlediği yeni'yi bacaklarına geçirdiği çaput parçalarıyla, saçı ve sakalıyla, diliyle, boş zamanı kullanımıyla üzerinde taşıyan insan, isterse kendini muhalif olarak nitelendirsin, tutsak insandır, insana aykırı sistemin has evladıdır.

II

Yeni'nin "bizdeki", yani sosyalizmdeki mahiyeti ise ayrıdır; bu, heykel halini alabilmesi için hazırlanmış ne çamur yığınına, ne bir kütüğe ne de bir kaya parçasına benzer; "bizim yenimizin" sınırları çizilmiştir:

1- İnsana layık sistemde, yeni, asla tüketim alışkanlıkları yaratmak üzerine kurulmaz. Geliştirici, yararlı olmak mecburiyetindedir.

2- Yeni, insanın gelişimine katkıda bulunmak amacına göbekten bağlı olduğu için, hedef kitlesi doğumla ölüm arasını yaşayan herkestir. Demek ki, yeninin hedefi sadece gençlik değildir, dolayısıyla "kuşak çatışması" komedisi bu düzende noktalanacaktır. (Sosyalizmin inşa sürecinde geçici sorunlar yaşanması normal olacağı için burada "unutulmuştur".) Yeni'nin hedef kitlesi diye bir sorun ortadan kalkacağı için geçmiş toplumdan gelen faşizan yapısına son verilecektir.

3- Yeni, moda olarak karşımıza çıkamaz. Çünkü sosyalizmde moda olmaz. Böylelikle insanlar eşitsizlik üzerine kurulu toplumlarda olduğu gibi birbirine benzetilmeyecektir.

4- Yarışma ideolojisine öldürücü darbe vurulacağı toplum düzeninde yeni'nin günlük hayatın parçacıklarına nüfuz etmek gibi bir amacı olamaz.

5- Sistem, yenilerin toplamından hareketle örnek modeller öne sürmez. Çünkü amaç, insanları birer modele benzetmek değil, kendine güvenen, yaratıcı yanlarından haberli, bunlara bağlı olarak da kendini seven bireyler yaratmaktır. Oysa eşitsizlikler üzerine kurulu toplumlarda "küçük insanlar" sistemin yeniyle, reklamlarla sunduğu modellere benzemek isterler, kendilerini değil, aslında benzemek istedikleri modellerini severler: Bu tip insanların ortak özelliği ise kendilerine güven duymamalarıdır.

6- Yeni, bir prensip olarak özgürleştirici olmalıdır ■

CUMHURİYET'İN PEŞİNDE

F. Kamil YÜKSEL

"Felsefe içinde bir mevzi, Rausseau İnsanlar Arasındaki Eşitsizliğin Kaynağı Üzerine Söylev'indeki vahşinin ormanın bir köşesini işgal etmesi gibi kolay elde edilemez. Felsefede her yer önceden işgal edilmiş durumdadır. Felsefede bir mevzi ancak mevziyi elinde tutan hasmına karşı işgal edilir. Bu da kolay olmaz."(1)

Yukarıdaki pasajın yaşama uyarlanması hiç de zor değildir. Bunun nedeni, hiç de yaşamdan uzak olmayan bir felsefe gerçeği oluşudur. Ancak öncelikle felsefede verilen bu mücadelenin, yaşamda kendine yer bulması, mücadeleyi ve mücadele sonucu elde edilen mevziyi anlamlı kılar ve kalıcı yapar. Peki biz bu mücadelelere neden ihtiyaç duyarız? Yaşamı, bu felsefedeki mevzi mücadelesi neticesinde etkilemeye, değiştirmeye hatta yeniden kurmaya neden çaba gösterelim? Hem insan büyük sayılardan oluşan toplumu ne kadar etkileyebilir?

Bu soruları soran insanı ister hedonik kabul edin, ister toplumu kurtarmayı kendine görev bilen anlayışın insanı kabul edin, bu hiçbir şeyi değiştirmez. Bu sorular sorulmalı, cevapları alınmalıdır

Bundan sonrası, kuramsal olarak yola devam edecekler için söylenebilir. Sorular ve cevaplar hiç bitmez.

Hangi araçlarla, hangi araçlara karşı verilecek bu mücadele?

Ve ne kadar etkili olacak?

Bu sorular, devrimciliğe yeni başlayan, dünyayı tanımaya çalışan hevesli bir insanın kafasında olabileceği gibi, belirli bir mücadeleden çıkmış, geçmişini sorgulayan, kan kaybı olan deneyimli insanların kafasında da olabilir. Bu yüzden bu soruların felsefi olduğunu söylemek hiç de zor değildir.

Bu sorulara verilecek cevaplar bireyin (irade) gelecekteki durumunu belirleyen önemli varoluş problematiklerinin de cevapları olacaktır. Dünya kaç yüzyıldır bu sorularla dönmektedir. Bu sorular mı döndürmektedir dünya'yı? Elbette hayır, ancak insanlık, bu sorularla ilerleyebiliyor, bu soruların aşılması ile olabilen gelişmelerle büyüyebiliyor

Yönetenlerin istedikleri bu soruları varoluş problemine dönüştüren kafaların ortadan kalkmasıdır. Bir daha insanlığın yükselmesini, ancak böyle durdurabileceklerini biliyorlar. O yüzdendir ki bu kadar üzerimize geliyorlar. Biz buna direndikçe onlar kendilerini korumak için inşaa ettikleri dev kulelerine, şatolarına kapanıyorlar. Sonra da kendilerine tapıyorlar, taptıkça, yeni, daha yüksek, daha büyük kuleler inşaa ediyorlar. Insanlara içinde bulundukları yerlerden bakıp, ne kadar küçük insanlar(!) ne kadar çoklar(!) diye birbirlerine seslenerek konuşuyorlar.

Insanlığın bu duruma gelmesindeki sorumluluklarını başka türlü akıllarından çıkarmalarının imkanı yoktur, tüm yaptıkları yukarıda anlatılan kadardır.

Ama bir sorun var; o da ideolojik olarak her yeri kapladıkları, bizlere toplumda hiçbir yer bırakmadıkları gerçeğidir. Bu da şimdilik yiğidi öldür hakkını yeme sözünün bizce yerine getirilmesidir.

İnsanlıktan ayrılmaya direnen birisi ya da birileri yönetenlerin kulelerindeki muhabbetlerini bölerse, o zaman yönetenlerin içlerine sınmiş olan korku, dehlizlerinden çıkarak onları titretir. Yaşadığımız zaman hep bu döngüye tanıklık etmektedir. Onlar titredikçe tüm insanlar titrer. Daha çok insanlığa saldırırlar. Televizyonlar, basın, devletin ideolojik aparatları, devletın baskı aparatları hemen hareketa geçer. İnsanlık tarihinde görülmemiş ve unutulmak istenen lanetlenmiş uygulamalar başlar. Haksızlığın, adaletsizliğin, ezilmişliğin, yoksulluğun, sefaletin en katlanılmazını görmek mümkündür

Peki, bu duruma nasıl gelindi?

Reel sosyalizmin, insanlığa kazandırdıkları çoktur. Tarih, yaşanmış en büyük toplum kurma ve yaşatma mücadelesine tanıklık etmiştir. Sosyal bilimlerde kural olarak laboratuar olmaz ise de SSCB tarihi, büyük ve zengin bir laboratuar işlevi görmektedir bizim için.

Sosyalist Cumhuriyet'in çözülmesi, insanlığa da çok şey kaybettirmiştir. Bu çözülme yukarıdaki duruma nasıl gelindiğinin en önemli cevabı olacaktır. Ama tek cevabı değildir şüphesiz. İnsanlık, sosyalizmin çözülmesi ile birlikte yönünü ve dengesini kaybetmiştir. Sanki insanlık, sonsuz bir boşluğa düşmüştür. Birçok solcusunu kaybetmiştir. Birçok sosyalistini bu sonsuzluğa bırakmıştır.

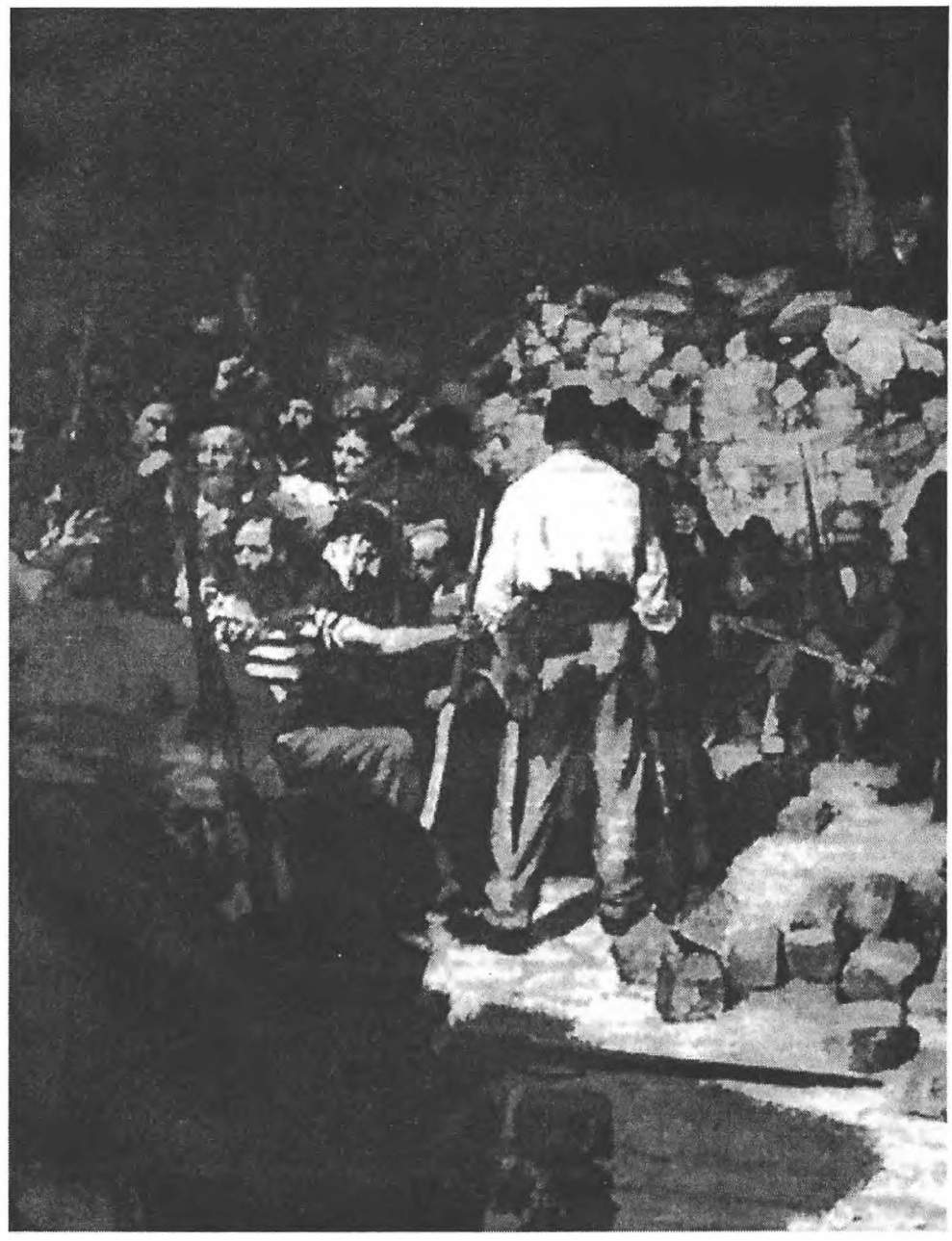

Kalan solcular çok azdır ve işleri hiç de kolay değildir. Ümitleri ise üzerlerindeki ölü toprağını atabilmelerindedir.

Yalçın Küçük'ün iki yüzyıl savaşları diye nitelendirdiği bu büyük insanlık mücadelesinden çok yorgun savaşçı çıkmıştır. Bunların, bir süredir, kendilerini yenileyemeyecek durumda oldukları görülmüştür. Yeniden insanlık mücadelesini ateşleyecek insanlara ihtiyaç vardır. Kalan sosyalistlerin önlerindeki en önemli iş budur.

Büyük bir yenilgiden çıkmış olduğumuz bu dönemde, tarihimizdeki değerlere bakmak, onları anlamaya çalışmak, moral tutmak için iyi bir yöntemdir. İnsanlığı yükselten bu değerler umut kaynağı olabilmektedir.

Campenella, Thomas More, Morelly, J.J. Rousseau, M. Robespierre, Babeuf, büyük Fransız yükselişini, K. Marx, F. Engels, V. I. Lenin ve arkadaşları Ekim yükselişini bizlere getiren tarihsel kişiliklerdir.

Ancak önümüzde çok daha keskin ve yoğun yaşanacak bir mücadele vardır. Zira tarihte görülmemiş yaygınlıkta adaletsizlik, yozluk, bilimin bunca gelişmişliğine rağmen çaresizlik hüküm sürmektedir. Bütün bunlara son vermek insanlığın önündeki en önemli ve bir o kadar da acil bir görevidir. Bu görevi yerine getirmek ise çok uzun sürebilecek çaba ve dikkat gerektirmektedir. Bu kadar kan kaybetmiş bir öznenin (irade) bunları hemen yapabilmesi bu nesnellikte çok zordur.

Siyasetsizlik, yukarıdaki tablonun başlıca sebebidir. Bir başka ifadeyle, sosyalist cumhuriyetlerin çözülmesi, dünyada itibar kaybına uğrayan solun siyaset arenasından da dışlanmasına neden olmuştur. Yeniden bu arenada sol siyasetin yer alması, öncelikle fikir mücadelesini gerektirmektedir.

Sosyalistlerin siyaset felsefesinde mevzi kazanması, bunun içinde mücadele eden bir solun varlığı gerekmektedir. Benzetmeyle bir durum değerlendirmesi yapacak olursak; kılcal damarlarda elbette keskin bir mücadeleden bahsetmek mümkündür. Ancak, ana damarlarda ve kalpte, kılcal damarların etkili olduğunu söylemek imkansızdır. Buralarda sol siyaset ölüdür.

Peki iki yüzyıllık mücadeleden kalan sosyalistlerin ellerinde ne var? Bütün bir tarihi, sol tarihi, özetleyecek olursak, sosyalistlerin haklılığı olduğunu görürüz. Haksızlığı belki de kirliliğin, adaletsizliğin, yozluğun, sefaletin bu kadar çok olacağını tahmin edememeleridir. Bunlar o kadar çok üretilmiş ki sosyalistlerin temizleme faaliyetlerini geride bırakabilmişler. Yaşadığımız ve yaşanan kısaca budur. Teknoloji devrimi, post endüstriyel üretim, iletişim çağı, bilgi çağı hepsi, adaletsizliği, kirliliği, yozluğu yeniden daha hızlı ve fazla üretmek, sosyalistleri ürettikleriyle boğmak içindir. Bunda yönetenlerin başarısız olduğunu söylemek pek safdillilik olur. Toplumsal politikada bunun aksini gösterecek bir tek işaret yoktur. Ancak daha derinlerde, kılcal damarlarda sosyalistlerin keskin mücadelesine tanık olmak da hiç zor değildir. Bu durum Büyük Fransız Devrimi'nin yenilgisinden sonra da gözlenebilir bir vakadır.

Fransız Devrimi'nin 9 Thermidor'unu, yenilgiyi yaşayan Gracchus Babeuf, bu yenilgiyi yengiye çevirmek için kendisini ortaya koymuş bedelini canı ile ödemiştir. O zaman dile getirdiği düşünceler, bir başka yenilgi sonrasını yaşamakta olan sosyalistlerin düşünceleriyle benzerlik göstermektedir.

"... Fransa'da, eski düzende üç sınıf vardı: Soylular, papazlar ve halk. Yeni düzende, halka inandırmak istedikleri gibi bir tek sınıf değil, üç yerine dört sınıf vardır: Metelik (Patard), Ecus, Pistole ve Marc."(*)

Devlet için sömürü sınıfın aletidir diyen Babeuf, yasaların, eğitimin ve varlık vergisinin nasıl sömürü sınıfa hizmet ettiğini anlattıktan sonra devletin halkoyunu nasıl yoğurduğuna ilişkin görüşleri de neden devrimci olmak zorunda kaldığını anlaşılır kılmaktır.(Bizdeki, yasaların, yeni eğitim ve vergi reformunun durumu gözönüne alınmalıdır.)

"Mesele yalnız kötü hükümetleri devirmek için, kötüleşmelerini ve halkın gözünden düşmelerini beklemek olsaydı, pek rahat ederdik. Onları devirmek için yapılacak hiçbir şey kalmaz, sabretmek elverirdi ve dünyada yalnız iyi hükümetler olurdu, hem de çoktan beri, Fransa ondört yüzyıl krallığın demir kırbacı altında kalmazdı ve biz onbeş aydır barbarca bir düzenin yarattığı açlığı boğazlamakla uğraşmazdık."(2)

"Cumhuriyet bir boş kelime, hatta anlamsız birkaç söz demek değildır, kulaklarınızda anlatılan özgürlük, eşitlik kelimeleri Devrim'in ilk günlerinde büyüledi sizi. Boş birer lakırdı, aldatıcı, süslü birer kalıp olduğunu görüyorsunuz. Büyük çoğunluk için çok değerli birtakım şeyler anlamına gelebileceğini, gelmeleri gerektiğini yeniden öğrenmeliyiz."(3)

Sosyalizmin itibarlı yıllarında, sayıları milyonlarla ifade edilebilen insanların sosyalistler gibi olabilmek için birbirleriyle yarışırken sosyalistler böyle dönemlerde hep yalnız kalmışlardır. Sosyalistlerin, 'sosyalistlerden başka dostu yoktur' demek istemiyorum, ama durum ortada.

Düzenin ürettiği değerlerin, insanların felaketlerini hazırladığını, görmeleri pek de uzak değildir. İnsanlar, bu duruma çare bulmak için yeniden bizim ürettiklerimize yönlerini çevirecekler ve bizi çok daha hazırlıklı bulacaklardır.

Bu Fransız mütefekkirin sosyalist düşüncelerinin hala geçerli olması, sosyalist ülkünün ne kadar senkronik olabildiğini göstermektedir. "Bir ulus düşünün ki, toplumsal kurumları bütün yurttaşlar arasında tam bir eşitlik sağlasın; üstünde oturduğu topraklar hiç kimsenin değil, herkesin olsun; her şeye, her çeşit ürüne ortak olsun; bugün ulaştığımız genel bilgilere göre böyle bir ulusun durumu ne olabilir? Tabiat yasası bu çeşit kurumları yaşatır mı? Böyle bir toplum ayakta durabilir mi? Tam bir eşit dağıtımın yolları bulunabilir mi?"(4)

Bu sorulardan sonra sosyalist toplumun nasıl düzenleneceğine ilişkin görüşleri de, sosyalist düşüncenin bazı yönleriyle hiç değişmediğini göstermesi açısından ilginçtir.

"Her atelye, büyük atelyenin bir parçası olacak, her mal büyük mağazanın hesabına girecek ve cumhuriyetin olanakları arasında yer alacaktır. Böylece bu düzende hakkımın tanınacağından ve payımın verileceğinden emin olabilirim. Eskisi gibi herkesi nasıl aldatacağım, gördüğüm işi nasıl pa-

(*) Gracchus Babeuf, Devrim Yazıları ve Babeuf Dosyası, Sosyal Yayınları, İstanbul 1974, s. 68

1791 burjuva Anayasası, İnsan Hakları Bildirisi'ndeki ilkelere uymuyordu. Bütün halka oy hakkı tanınmamıştı. En az üç günlük çalışma karşılığı bir vergi ödeyen yurttaşlar en az günlük çalışma karşılığı vergi verenleri seçmen olarak seçiyorlardı; bu seçmenler de otuz günlük çalışma karşılığı olan bir gümüş marc vergi veren mal mülk sahiplerini milletvekili seçiyorlardı. Politik hakları olan birinci ve ikinci seçmenlere Babeuf, pistole ve ecus sınıfları diyor. Daha az vergi veren ya da hiç vermeyenler bütün politik haklardan yoksundu. Babeuf, onlara eski ve değeri çok düşük bir bozuk paranın adıyla patoreller sınıfı diyor.

halıya satacağım, nasıl büyük payı kendime alacağım diye kafa yoracak yerde, düzeni bozmadan bir insanın yapabileceğini açıkça ve rahatça yapmaya çalışırım. Yapabileceğim şey, hiç şüphesiz, beni de ailemi de bol bol geçindirir. Daha ne isterim. İşimi kolaylaştıran, zahmetimi azaltan bir makina bulursam, buluşumu elimden alırlar diye korkmam, herhangi bir işi daha iyi ve daha çabuk yapmanın sırrını bulursam, onu benden alacaklar diye korkmam, herhangi bir işi daha iyi ve daha çabuk yapmanın sırrını bulursam, onu benden çalacaklar diye korkmam, hemen gider onu topluluğun emrine veririm. Bu buluşumun karşılığını görürüm, rahatım artar, başkalarının da işine yarar, gerektiği yerde kullanılır. Emeğin azalması da o belalı işsizliğe yol açacak yerde, insanlara boş zaman kazandırır. (...) Hiçbir kaza, hiçbir dalavera, hıçbir pahalılık ve hiçbir kımse keyfi geçimime dokunamaz. Çıkarını haklı olmakta gören toplum, çocuklara, sakatlara ve yaşlılara eşitçe bakmayı üzerine almıştır. Çocuklara bakarken, büyüdükleri zaman ona hizmet etsinler diye yapılmış bir avanstır bu. Ötekilerde gördükleri hizmetin borcunu ödemiş olur. İşe yaramaz sakatlara bakmaksa insanlık borcudur. (...)" (5)

Günümüz toplumunda, insanların çektiği acıları duyan her insanın yukarıdaki düşünceleri paylaşmaması düşünülemez. Herkes mi insanlıktan uzaklaştı? Derinlerden gelen belki de çok derinlerden gelen sesleri işitmek ve bu seslerin bizim seslerimize karışmasını ve gittikçe büyüyen çığlığa dönüşmesini sağlamak elbette ilk başta bizim görevimizdir.

Ama bu çığlıkları unuttuk!

Babeuf'un sosyalist uygarlık hayalinin, bizim düşüncemizde yaşaması ikı yüzyıllık bir fikir hareketinin sürekliliğini kanıtladığı gibi, söz konusu düşüncenin senkronik olduğunu da göstermektedir.

"Bu yeni devletler neler, neler kalkmayacak ortadan; sınırlar, çitler, duvarlar, kapı kilitleri, kavgalar, davalar, hırsızlık, adam öldürmeler, bütün cinayetler; mahkemeler, cezaevleri, idam sehpaları, işkenceler, bütün bu belaların yarattığı umutsuzluk; kıskançlık, gözü doymazlık, kendini beğenmişlik, aldatmacalar, ikiyüzlülükler ve bütün ahlaksızlıklar ve neler belaların belası, durmadan içimizi kemiren o kurt, o yarın, gelecek ay, gelecek sene ne olacağımız kaygısı, yaşlanınca ne olacağımız, çocuklarımızın çocuklarının ne olacağı kaygısı(...)"(6)

Ekim Devrimi'nin ve sosyalist cumhuriyetin yıl dönümünde, içinde bulunduğumuz koşullarda yapmamız gereken durup dinlenmeden fikirlerimizi topluma yaymaktır.

İstediğimiz, düşüncelerimizin insanların düşüncesi haline gelmesidır. O zaman ütopyamızı yaşamsallaştırmak için çok daha güçlü olacağız. İşte o zaman ütopya somut toplum projesi haline dönüşebilecektir.

İçinde bulunduğumuz koşullarda, çalışan sınıfın bizim düşüncelerimize pek itibar etmediği bir gerçektir. Biz de bu nedenle çalışan sınıfların içinde bulunamıyoruz.

Lenin, sosyalist cumhuriyet arifesinde jakobenler için şöyle sesleniyor:

"Can 'Jacobinism' Frighten the Working Class?

Bourgeois historians see jacobinsm as a fall. Proletarian historians see jacobinism as one of the highest peaks in the emancipation struggle of an oppressed class. The Jacobins gave France the best models of a democratic revolution and of resistance to a coalition of monarchs against a republic.(...)

It is natural for the bourgeoisie to hate Jacobinism. It is natural for the petty bourgeoisie to dread it. The class conscious workers and working people generally put their trust in the transfer of power to the revolutionary, oppressed class, for that is the essence of Jacobinism, the only way out of the present crisis, and the only remedy for economic dislocation and the war."(7)

Bizim saptamamız bu koşullarda çalışan sınıfların bizden korktuğudur. Ama bu geçicidir. Biz şimdilik Lenin'in tavsiyesi üzerine onları fazla korkutmamaya özen göstermekteyiz. Nasıl olsa pek yakında kurtuluşlarının bu jakoben gelenekte olduğunun bilincine varacaklardır. Biz bu konuda olabilecek yardımımızı onlardan esirgemeyeceğiz.

NOTLAR

1- F. Kamil Yüksel, Politik Felsefenin Sorunları, Hepileri, Sayı 16, s. 60
2- Gracchus Babeuf, Devrim Yazıları ve Babeuf Dosyası, Sosyal Yayınları, İstanbul 1974, s. 78
3- A. g. e., 92-93
4- A. g. e., (Dubois de Fosseux'ye Maktuplar, 21 Mart 1787) s. 106-107
5- A. g. e., (Germain'e Mektuptan 28 Temmuz 1795) s. 112
6- A g. e., (Le Tribun du Peuple 1795) s. 115
7- V. I. Lenin, Collected works, Vol 25, p. 121 (Pravda No 90 July 7, June 24; 1917)

ENVER

Selçuk GÜRSOY

"Onu hayatının en kritik anlarından birinde ve macerasının en önemli yol kavşağında, Asya'da görmüş, dinlemiştim. Onun karşısında ben gerçi henüz 23 yaşında, ama gençliğinin son üç senesini, cephelerin en çetininde ve daima ön siperlerde yaşamış bir yedek subaydım. Fakat o halimle de ve o günün şartları içinde sezmiştim ki, Enver Paşa o gün, orada, hepimizden daha yalnızdı."

Şevket Süreyya Aydemir

Enver Paşa hakkında kaç hurafe var; Almanların adamıymış, devleti tek başına savaşın içine atmış, sarayın damadıymış, geldiği yerlere bu sayede gelmiş, savaştan sonra canını kurtarmak için kaçmış. Sonra da Kurtuluş Savaşı'na el koymaya çalışmış. Bütün bunlara bir de turancılığı ekleniyor. "Bir soran olursa" anlatılacaklar bunlardır.

Enver'in popüler tarihi 1908 ile başlıyor. Bundan önce bir ayrıklığı görülmüyor Makedonya'da bir kurmay subaydır. İttihad ve Terakki on yıldan daha uzun bir süredir bölgede faaldir. Makedonya'da şubeleri bulunuyor. Enver'in harekete katılmasının önceliği yok. Üstelik geç katılanlardandır. Önceleri iyi bir subay olmaya çalışıyor. Balkan halklarının bağımsızlık mücadelesine tanık oluyor. Savaşıyor. Savaşırken savaştıklarından etkileniyor. Bu savaşı anayasalı bir düzenin bitireceğine inanıyor. İttihad Terakki'nin Makedonya ordusundaki subaylara propagandası budur; katılıyor. Örgüte alan amcası Halil'dir.

Meşrutiyetin ilanında da önemli bir katkısı görülmüyor. Balkan gerillalarına karşı başarılıdır. Özel kuvvetlere komutanlık yapıyor. Selanik merkez komutanı olan Nazım enişte sidir. Örgüt, vurmaya karar veriyor. İşe Enver'in yardımcı olduğu anlaşılınca Enver Selanik'ten uzaklaşıyor. Asıl isyancı Nıyazi'dir. Ancak Niyazi iddiasız, sıradan bir subay izlenimi veriyor. Örgüt Enver'i öne çıkarıyor. Tabii bunun da bir sınırı var. Meşrutiyetten sonra Enver askeri ateşe olarak Berlin'e gönderiliyor. Pek çok parlak subaya yapılan budur. Çeşitli Avrupa başkentlerine göreve veya eğitime, ikisi de olmazsa geziye gönderiliyorlar.

Enver Berlin'deyken, gericilik İstanbul'da ayaklanıyor. Gencecik subayları, bütün genç subayları ittihatçı olarak gördükleri için, sokak ortasında vuruyorlar. Enver İstanbul'a yürüyen devrimci ordunun içindedir. Ancak burada da özel bir yan bulunmuyor. Pek çokları yine oradadır.

Önce Arnavutluk isyanını bastırmaya, ardından, 1911 yılında Trablusgarb'a İtalyanlara karşı savaşmaya gidiyor. Çözülen imparatorlukta Arnavutluk'tan Libya'ya koşuyor.

Libya'da gördüğü batı emperyalizmidir. Vatan saydığı toprakları kurtarmak için amansız bir gerilla savaşına girişiyor. Bir avuç subay, örgütledikleri Bedevi kabileleriyle İtalyanları geldiklerine pişman ediyorlar

Trablusgarb Enver için bir okul oluyor. Gerilla savaşının gücünü görüyor. İyi örgütlendirildiğinde yerel halkın önemli bir direniş potansiyeli taşıdığını farkediyor. En önemlisi, daha sonraları kullanacağı bir model geliştiriyor. "Sulhtan sonra İtalyanlarla dost ama müstakil bir devlet kurmak üzere Trablusgarb'a döneceğim" diyor.(1)

Devlet kurarak kurtulmayı öğreniyor

Bu arada İttihat Terakki iktidardan düşürülüyor ve Balkan Savaşı patlıyor. Enver İstanbul'a dönüyor.

İttihatçı düşmanı hükümet, Balkan Savaşı'nda çok ağır bir yenilgi alıyor Selanik, Manastır, hemen bütün Rumeli toprakları ve Edirne, bir Osmanlı başkenti, düşüyor. İttihat Terakki de tasfiye edilmek isteniyor. Hükümetin Edirne'yi gözden çıkardığı söylentileri dolaşıyor.

Enver'in ayrıklığı burada başlıyor. Birkaç yakın arkadaşıyla başbakanlığı basıyor. Başbakan'dan istifasını alıp, padişaha yeni bir başbakan tayin ettiriyor. Bu günlerde yazdığı mektuplar yayınlanmıştır: Örgütün üzerindeki baskılarla pek de ilgilenmiyor. Enver'in bütün derdi Edirne'dir

Kendi tayin ettirdiği sadrazamı ve harbiye nazırını bile harekete geçirmekte zorlanıyor. Gerekirse istifa ederek savaşmaya hazırlanıyor.

Bab-ı Ali baskını aslında ordu içinde bir darbe oluyor

Ordu Balkan Savaşı'nda perişan bir halde geri çekilmiştir ve Edirne için kılını bile kıpırdatmak istemiyor. Komuta kademesi çürümüştür. Yeteneksiz ve hiçbir savaş planı olmayan bir genelkurmay durumundadır. Bu daha o günlerde bile yazılıyor.(2) Enver müdahale ediyor. Başbakanlığa Hareket Ordusu'nun komutanı, parlak bir general, Mahmut Şevket Paşa'yı getiriyor.

Hazırlıklar yapılıyor ve çok kısa bir zamanda Çatalca'da güçlü bir ordu oluşturulabiliyor. İkinci Balkan Savaşları başladığında Enver sessizce Edirne'ye giriyor. Bulgar ordusu çekilmiştir. Çatışmadan Edirne'yi geri alıyor. Bunu düşünebilmek bile Enver'e büyük bir prestij kazandırıyor.

Artık o Edirne fatihidir. Ünü ve gücü artıyor

Bab-ı Ali baskınından ve Edirne'den sonra ordu içinde mutlak bir egemenlik kuruyor.

Ancak Enver burada durmuyor. Kendisine yakın bazı subaylara küçük müfrezeler vererek daha ilerilere gönderiyor. Bulgar ordusuna ani baskınlar yaparak Batı Trakya'da ilerliyorlar. Bu resmi bir ilerleme değildir. Osmanlı devleti protestoları kabul etmiyor. Enver arkadaşlarına, Batı Trakya Cumhuriyeti'ni ilan ettiriyor. Başlarında Süleyman Askeri ile Kuşçubaşı Sami ve Eşref var. Bunlar sonradan Teşkilat-ı Mahsusa'nın da çekirdeği oluyorlar. Bulgarlarla yapılan barış görüşmelerinde bunu koz olarak kullanıyor. Trablusgarb için düşündüğünü Batı Trakya'da uyguluyor; İstanbul'u zor durumda bırakmamak için yeni bir devlet ilan ederek direnmeyi hesaplıyor.

Teşkilat-ı Mahsusa da hep yanlış anlaşılıyor. Sol ve sağ gericilik Teşkilat-ı Mahsusa'yı bir cinayet şebekesi gibi görmek ve göstermek istiyor. En doğru tanımı şudur; anti-emperyalist bir "örgütlenme örgütü" oluyor. İngiliz işgalindeki müslüman ve Rus işgalindeki türkik topraklarda ajitasyon-propaganda çalışması yürütüyor. Özellikle İngiltere'nin sömürge askerlerine yönelik, ki çoğu müslümandır, ajitasyon çalışmaları yapıyor. Bazen de küçük birliklerle gerilla akınları düzenliyorlar. Görevi halkı örgütlemektir. Arap topraklarında birkaç başarısı var, ancak Kafkasya, Ortaasya ve Hindistan'da etkili olamıyor.

Burada biraz durabiliriz. 1913 yılının sonları oluyor. Büyük savaşa sadece bir yıl vardır.

Balkan Savaşlarına kadar herhangi bir ayrıklığı bulunmayan Enver, 1913 yılının başlarından itibaren öne çıkıyor. Yaptığı eninde-sonunda bir

baskındır, büyük riskleri içeriyor Vızıldayan kurşunların arasından sağ olarak çıkıyor. Baskının tarihi 23 Ocak 1913'tür. 12 Ocak'ta şunları yazıyor: "Eğer heyet-i vükela Edirne'yi hiçbir çaba göstermeden bırakırsa orduyu terk edeceğim, açıktan açığa harb çağrısında bulunacağım, ne yapacağımı biliyorum."

Baskın günü, atına binmek üzereyken yine yazıyor: "Bugün ne olacağını bilmiyorum: Dün hükümetin sarayda topladığı mecliste... karar aldılar: Savaştan kaçınmak. Böylece kendi tedbirlerimi almaktan başka yapacak şeyim yok, yani hükümeti düşürmek ve fikrimi yeni hükümete kabul ettirmek."

28 Ocak'ta yazdıklarıysa şunlardır: "Yanımda atıyla Halil ve bana sadık on kişiyle birlikte yürürken titremiyordum Nereye yürüdüğümü biliyordum ve Bab-ı Ali muhafızlarının ateş etmek için tüfeklerini doldurduklarını gördüğümde de ellerim titremiyordu. Onları durdurmak için tek bir emrim yetti ve beni selamlayarak, geçmeme izin verdiler " Bu kadar. Vermeyebilirlerdi de Risk alıyor.

Büyük savaşa bir yıl kala Enver'in kısa tarihi budur.

Balkanların kaybı Istanbul'u büyük bir deprem gibi sallıyor. İstanbul'a akın akın muhacirler geliyor Sokakta, mecliste Selanik, Kosova, Manastır için ağıtlar yakılıyor. Anadolu'dan çıkan Osmanlı Devleti'nin en eski toprakları ve İttihad ve Terakki'nin beşiği elden çıkıyor.(3) Balkan savaşlarından sonra Osmanlı Devleti bir Asya devleti oluyor. Gözler doğuya, Anadolu'ya ve ötelerine çevriliyor.

Türkçülük bir çaresizlik olarak, Balkan savaşlarından sonra yayılıyor.

Tartışmalar daha eskidir. Daha çok Rusyalı Türkler tarafından ortaya atılıyor. Edebi ve kültürel çalışmalar olarak gelişiyor Yönetici çevreler ilgisizdir. Balkan savaşlarından sonra hem yönetici çevrelere yayılıyor ve hem de toplumda taban buluyor. Balkan savaşlarından sonra türkçü olmamak imkansız görünüyor. O günleri Şevket Süreyya Aydemir şöyle anlatıyor: "Fakat bütün bu karışıklıklar içinde bazı insanların kafalarında yeni bir anlayış doğuyordu... Madem ki eski Osmanlı kalabalığını teşkil eden milletlerden her biri artık kendi benliğine dönüyordu, o halde bu milletler arasında Türk olan kütle için de bir milli ruh, bir milli benlik duygusu lazımdı. Bu bir kendine dönüş ve kendini buluş demekti..."(4)

Aslında 1913 yılında, klasik anlamda, imparatorluk bitiyor. Büyük çoğunluğu Türk ve müslüman olan Anadolu halkları ve Arap kütlesi kalıyor. Arapların Arap olduğunda ise kuşku bulunmuyor. Türklere çaresiz "biz de Türküz" demek kalıyor.

Ocak 1914'de Enver Harbiye Nazırı oluyor. Aslında fiili durum resmiyet kazanıyor. Bu ihtilalci yöntemlerle sağlanan bir yükseliştir.

Dünya savaşına birkaç ay kalıyor. Orduda çok hızlı bir yenileşme hareketi başlatıyor. Yaşlı subaylar emekli ediliyor. Gençlere sorumluluk veriyor. Bu büyük tenkisatta hiçbir direnişin ortaya çıkmaması düşündürücüdür; hem Enver'in bir yılda kazandığı gücü, hem de sağladığı desteği gösteriyor.

1908-1914 yıllarının bilançosu şöyle oluyor: Bosna Hersek'i Avusturya almıştır Aynı yıl, Bulgarlar bağımsızlık ilan ediyor. Girit Yunanistan'a katılmıştır, Adalar İtalyan işgalindedir ve bütün Avrupa toprakları elden çıkıyor Geriye sadece Türkler ve Araplar kalıyor. Haritaya da göz atmakta yarar var: Batı sınırları artık kapalıdır, Osmanlılar büyük bir bozgunla geri çekilmiş bulunuyor. Edirne'nin kurtarılması bile büyük bir sevinç yaratıyor. Doğu'da Rusya 1877 savaşından beri Kars'tadır. Bu Erzurum'un sınır olduğu anlamına geliyor. Ege adaları İtalyan işgalinde bulunuyor. Mısır İngiltere'nin, Libya sahilleri İtalya'nın kontrolünde bulunuyor

Emperyalistler her yandan çullanıyor.

Balkan Savaşı'ndan sonra emperyalistler arasında büyük bir çatışma çıkacağı kesindir. İngiltere, Rusya, Fransa ittifakları tamamlanmıştır. Rusya, Balkanlarda Sırbistan aracılığıyla yayılmak istiyor. Genişleme Avusturya'ya karşıdır. Almanya, Avrupa'da çok güçlenmiş bir Rusya istemiyor. Avusturya'yı destekliyor. İngiltere-Almanya emperyalist rekabeti keskinleşiyor. Fransa 1870'in intikamını bekliyor. Avrupa'da savaş rüzgarları esiyor.

Enver ve genç subaylar hummalı bir çalışmayla orduyu disipline etmeye çalışıyorlar. Birinci Dünya Savaşı'nın patlamasında, ne Enver'in ne de Osmanlı Devleti'nin hiçbir etkisi yoktur, bu çoğu zaman unutuluyor. Enver'in maceracılığı üzerine kurulmuş bir tarih anlatımında, Osmanlı Devleti'nin, savaşın en büyük hedefi ve emper-

başka hikayeler de var Turanla savaşa giriş arasında da bir ilişki olduğu sanılıyor. Doğru değildir. Turan çok sonra, savaşın sonunda, sadece birkaç ay süren, bir arayıştır. Mondros mütarekesi ile yok oluyor.

Şöyle oluyor; savaşın hemen başında Fransız orduları Alman ordularını durdurunca dikkatler doğuya dönüyor. Doğuda Rusya var ve Kafkas berisinde bulunuyor Burada bir cephe açılması kaçınılmazdır Enver, Rus ordusunu Kafkas ötesine atarak, Hazar yolunu açmak istiyor. Başarılı olursa Iran'daki ve Hindistan'daki Ingiliz güçlerini de rahatsız etmeyi planlıyor. Ünlü Sarıkamış harekatı budur. Yenilgiden sonra Rus ordusu daha da ilerliyor Trabzon, Erzurum, Erzincan, Van, Bitlis işgal ediliyor.

Bu kadar. 1915 yılının başıdır. Doğu kapısı kapanıyor. Gerisi birkaç Teşkılat-ı Mahsusa ajanının propaganda maceralarıdır. Kıymet-i harbiyesi bulunmuyor.

Yanlış anlaşılmamalı. Teşkılat-ı Mahsusa da hep yanlış anlaşılıyor. Sol ve sağ gericilik Teşkilat-ı Mahsusa'yı bir cinayet şebekesi gibi görmek ve göstermek istiyor En doğru tanımı şudur; anti-emperyalist bir "örgütlenme örgütü" oluyor. İngiliz işgalindeki müslüman ve Rus işgalindeki türkik topraklarda ajitasyon-propaganda çalışması yürütüyor.

İslam İhtilal cemiyetleri İttihadı modernleşmeci ve anti-emperyalist müslüman aydınlarla devrimci bolşevizmin ittifak örgütü olarak ortaya çıkıyor. Amaç İngiliz emperyalizmini başta Mısır ve Hindistan olmak üzere İran, Kafkasya ve Anadolu'dan atmaktır. Bolşevikler ve anti-emperyalist müslüman aydınlar büyük bir doğu ittifakı peşinde koşuyor.

Özellikle Ingiltere'nın sömürge askerlerine yönelik, ki çoğu müslümandır, ajitasyon çalışmaları yapıyor. Bazen de küçük birliklerle gerilla akınları düzenliyorlar Görevi, halkı örgütlemektir. Arap topraklarında birkaç başarısı var, ancak Kafkasya, Orta Asya ve Hindıstan'da etkili olamıyor

Teşkılat-ı Mahsusa topraklarımızdan gelmiş geçmiş en savaşçı, anti-emperyalist örgüttür. Ne yazık ki başarılı olamıyor.

Sarıkamış'tan sonra Çanakkale var. Büyük bir moral oluyor İngiliz ve Fransız donanmaları Çanakkaleyı geçemiyor. Bu en azından Rusya ile bir "pat" durumu sağlıyor. Arkasından Bolşevik devrim gelıyor. İşte asıl bundan sonra İstanbul'da turan rüzgarları esiyor.

BOLŞEVİK DEVRİMİN BOŞLUĞUNDA TURAN

"Gökte ararken yerde buldum", herhalde Enver böyle düşünüyor. Bolşevikler savaştan çekiliyor. Mart 1918'de Brest-Litovsk imzalanıyor Sovyetler Kars, Ardahan ve Batum'u bırakmayı kabul ediyor. Enver, Rus ordusunun çekılmesini beklemeden ilerleme emri veriyor. Hem Almanya'da ve hem de topraklarımızda büyük bır umut ortaya çıkıyor. Rusya'nın çekilmesiyle zaferin yolunun açıldığı düşünülüyor. Enver, kardeşi Nuri'nin komutasında Kafkasya İslam Ordusu'nu kurarak bolşeviklerin çekildiği topraklarda ilerliyor. Kars merkezli 9. Ordu birkaç ay sonra kurularak, başına Yakup Şevki Paşa getiriliyor. İki orduya birlikte Kafkas Orduları Grubu deniliyor ve başına da Halil Paşa getiriliyor. Irak cephesinden çekilenlerin çoğu bu ordulara kaydırılıyor. Nuri, Eylül 1918'de Bakü'ye giriyor. Kuzey'e Dağıstan'a ilerliyor. Son nokta budur Ardından Mondros geliyor. 30 Ekim 1918'de imzalanıyor. Osmanlı ordusunun 1914 sınırlarına çekilmesi isteniyor.

Ekim'in son günlerinde ve kasımın ilk günlerinde Ahıska, Aras ve Kars hükümetleri kuruluyor.

Burada Garbi Trakya hükümetini hatırlamamak imkansızdır. Savaşın sonunda, Kafkas berisinde küçücük bağımsız devletler ortaya çıkıyor. Bunları Yakup Şevki Paşa'nın desteklediği kesindir.

Enver Kafkasya'da tutunmaya çalışıyor. Resmi hükümet Mondros'u imzalamıştır. Enver Batı Trakya'da olduğu gibi, Kafkasya'da da bağımsız hükümetler kurarak savaşa devem etmek istiyor.

Enver 2 Kasım gecesi İstanbul'dan ayrılıyor. Kars hükümetinin ilan edildiği gün Kırım'a çıkıyor. Kırım'dan kardeşine yazdığı mektup son derece açıktır; Kafkasya'ya geçip, Bakü merkezli bağımsız bır devlet kurmak istiyor. Günlerce uğraşıyor. Başaramıyor.(5) Denizde fırtınaya

yakalanıyor. Bu günlerde Yakup Şevki Paşa, ısrarla askerlerini dağıtmıyor ve bağımsız hükümetleri destekliyor. Belki de Enver'i bekliyor. Nisan 1919'da İngiliz birlikleri, Cenubi Garbi Kafkas hükümetini dağıtıyor.

1919 yılı başlarında Enver, Almanya'ya geçiyor. Anadolu sıkıştırılmıştır. İngilizler, Kafkasya ve İran'a hakim oluyor. Enver'e mücadeleye devam edebilmesi için tek yol kalıyor; bolşeviklere koşuyor.

Berlin'de Radek'le görüşmeler yapıyorlar. Cemal Paşa'ya yazdığı bir mektup bolşeviklerle anlaştıkları programı bildiriyor. Buna göre İttihatçılar "Avrupa emperyalizmine" karşı islam ülkelerinde ihtilaller hazırlayacaklar, kurtarılan ülkelerde din esaslarına dokunmamak şartıyla sosyalizm prensipleri kabul edilecek, bolşevikler içişlerine karışmaksızın bu ülkeleri destekleyeceklerdir.

Bu programdan, İslam İhtilal Cemiyetleri İttihadı doğuyor.

Bir umuttur Modernleşmeci ve anti–emperyalist müslüman aydınlarla devrimci bolşevizmin ittifak örgütü olarak ortaya çıkıyor. Amaç İngiliz emperyalizmini, başta Mısır ve Hindistan olmak üzere İran, Kafkasya ve Anadolu'dan atmaktır. Bolşevikler ve anti–emperyalist müslüman aydınlar büyük bir doğu ittifakı peşinde koşuyor. Moskova'dan Orta Asya üzerinden Hindistan'a doğru açılan, oradan yeniden kapanarak Libya'ya doğru kıvrılan, içine Kafkasya, İran, Afganistan, Hindistan, Arap yarımadası, Anadolu, Mısır ve Libya'yı alan bir doğu savunma hilali ortaya çıkıyor.

Enver'de hiçbir emperyalist girlşim bulunmuyor. Zaten bu mümkün de görünmüyor. Osmanlı Devleti ve Enver emperyalist değil, emperyalist saldırının hedefi oluyor. Savunmadadır. Belki de tek ayrıklığı savunmada atılgan oluşudur. Geriye bir de basmacı hikayesi kalıyor. Bundan sonra Enver Bolşevik Devrimi ve Türkistan tarihi içindedir.

Doğu Halkları Kurultayı da aynı hilali gösteriyor. Ağustos 1920'dir. Toplayan bolşeviklerdir. Bolşevikler, hem bolşevik devrimin etkilerini doğuya doğru yaymak, hem de müslüman halkların İngiliz düşmanlığını körüklemek istiyorlar. Katılan müslüman delegelerinin pek çoğunun ülkesi İngiliz çizmesi altındadır.

Radek ikinci oturuma bir rapor sunuyor. "İngiliz-ler jöntürk hareketinin Türkiye'de toparlayıcı olmasından korkarak, bir an önce Türkiye'yi paylaşmaya karar verdiler, jöntürk hükümetinin yeni bir ordu kurmaya çalıştığını, daha ileri bir yönetim ve vergilendirme sistemi getirmeye çabaladığını gördüklerinde bu kadar önem verdikleri Türkiye'yi hiç değilse parçalamaya çalışmaları İngiliz kapitalistleri için doğaldır."

"Iran'ın, Türkiye'nin, Hindistan'ın işçi ve köylülerinin düşmanlarından korkmaları için hiçbir neden yoktur. Eğer Sovyet Rusya ile birleşirlerse hiçbir engel onların seline dayanamaz. Sovyet Rusya bir zamanlar düşmanlarıyla çevrilmişti. Ama şimdi yalnız kendi işçi ve köylüleri için değil ama Hindistan'ın, İran'ın, Anadolu'nun kendisine silah arkadaşı olacak ve bu ortak savaşın sonunda zafere birlikte gidecek tüm işçi ve köylüleri için silah üretebilmektedir."

Bunları Enver de duyuyor, Bakü'dedir. Bir bildiri sunuyor. "Dünya emperyalizm ve kapitalizmine karşı savaş veren hepimize Bakü'de toplanma olanağı veren 3. Enternasyonal ve başkanlık kuruluna teşekkür ederim."

"Yoldaşlar bizi sakın tavrımızdan söküp alarak Trablusgarb'ın yakıcı çöllerine gönderen ve Bedevilerin çadırlarının altında hayatımızın en sıkıntılı devrelerini geçirmeye zorlayan duygu, emperyalistçe bir duygu değildir."

"Yoldaşlar, savaş boyunca en önemli mevkilerinden birindeydim. Emin olun ki Almanya'nın yanında savaşa girmek zorunda kalmamızdan üzüntü duyuyorum. Emperyalizmden ve Alman emperyalizminden en az İngiliz emperyalizminden nefret ettiğim kadar nefret ederim ve bütün emperyalistlere lanet yağdırırım." Bundan sonra çok önemli bir bölüm daha geliyor ve ben bunun bugün bile anlaşıldığını sanmıyorum. Enver İstanbul'dan ayrıldıktan sonra Kafkasya'ya geçmeye çalıştığını hatırlatarak, Radek'le görüştükleri ve anlaştıkları günlerde de, Bolşevik Devrimi'nin son derece sıkıntı içinde olduğuna dikkat çekiyor.

"Mücadele uzun olacaktır ama bizim zaferimizle

bitecektir. Yoldaşlarımıza başarılar dilerim.

Yaşasın ezilenlerin birliği.

Kahrolsun bu birliğin titrettiği ezenler" diyor.(6)

Enver, 1920 Ekim'inde Moskova'da birkaç arkadaşını bırakarak yeniden Avrupa'ya dönüyor. Bunlar İslam İhtilal Cemiyetleri İttihadı'nın program ve tüzüğünü hazırlıyorlar.

İhtilal cemiyetini kurarken Enver'in yanında Osmanlı Türklerinden başka sadece Arap ihtilalcileri bulunuyor. Bu nokta açıklayıcı olmalıdır. Hepsi de savaş yıllarında Teşkilat-ı Mahsusa içinde çalışmış olan Şekib Arslan, Abdülazız Çaviş, Ahmed Fuad, Mehmed Başhemba Enver'ın yanındadır.

İslam İhtilal Cemiyetleri İttihadı'nda da Orta Asya ve turan hedefi bulunmuyor. İngiltere'ye karşı ayaklanmalar çıkarmak için kuruluyor. Araplar ve Anadolu Türkleri vardır. Bolşeviker desteklıyor.

1921 yılı başlarında yeniden Moskova'ya dönüyor. Mart 1921'de Berlin'de İslam İhtilal Cemiyetleri İttihadı'nın yayın organı olarak "Liva el İslam" dergisi yayınlanıyor.(7) Derginin yayın çizgisi Bakü kararları doğrultusundadır. İngiliz emperyalizmine karşı bolşevik dostluğu savunuluyor. Burada durabiliriz. Aslında bundan sonrası başka bır yazının konusu oluyor

Buraya kadar görünen şu olmalıdır; Enver'de hiçbir emperyalist girişim bulunmuyor. Zaten bu mümkün de görünmüyor. Osmanlı Devleti ve Enver emperyalist değil, emperyalist saldırının hedefı oluyor. Savunmadadır. Belki de tek ayrıklığı savunmada atılgan oluşudur.

Geriye bir de basmacı hikayesi kalıyor.

Mart 1921'de bolşevikler Anadolu ile ve İngiltere ile aynı gün bırer anlaşma ımzalıyorlar. Bu tarihe kadar dengeler değişmiştir. Bolşevik devrimcileri İngiltere'ye karşı, özellikle Hindistan ve Ortadoğu'yu hedef alan ihtilal girişimlerini desteklememe yükümlülüğüne giriyorlar. Ağustosta Anadolu'da Yunan ordusu durdurulmuştur. Bir denge durumu ortaya çıkıyor. Aynı tarihlerde İslam İhtilal Cemiyetleri İttihadı da çözülüyor.

Temmuz 1921'de Enver boşluğa düşüyor.

Ağustos 1921'de Enver Batum'dadır. Anadolu'ya girmesine de izin verilmiyor.

Burada ikı ay beklıyor. Kardeşine artık Berlin'e dönmeyi düşündüğünü yazıyor.(8)

Bütün arkadaşlarının ıtirazlarına, özellikle Cemal'in ısrarlarına rağmen Ekim ayının başlarında Hazar ötesine geçiyor.

Bundan sonra Enver Bolşevik Devrimı ve Türkistan tarihi içindedir. Orta Asya'da ulus bilincine dahi ulaşamamış, küçük kabileler halinde yaşayan ve durmadan birbirleri ile çarpışan topluluklarla karşılaşıyor. Bolşevik Devrimi'ne yönelik islamik tepkiyi örgütlemeye çalışıyor. Dayandığı güç Türkistan'dan kaçmış olan Buhara emiridir. Bir ortaçağ feodali oluyor. Bolşeviklere karşı İngiltere'nin desteğini bekliyor. Enver 1922'de 1908'deki çizgisinin çok gerisindedir. Küçük birliğinin başında dağlarda dolaşırken Ağustos 1922'de, bir bolşevik müfrezesinin baskınında ölüyor.

Anadolu ordusunun İzmir'e girdiğini duyamıyor.

Turan topraklarında, ortaçağ feodallerinin korumasında, ihanete uğradığını düşünerek ölüyor. Enver'de hiçbir zaman ciddi bir turan programı ve girişimi bulunmuyor.

İhanete uğramış mıdır?

Tartışmaya açık görünüyor■

NOTLAR

1- Şükrü Hanioğlu, Kendı Mektuplarında Enver Paşa, Der Yayınları, s. 228

2- Ali İhsan Sabıs, Balkan Harbinde Neden Münhezim Olduk, 1913, İbrahim Hilmi Kütüphanesi.
"Devr-i istibdaddan miras kalan ordunun kıymet-i harbiyesi pak dun idi. Talim ve terbiye hemen hiç yok idi. Efradın talimi hemen yalnız yanaşık nizamda harekete münhasırdı. Ne endahtar ve ne de hidamat-ı seferıy ameliyatları yapılmaz idi.
Zabıtanın talim ve terbiyesi esasen orduda meçhul idi. Bittabi kumanda heyeti hiç mevcud değildi.

3- İttihad ve Terakki'nin kadrolu düşmanlarından Kamil Paşa'nın, Balkanlar'ın kaybıyla ittihatçılardan da kurtulmuş olduk dediği rivayet edilir.

4- Şevket Süreyya Aydemir, Suyu Arayan Adam, Remzi Kitabevi, s. 59

5- Yamauchi Masayuki, Hoşnut Olmamış Adam Enver Paşa, Bağlam Yayınları, s. 20

6- Birinci Doğu Halkları Kurultayı, Koral Yayınları, s. 119-124

7- Bu derginin tamamı yakında Sosyalist Yayınlar tarafından yayınlanacaktır.

8- Yamauchi Masayuki, Hoşnut Olmamış Adam Enver Paşa, Bağlam Yayınları, s. 24

AKIŞ YAYINCILIK

"Aklın ışığında baktık ki bizim suçlarımızı silmese de, asıl suçlu savaş denen illet, insanı insanlıktan çıkarıyor iki yanlı. Savaşı değil de, yılları suçlar isek, barış, keçinin ağzındaki hikayeye döner, geviş getiriyoruz boyuna! Orda işte görüyorum! Dara çekilmiş olsa da bizimle eğleşiyor savaş!"
Dersim '38

"1998'in yaşadığımız şu günlerinde, Tevfik Fikret'in sesinde, biri diğerini üreten sorulara daha fazla gecikmeden yanıt aramamız gerekiyor diye düşünüyorum. Unutturulmaya çalışılan bir ozan ve aydını yeniden hatırlamak ve hatırlatmaktan da öte bir yanım var, bu soruları duyarak ilerlersek, yaşadığımız toplumu ve hatta ayıdınsak kendimizi daha iyi tanıyabileceğimize inanıyorum."
Fikret

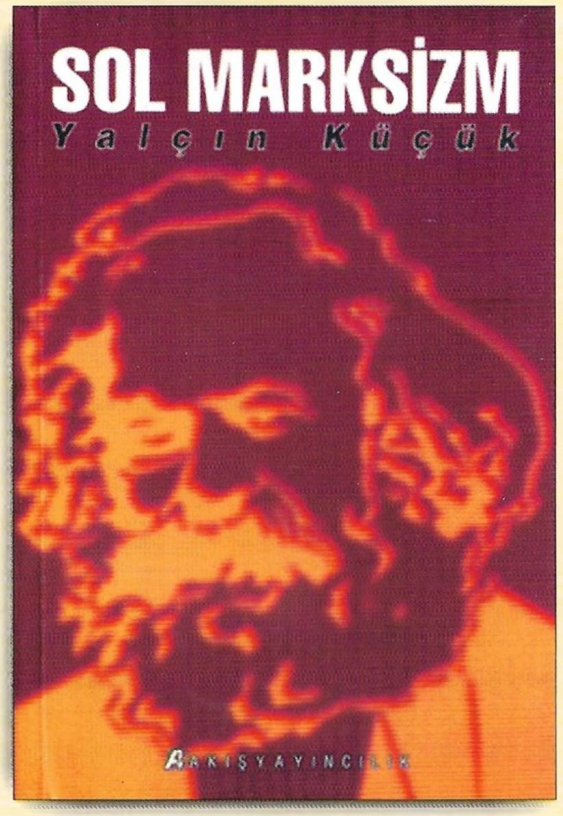

Bugün insanlık 'Sol Marksizm' ihtiyacı içindedir.
İnsanlığın ilk ve en büyük şarkısı olan ve benim için hala güzel, ilk sosyalist düzenin yıkılışına verilecek ilk cevap sol marksizmin kurtuluşunu ciddiye almak olmalıdır.
Bu devrimci ve yaratıcı bir görevdir; sonunda çıkacak yeni bilime, 'marksizm-leninizm' veya 'sol marksizm' denmesi veya denmemesi, hiç önemli değildir. Önemli olan sağ tortularından temizlemek ve sol bütünlüğüne kavuşturmaktır.

İstiklal Caddesi Büyükparmakkapı Sokak No: 20/4 Beyoğlu - İSTANBUL
Tel & Fax: (0212) 292 29 45

ÜLKEM BENİM İÇİN BÜYÜLEYİCİ BİR HAPİSANEDİR

BASIN AÇIKLAMASI

Prof.Dr.
Yalçın KÜÇÜK

Sekiz Aralık 1993 tarihinde, ülkemdeki gelişmeleri, aydın onuruma bir tecavüz saydığım için, üniversitedeki profesörlük görevimden emekliliğimi isteyerek, yasal yolla ve özel pasaportla ülkemden ayrılmıştım. Genelev işleten Madam Manukyan'ın ülkemizde vergi rekortmeni olmasını, Türkçesi bozuk Madam Çiller'in, zamanın ABD Dışişleri Bakanı'nın İstanbul'a geldiği bir günde, kendisine başbakanlığı açacak bir parti liderliğine getirilmesi ve başbakan oluşunu, hakkında Türk parlamentosunda en çok yolsuzluk önergesi verilmiş ve en çok askerlerin süngü tehdidiyle görevini bırakmış, ülkemizin en çok yıpranmış bir politikacısının, en yüksek yere, cumhurbaşkanlığına getirilmesini, biz aydınlara yapılabilecek en büyük saygısızlık olarak görüyordum. Bundan dolayı ayrılacağımı açıklamıştım ve toplumumuzda büyük bir destek oluşuyordu.

Sekiz Aralık tarihinde, ben tüm Türkiye aydını adına, bir hakareti protesto ettim. Hepsinde olduğu gibi bu yaptığım da, her zaman bir parçası olmaktan onur duyduğum, Türk aydını adına idi. Aziz emekçi halkım uğruna idi.

Ayrılışımdan sonra geçen zamanda, benim dışımda ve benimle hiç ilgisi olmayan güçler tarafından, Madam Manukyan bombalanmıştır. Madam Çiller, mahkemeden mahkemeye sürüklenmektedir. Bay Demirel, suikasta maruz kalmış ve cumhurbaşkanlığı makamına yakışmayan günlük davranışlar içine girmiştir. Her gün üç kez konuşmakta ve bazan da, düğünlerde, 'kuvvetli alkış istiyorum' diye haykırmaktadır. Bu nedenle, ülkemizde, de facto cumhurbaşkanları Yüksek Askeri Şura tarafından belli sürelerde seçilir olmuştur. Bütün bunlar, aydınca protestomun, beklenenden önceki bir zamanda amacına ulaştığını göstermektedir.

İlk önce 3 Aralık 1956 tarihinde, zamanın ilerici dekanı Profesör Turhan Feyzioğlu'nun bakanlık emriyle görevinden alınması nedeniyle gözaltına alınmıştım. Birincilikle girdiğim üniversiteden uzaklaştırıldım; o tarihten beri kırk yılı geçti ve kırk yıldır gözaltında yaşıyorum. Gözaltında yaşamak benim kişiliğim olmuştur.

Ülkeme dönüyorum.

Ülkem benim için her zaman büyüleyeci bir hapishane'dir. Dolayısıyla dönüşümde, kaç yıllık mahkumiyetim olduğu ve hangi koğuşta yatacağımı hiç merak etmiyorum. Bu hapishane müdürlerinin ve gardiyanların sorunudur.

Yalnız ayrılışımın tek nedeni bu değildi ve dönüşümün tek nedeni de bu değildir. Ülkemiz bugün bir maceracı kliğin pençesindedir. Emir-eri Cavit'in, Enka'nın, Yiğit'in, Sabancı'nın üç kuruşluk ihracatını güvence altına alabilmek için, karaparacıların güvenini ve faizlerini bir santim artırabilmek için, ahtapotların hasis çıkarlarını gözetebilmek için, ülkemiz bu maceracı klik tarafından bütün sınırlarında savaş kışkırtıcısı haline getirilmiştir. Aziz Kürt halkımızın onurlu mücadelesi sonucunda 'Kürt' Davamız çözüme pek yaklaştığı halde, bu maceracı politikanın üstünü örtebilmek için, iki halkımızın kardeşliği dinamitlenmektedir.

Yönetici klik, en az, Birinci Dünya Savaşı öncesindeki kadar maceracıdır. Ancak bugün iki fark vardır; birincisi, o zaman hiç olmazsa bir muhalefet vardı ve bugün anlamlı bir muhalefet yoktur. İkincisi, Birinci Dünya Savaşı öncesi yöneticilerimizde engin bir yurtsevgisi vardı. Bugünkülerin ortak özelliği sevgisizliktir. Hizmetinde oldukları tekellerin hasis çıkarlarından başka hiçbir sevgileri yoktur. Demirel'den Ecevit'e, Çiller'den Yılmaz kanalıyla Baykal'a, hepsinin temel kişiliği sevgisizlik'tir. Bunlarda çocuk sevgisi, insan sevgisi ve halk sevgisi yoktur.

Bunun için de dönüyorum.

Her zaman ölürken dirilen aydınımızı ve her zaman mucizeler yaratan aziz emekçi halkımızı sevgi ve hasretle kucaklıyorum.

Edirne, 29 Ekim, B.Y.